

Habilitaci SD El šaddaj jsem přepisoval z xerokopie (na některých místech ne zcela jasně – naznačeno v komentářích), překlady označené tužkou a některé další zjevné překlepy jsem opravil. Přepis hebrejštiny a řečtiny ponechán až na drobné změny v řeckých fontech – písmena omega, theta atd.. Číslování stránek originálu jsem poznamenal do závorek, řazení přehledů (tabulek výskytů) jak v originálním textu, tedy na několika zvláštních stránkách vprostřed textu. 8.11.2007 or

Ph. Dr. Slavomil Daněk:

El šaddaj.

Studie

K historii lokálního kultu hebrejského.

Oddíly:

I. Předpoklady a metody.	
1. Dosavadní poznatky a výklady	§§ 1-5
2. Zbývající cesty a prostředky	6-9
II. Tradice.	
1. šaddaj	
A. Názvové skupiny a vrstvy /terminologie/	
a. Syntaktické a stylistické vztahy	10-11
b. Tradiční kontingent	12-16
c. Vývojový profil	17-19
B. Pojmové třídy a řady /technologie/	
a. Klasifikace vztahů	20-22
b. Materiální pořadí	23-26
c. Celkový obraz a směrnice	27-30
2. šáde	
A. Terminologie	
a. Formální a lexikální rozlišení	31-33
b. Zastoupení v tradici	34-53
c. Ustalovací proces	54-57
B. Technologie	58
a. Věcná příslušnost /ideologie/	59-60
b. Jevové příslušenství /fenomenologie/	61-68
c. Společný rámec a výslednice	69-73
III. Důsledky a perspektivy	
1. exegetické a literárně-historické	75-76
2. nábožensko-dějinné a systematické	77-80.

-:=-:-

Značky.

M	Masora, textus masoreticus sec. Kittel 1905/06 = -Ki
LXX	Septuaginta ed. Swete 1909-12 ; A B C .. S /Sinaiticus/ ..codd.
T	Targum sec. Berliner 1884 Sec. Lagarde 1872
P	Pešitto ed. Lee 1823/6
V	Vulgata ed. Loch 1902
K	Koiné sec. Nestle 1901

- GB Gesenius-Buhl, Hebr. u aram. Handwb. 1910
 Brun, Dictionarium Syriaco-lat. 1895
 GK Ges.-Kautzsch, Hebr. Gramm. 1909
 H-R Hatch-Redpath, Concordance to the Sept. 1897
 -K Kautzsch, Die hlg.Schrift des AT. 1910
 -M Marti, Kurzer Hand-commentar 1897/1904
 PRE Realencyklopädie f.prot. Theol. U Kirche, 3.Aufl./1899/
 RGG Die Rel.in Gesch.u.Gegenw. 1902-12
 ZA Zeitschrift f.d.Assyriologie
 ZDMG Zeitschr.d.deutsch.Morgenl. Ges.

-x-

(s.5)

Naznačené thema jest pouhou výsečí z širokého okruhu problémů, jež naskytují se dějinám starozákonního náboženství vzhledem k jeho minulosti, která jest vyznačena lokálním kulturním do té míry, že asi nejprotichůdnější tradice nesměla toho zatajiti. Tím není řečeno, že tradice nepoužila všech prostředků, aby památky takové minulosti v písemnictví sz. uvedla v soulad s pragmatickou koncepcí, jakou si vytvořila pro potřebu své doby.

Fakt tento nebyl sice přehlédnut, ale s důsledky jeho počítala sz. věda dosud jen velmi příležitostně a nesoustavně, spokojujíc se namnoze jen s tím, co se dalo vysouditi z materiálu, jež zanechala doba takřka na bíledni. Poměrně jen málo nad to vyšlo na jevo z té celé skutečnosti, již rouchem konvence zakrývá tradice sz. počítaje v to nejen staré překlady, ale především recipovanou Masoru.

Vysvětlení hledám v tom, že pozornost byla odvrácena nejprve proudem literární kritiky k vděčnější, poněvadž na pohled rychleji k cíli vedoucí literární analýze sz. písemnictví. Dnes možno říci, že přes veliké průkopnické služby zklamalo očekávání, že dojde touto cestou k zjednodušení, ne-li řešení dotyčných úkolů sz. vědy. Držíc se příliš jevového povrchu vývoje, zavinila si literární kritika, že výsledky její staly se namnoze velmi ilusorními.

Již před lety měl jsem příležitost upozorniti v seminární práci o působišti Deuteroješaja na to, že otázky takového druhu nelze zodpověděti bez náležitého zřetele k prvkům zdánlivě tak odlehlým, jako lokální kult: dovedil jsem, že východiskem v otázce Deuteroješaja nutno učiniti až dosud macešsky zanedbávanou polemiku proti modlám /ne jakoby byla namířena proti cizím božstvům jen ideově/ a bylo mi zadostiučiněním, že Sellin závažnost tohoto momentu uznal.

Komentář: Překlep? – jedno n

Jistou korekturu přinesl nový směr literární historie ve škole, zvané 'religionsgeschichtliche', který věnoval péči prozkoumání literárních jednotek sz. s hlediska všeobecných dějin literárních. Pokrok v eruování skutečného stavu věcí v kulturní a kultické minulosti SZ lze tu však přičísti k dobru jedině srovnávací náboženskodějinné praxi této školy, jež dovolovala aplikaci jinde získaných poznatků na realie sz. dle pravidel analogie; jinak zůstala v podstatě docela v proudu, uvedeném v pohyb literární kritikou své předchůdkyně.

O neplodnosti literární metody vůbec i v onom širším zarámování literární historie náboženskodějinné přesvědčil jsem se při další práci, kterou jsem věnoval vyšetření zjevů, známých pod jménem „etymologická pověst“, krátce etymologisací a k nim náležejících kryptetymologisacích, jakož i paronomasií a kryptoparonomasií ve SZ, jež jsem se pokusil vyličit v soustavné úplnosti, pojímaje tyto zjevy jako literární jednotky a příznačné stylistické formy. Výsledek křížil se s výsledky literární kritiky tak, že to znamenalo naprosté uvolnění hranic mezi jednotlivými literárními vrstvami, jak je vytýčila kritická analýsa.

Okolnost, však která mně přiměla přerušiti zatím tuto práci, byla ještě závažnější, než zmíněný výsledek. Jakmile totiž přistoupil jsem k odpovědi na otázku po věcném zdůvodnění etymologisace v literárním celku SZ jakožto sbírky písemnosti orientované tak význačně nábožensko-pragmaticky, ukázalo se, že není naděje na uspokojivé řešení, dokud není nám známo

stanovisko tradice k historickému jádru a k faktickému podkladu etymologiací; tedy na př. při pojmenování EL ROI nelze říci ničeho určitého a spolehlivého o jeho účelu pro tradici, dokud neznáme, jak vyhlížela tato lokalita původně a k čemu byla určena dříve, než připnuto k ní vysvětlení Gn 16. Tím ocitl jsem se uprostřed problémů lokálního kultu v jejich celé mnohosti a složitosti, jež vyžadují vyhledání a vyšetření všech stop, vedoucích tímto směrem: jen úplné a soustavné práci mnoha let kyne tu nějaká vyhlídka.

Disertaci o posvátných stromech ve SZ pokusil jsem se o důkaz, že druhová jména stromů, jež nám předkládá tradice LXX P V T M, jsou konvenčními maskami, kryjící lokální kutiště umělého způsobu a příslušenství. S konečnou jistotou rozpoznány byly tak druhy 'ělá, 'elón tvořící s 'el /'él/ tvarové (s.7) a pojmové konsorcium /jakým jest př. geba' - gib'á - gib'on nebo rám - /r'm cf rá'mót/- ráma - rimmón /, potom vedle jiných osamocených species jako 'ešel s drastickou rovnomocninou 'APOYPA LXX = 'á'úrú. Všecky jakožto termini technici pro lokální kutiště.

Mimo to vyšlo na jevo, že netoliko tyto exempláře a druhy 'stromů' svědčících určitým a pojmenovaným lokalitám, nýbrž i všeobecniny jako 'eš byly v tradici podrobeny témuž disimilačnímu procesu. Tak jsem byl nucen popřít správnost konvence 'eš ra'nán = 'ALCΩDHC etc = 'abít = frondosus = 'abbóf a přiřknouti tento termín umělému aparátu lokálního kutiště. Bylo nyní na snadě pátrati dále, zda i jiná universalia nesdílela v tradici týž osud. Bylo tu na př. ja'ar, vymykající se již dávno konvenčnímu výkladu 'les' /Socin, Lundgreen/, dále gan Jes 1,30 v paralelismu s 'elá a jakožto ganná Jes 1,29 65,3 66,17 užitě zřejmě o kultišti, ale přesevším s 'eš spojené šáde Dt 20,19s a j.

Zjištění příslušnosti šáde k lokálnímu kultu ať již vůbec, nebo v určitých případech a za zvláštních okolností, znamená nejen obecné potvrzení výsledku a pochybností právě uvedených /'eš ra'nán/, nýbrž přinese zároveň nezbytný podklad k porozumění některých zjevů, jež v písemnictví sz. byly vždy ve své izolovanosti jen záhadou.

Je to mimo jiné spojitost mezi šáde a šedím Dt 32,17 Ps 106,37, kterou předpokládá Baudissin /PRE 6,1/ pro tradici, užitou Lutherem. Je-li však šáde termínem kultickým, pak spojitost tato nabývá ovšem jiného významu, než jí příkládá Luther, mluvě o „diis...ho cest idolis campestribus“ a Baudissin s jinými, zabývá se otázkou, je-li dovoleno předpokládati pro dobu sz. kult takových 'Feldgeister'. Zbavivše termín šáde konvenčního zabarvení 'pole', pochopíme, že otázka po šedím není podmíněna jich habitem jakožto 'polních' demonů, nýbrž otázkou pro sebe: jinými slovy; i vyšetřující spojitost mezi šedím a šáde, nedáme se másti konvencí a budeme nuceni hledati pro takovou spojitost podklad širší a obecnější.

Přítomná studie má však především na zřeteli spojitost mezi problematickým /'el/ šaddaj a tímto šáde. Spojitost, která podložena byvší zjištěním šáde jakožto kultického termínu, objeví se docela přirozenou oku, nezaujatému nálezy literární analýsy tak, aby si jimi zatarasilo výhled na tuto souvislost. V ní měli bychom (s. 8) pak analogii k souvislosti, kterou právem či neprávem předpokládají mnozí mezi 'el a 'elá i v tom případě, kdy se drží u 'elá konvenčního výkladu. Tím výmluvnější jest tato analogie, vidí-li kdo v 'elá termín pro 'božiště'.

Za svůj úkol považují zde doložit, že s konvencí 'pole' a jeho synonym nelze vystačiti pro výklad šáde ani v dosahu samotné tradice, natož aby výklad ten byl práv jednak historické skutečnosti lokálního kultu někdejšího, jednak možnosti, že tento termín souvisí s šaddaj. Projdu nejprve dosavadní řešení problému 'el šaddaj jakožto předpoklady a to i po stránce metodické, a podám obraz, jež poskytují vedle sebe šaddaj a šáde v tradici sz, pokaždé jednak v historickém pořadí a vývoji nomenklatury, jednak v systematickém souboru a roztřídění jejich reálií či věcných vztahů, v nichž objevují se ve sz. písemnictví. Srovnáním těchto průmětu dojdou pak přiměřených výsledků a perspektiv na výklad dotyčných oddílů sz, na dějiny sz. kultu a soustavu sz. názoru náb.

Není pochyby, že v jednotlivostech přibylo by dokladům na průkaznosti, kdyby bylo možno rozmnožit srovnávací materiál a rozložitěji rozvětviti relace mezi jednotlivými vrstvami tradičními. Mám na mysli pro věc důležitá rčení jako 'óf ha-šamajim, jež jest s výjimkou Ps

Komentář: Daňkům přepis řecké alfabety ponechán, pouze nahrazeny písmena ómega, théta...

Komentář: Vložena „pomlčka“

50,11 neproměnným stereotypem až do doby novozákonní – oproti paralelnímu, avšak rozrůzněnému ḥajjat ha-šáde, ḥ" há'áreš, beh'emat ha-š", b" há'áreš. Nicméně ani v tomto případě nebudou všeobecné závěry trpěti tímto nedostatkem na své podstatě. Tím méně, že odstranění tohoto nedostatku jest jen otázkou času, kdyžtž k pohotovému opatření zmíněných detailů není vůbec pomůcek takového druhu, jako máme pro LXX v Hatch-Redpathově konkordanci a jakých by z ostatních versí aspoň Vulgata si zasloužila.-

(s.9)

I.

Předpoklady a metody.

1. Dosavadní poznatky a výklady.

Pokusy o výklad a stanovení provenience šaddaj nevedly dosud k uspokojivým výsledkům. Spíše lze pozorovati, že náhledy v novější době vždy více se rozcházejí a zpestřují; dle toho, jak se staví k ortografii a výslovnosti šaddaj v masoretickém podání, dají se tyto pokusy zařaditi ve tři hlavní skupiny.

1. Především to jsou výklady, které vycházejí od šaddaj M, jež naznačuje radix tertiae geminate šádad, při čemž Ewald klade šdh = šdd, kdežto Stade pojímá šaddaj za abstraktum ‚Allgewalt‘. Již Holzinger-Myad Gn 17,1 uváděje tyto výklady, dotýká se těžkosti, že při nich nutno všeobecniti význam šádad v prosté ‚moc provoditi‘ místo běžného ‚násilí provoditi‘. Zrovna tak těžko PANTOKRATOR LXX a Omnipotens V vymykají se docela, i kdybychom připustili zmíněný všeobecný význam šádad : pro výklad A11 – mächtige nebo – gewalt není v něm ani dost málo opory; odstín tento jest pouhým převodem z řeckého a latinského aequivalentu. Tam však odůvodněn jest patrně nikoli etymonem šádad, nýbrž obsahem představy o šaddaj, již asi volně vyjadřuje v duchu těchto jazyků /§ 14/.

Tím méně přípustno jest odvozovati z paronomasie šod mi-šaddaj Jes 13,6 Jt 1,15 význam ‚Verwüster‘, jemuž zdá se býti nakloněn Holzinger, ba ani to, že „Jisraelité slyšeli později v tomto slově rozhodně sloveso šdd“, jak míní GB. Máme-li na zřeteli, že paronomasie vůbec a ve SZ zvláště nemožno využítkovati etymologicky, odpadá jakákoli myšlenka na to i zde, a tvrzení GB jest aspoň pro řešení otázky bezvýznamno. Než ani v tom případě není přesvědčivým, zůstane-li omezeno ve své platnosti pro pozdější dobu tradice. Není totiž nijak jisto, že paronomasie tato vznikla nebo (s.10) byla tradována se zřetelem na společné etymon. Mnohem pravděpodobnější jest mi s ohledem na povahu paronomasie říci, že tu působila věcná souvislost obou výrazů: šod mohlo býti přičteno mocnosti šaddaj jakožto zvláštní pro ně charakteristický způsob zpustošení /§ 25/. V tom smyslu lze připustiti Holzingerem uvedenou kombinaci s jhvh, jež prý mohlo míti též význam ‚Verwüster‘. Pak ovšem poměr šaddaj k šod byl by po případě právě opačný: šod a snad i samo šarád by bylo odvozovati od šdj – jakožto denominativa /cf GK § 38d/.

K druhé skupině náležejí výklady, jež se pokoušejí sice o derivaci šdj, ale nevážou se na tradiční výslovnost šaddaj. Jsou to ze starších Sebast.Schmidt a Deyling /apod.Ges.Thes.1367/ a z novějších Cheyne /apod.Holzinger-M/ a Schwally /ZDMG 52,136/, kteří podkládají šádá =aram. š'ádá'/š'ádó'/ = vrhati. Při tom Schwally kombinuje zase šdj s jhvh = 'Fäller' a viděl by šdj jako v dialektickém aequivalentu jhvh podepření hypotézy o podstatě jhvh jako božstva bouře. V tomto okruhu však, v němž pohybuje se také /mně nepřístupná/derivace Rob.Smithe /ap.GB/ šádá arb. šádá' = vlnnouti – sotva uhájí si numen šdj své místo, byť i zůstalo pravděpodobnějším pro jhvh. Kromě toho tvar šádáj, který požaduje Schwally, známe toliko jako pausální z Ex 6,3 M T. A on sám jest nucen připustiti nejen, že v hebrejštině není slovesa toho významu, což by nerozhodovalo konečně, nýbrž připustiti i větší pravděpodobnost náhledu Nöldecke.

3.

Týž /ZDMG 40 735s/ prohlašuje totiž punktaci šaddaj za umělou, „nešťastnou sice, ale zdávna oblíbenou“ reprodukcí rovnomocniny = ‘O ‘IKANOC LXX, která pokládá šaddaj za složeninu ša-daj = še-daj = ^ašer daj. Nedá se upřít, že toto vysvětlení má do sebe více, než shora dotčené pokusy o vystižení aequivaleutů LXX a V, ano i nad pojetí Vollersovo /ZA 17,310/, dle něhož šaddaj vzniklo „po změně náboženského názoru navázáním lidové etymologie na šádad“ – pojetí jistě aspoň vnitřně pravdivě, pokud vůči derivaci zachovává správnou rezervu, jež jest na místě vzhledem k problematickému postavení etymologisace, paronomasie atd. ve sz.literatuře. Přes to, jak řečeno, náleží přednost vysvětlení Nöldecke už proto, (s.11) že vskutku přesně kryje aequivaleut LXX, zvláště však proto, že výslovnost šaddaj umožnila i jiným tradicím pojetí výrazu toho jakožto složeniny ša-daj – tak ‚digne eum invenire non possumus‘ V za šaddaj lo’-m^ešá’nuhú M Job 37,23 nebo v^eman d^emote’ b’ídavhj ‘ab’eš lí P za š” herá’ lí M Rt 1,21; sem patří snad i volný překlad Job 27,11 P ale zvláště 19,29 meṭul d^etaḏ’ún d’ít dino’ P = esse judicium V, ať již jde vskutku o toto appellativum nebo o šaddaj, jež navrhuje čísti Beer-Ki dle ΠΟΥ ’ECTIN’ΑΥΤΩΝ ‘H ‘ΥΑΗ LXX C S ‘ΟΤΙ ‘ΟΥΔΑΜΟΥ ’ΑΥΤΩΝ ‘H ‘ΙCXYC ’ECTIN LXX A.

Právě tyto případy však vnukají pochybnost, zda tradice tu vystihla původní úmysl vokalisace, kdyžtž jinde se s ní spokojila volky nevolky. Opatrnost velí tedy, abychom tyto případy brali jen jako svědectví, že sama nejstarší tradice nevázala se na šaddaj a že činí pravděpodobnou umělost a úmyslnost této formy. Původní účel masoretickém punktace bude nutno hledati směrem takovým, aby umožněno bylo jednotné vysvětlení všech případů, kde se vyskytuje, nikoliv, jak dokládají staré překlady, aby někde byla v ní hledána složenina a jinde zvláštní termín. Na vybranou zůstane pak považovati někdejší šdj za zkratku několika slov /jako na př. šd”j = šomer dalté jisrá’el Händler ap. Dalmann/, nebo spíše vzhledem k nápadnému Dageš za jakési Ḳeré /§73/.

4. Jako původní výslovnost a zároveň výklad volí Vollers l.c. šádad a Ehrlich /ad Ex 6,3/ šedaj s odvozením z arab. šajjid = pán. Prvý postupuje k tomuto tvaru z šed dle analogie ṭai/sic/ : ṭa’i, nebo surf. –áv : - áu, -áhu a j., druhý připouští výslovnost šedaj dle analogie ^aḏonaj. Toto vysvětlení má pro sebe v tradici několikrát zastoupené KYRIOC LXX dominus V, ale především to, že jím stávají se srozumitelnými častý paralelismus s ‘el jakož i sestava ‘el šdj. Než právě zmíněné aequivaleuty připomínají příliš živě Ḳeré ^aḏonaj za jahve, než aby nedaly vzniknouti myšlence, že i výslovnost šedaj, existovala-li kdy ve skutečnosti, jest právě tak sekundární jako ono Ḳeré a v paralelismu nebo ve spojení s ‘el právě tak druhotvarem jako toto ‘el samo, jehož praforma ail jest pouhou rekonstrukcí ne dost bezpečně doloženou oproti ilu, jež Delitzsch /Paradies 165/ považuje za jedině příslušnou původní základnu. Rozhodujícím důvodem nespokojenosti s (s.12) tímto výkladem bude však asi pocit, že v něm získáváme pro šdj appellativum příliš všeobecné a, nač bych zde položil důraz, příliš profánní, než aby udrželo rovnováhu s jhvh, s nímž doloženo v paralelismu také.

I sáhl Zimmern /cf KAT 460/ k ass. šédu, označujícímu býcí božstvo mezi rozmanitými predikáty jako ‚mocného, vznešeného boha‘ /Delitzsch, Paradies 153/. Zajímavého obratu dostává se této reminiscenci Delitzschovým /Prolegomena 96/ výkladem šaddaj = der Hohe, Allerhöchste z kmene šdh = šadú, synonymního s šaḳú a élú /‘álá/. Vzhledem k paralelismu s ‘eljón, dvakrát ve SZ užitému, bylo by toto vysvětlení hodno diskusse. Než Nöldecke l.c. dovo-lává se Jensena a j., popírá bezpečnost tohoto významu pro sloveso šadú, ač bezpodmínečně drží souvislost šdj a šed, necháváve arci l.c. v nejistotě, kloní-li se k výkladu za šajjid či šédu : užívá v interpretaci vlastních jmen s šdj prostého ‚Gott‘.

5.

Sekundárnost vokalisace šaddaj, dotčenou § 3 a výhradou jednotného výkladu všech míst, a souvislost s šadú – nejistého zatím významu – mohu označiti za stanovisko, nejbližší svému

resultátu. Delitzschovy kombinace totiž umožňují na štěstí ještě jiný výklad pro parallelismus šaddaj s 'eljón, než synonymní, dostane-li se jim podpory Bartlovým a Petersovým /apod. GB/ odvozením šáde z ass. šadú = hora /§ 72/.

Již tyto předpoklady samy o sobě stačily by k rozhodnutí následovati Ehrlicha /ad Ex 20,7/ v neutrální transkripci ŠDJ /tak jako píše JHVH/. Vzhledem k případnému vztahu šáde k šaddaj a k základní formě jeho šádaj /GK § 84a f/ jdu ještě dále a zavádím tu v kontextu, pokud nejedná se o vyznačení rozdílu mezi šaddaj a šáde v tradici M, jednotný symbol SDJ. Tam, kde potřeba tohoto rozlišení, užiju vedle něho SDH.

Upouštím tedy od sekundárního Daneš v šaddaj a od distinkce Š a Ś. Při tom opírám se o nejstarší rukopisnou ortografii, z níž sporé sice, ale výmluvné ukázky z orientálních kodexů jsou mi přístupny u Kahle, Masoreten des Osten /Beitr.z.Wiss.d.AT15Hinrichs, Leipzig 1913/. Jestliže všechny, Kahlem otiskované rukopisy - opouštějí Dageš v šaddaj M, lze to arci vysvětliti řídkostí tohoto (s.13) znaménka v původní tradici východní. Jinak ovšem už se vyjímá, když Cambr.A 39/12 přináší Dageš v případech velmi řídkých /Kahle/, opouštějíc je také Job 37,23 /jen to otiskáno/, a když Lond.Ms Or 2373 má naneseno Job 6,4 teprve tiberienské Dageš. Protějšek k tomu tvoří ojedinělé u Kahle ha-šadah /c Ráfe/ Job 40,20 Petersb. Firk.II.5. – Ještě pozoruhodnější jest, že všechny rukopisy u Kahle požadují šáde zrovna tak jako šadaj, ač některé znají už s masoreticum. Výjimky tvoří u Kahle jen šadaj Jer 18,14 Cambr. B 4/25 kde však uchylují se vokalisace a akcenty tak, že se i smyslem různí od textu tiberienského a šde /sic!/ 7ob Ez 17,8 Petersb. Firk.II.1545, který však bezprostředně před tím má bišde /zár/5 bez s masoreticum a který svou starou značkou pro Patach zaujímá vůbec zvláštní postavení mezi Orientály. Nelze však docela podceňovati tato stará svědectví, když nerozlišují šdj a šdh právě ty kodexy, který jinak differencují mezi š a ś, jako Job 38,2 maššik Cambr.A 39/12 /s s mas./ oproti maššik /Kahle 140/ Berl.Ms OR Qu 680 nebo berlinskému příbuzný Oxf.Ms.Hebr.D 64/1, jež aspoň „gelegentlich“ /Kahle/ klade s mas. –

Komentář: Opraveno na okraji rukou.

2. Zbývající cesty a prostředky.

Pocit nejistoty, provázející jednotlivé pokusy o výklad SDJ, stupňuje se při otázkách, dotýkajících se místa a dosahu jeho v náboženském vývoji doby sz. Což jest nejen přirozenou vzájemností hlediska lexikálního a historického – cf níže Baudissin o poměru šed k šaddaj – nýbrž bezprostředně zaviněno nedostatky method, jimiž postupováno ve věci historické příslušnosti SDJ.

6.

Nejkřiklavější disonance vyznačují postup literárně kritický. Z Ex 6,3 jeví se mu sestava 'el šaddaj „signaturou doby patriarchů“ /GB/ v literární vrstvě „P“. Nehledě však k Ez 10,5 kde si pomáhá Rothstein-K vyřazením vise jako dublety z Ez 1, kdežto Cornill škrta š“ na obou místech – objevuje se tato signatura v textech, kde nutno literární kritice přibrati na pomoc „diaskeuasi“: Gn 43,14 „JE“ za 'elohím /apod.K/ dosazeno redaktorem /tak Bertholdy-M ad Ez 10,5/ - 48,3-6 jakožto „P“ urpřed „JE“ – 49,25 v oddílu J? /ap K/. Proti tomu jest Ehrlich aspoň ve výhodě, když (s.14) považuje vrstvu „JE“ za nejmladší v Pentateuchu. Než i duch tak samostatný vůči literární kritice, jako právě on, dokládá naprostou desorientaci, jež jest nutným důsledkem jakéhokoliv literárního hlediska v otázce SDJ. Konstatuje-li k Ex 6, že šdj náleží pozdější „voriglich“ poexilní mluvě a že se vyskytuje u proroků kromě Ez 1.10 JI 1 jen ve velmi „mladém“ oddílu Jes 13, je to konečně vysvětlitelná idiosynkrasie, získaná správným odpozorováním rabínské dikce a důsledným kombinováním s výkladem SDJ = šed, které promineme, že k Jes 13 místo všech důvodů vracíme se zase prostě Ex 6 poznámkou, že užití šdj dostačí se samo o sobě k důkazu, že tento oddíl není od Ješaja. Méně shovívavosti zaslouží, když reminiscence Ex 6,3 na theofanie b' 'elš“ jest mu „obvyklým způsobem zaváděti nějakou novotu“, zde totiž nového

jména božího SDJ: aby zmírnil odpor k novotě, klade prý autor toto jméno do úst samému JHVH s ujištěním, že je staršího data, než jméno právě zjevované. Talmudská analogie, dle níž Abrahamovi připisuje se rab. observance, umožňující vaření ve svátek před sobotou, jest příliš za vlasy přitažena, než aby naklonila k diskusi o tom, že by účelem Ex 6 byla sankce SDJ jako novoty, a nikoli spíše vzhledem k Ex 3 vysvětlení, že teprve nyní dochází k zjevení jména JHVH, od téhož božstva.

7.

Mohl bych si uspořádat další doklady toho, jak literární metoda zavaluje cestu předsudky, jež činí beznadějným všecko očekávání, že bychom kdy vnikli v záhadu SDJ, - kdyby vliv její nezasahoval rušivě i tam, kde by jinak byla půda pro tyto otázky příznivější, poněvadž upravena srovnávací methodou nábožensko-dějinnou. Uvedu zde tedy aspoň povšechné mínění Bertholetovo /RGG II. 1217s/ o postavení „duchů, andělů a demonů ve SZ, židovstvu a NZ“ /inclusive šedím/: oproti všeobecné zkušenosti, že tyto elementy vyskytují se převážně v začátcích náboženského vývoje, jest právem nápadno, že ve starších částech SZ jen velmi málo prosvítají; jakkoli proto možno se klonit k názoru, že „zdravá střízlivost starojisraelské národní povahy“ a „Kraft des Jahveglaubens“ již velmi záhy učinily přítrž rozbujení démonistických představ, rozmýšlí se Bertholdy přece, není-li tento zjev příčisti jednak to-(s.15)mu, že náhodně nám dochovaná poexilní literatura byla svou povahou /“vorwiegend Possie und Ritualgesetz“/ přístupnější těmto elementům, než historická literatura starší doby, jednak tomu, že starší literatura byla podrobena redakci, již záleželo na tom, aby dokumentovala jedinečnost a výhradu jahvismu v dějinách jisraelských. Z těchto úvah vyplývá mu pak, že jest „geradezu“ dovoleno viděti v roztroušených zmínkách poexilní literatury nejen snad působení cizích vlivů, nýbrž i stopy mnohem starších náboženských názorů. Jakou cenu však může potom míti hořejší koncese náboženské střízlivosti a síly starého Jisraele? A může zmíněná skrovnost démonistického materiálu v starojisraelské literatuře býti dosti vlivnou výstrahou před podceňováním svérázu jisraelského náboženství oproti fantastickým výtvorům babylonským? Zvláště, když určité známky dávají tušiti, že nejen žalmy a kniha Job, nýbrž i proroci, najmě Ješaja dovedli zužitkovati mythologické a demonologické motivy mnohem vydatněji, než připouštějí všechny tradice vokalizační nebo překladové.

8.

Dík tolika datům, jimiž disponuje srovnávací metoda školy náb.-dějinné, neztratila přec nadobro historickou rozvahu a smysl pro to, co zvláštního ohledu vyžaduje řešení sz. problémů, jako SDJ. Baudissin /PRE 6,5/ připouští, že /s výjimkou Hommelovy etymologie šed dají se uvést v soulad i s takovým názorem na věci: původně s šaddaj příbuzné šed nabylo v oblasti hebrejštiny samostatným vývojem z všeobecného významu ‚mocné bytosti‘ onoho zvláštního významu ‚démon‘. Pod tíhou fakt, k nimž počítati jest také fénické šd, jež dle Baudissina patří spíše k sz.šaddaj než ass.šedu, označuje-li vskutku božstvo, ne demona, pozorujeme tu značnou povolnost k novým eventualitám při řešení problému SDJ. Na tom ničeho nemění, že Baudissinovi samému zdá se býti pravděpodobnějším – vzhledem k pokánonickému užití šed za „démon“ – mítu tuto formu na rozdíl od šaddaj za ass. vydluženinu. Zde rozhoduje, že proti literárně-historickému vetu začíná se navazovati při šed jako při šaddaj na jich problematickou minulost před fixováním nynějšího stavu v tradici sz. Lze se po tomto (s.16) lepším mínění směru nábožensko-dějinného nadíti úspěšnějšího projednání otázky SDJ? Nemyslím, že v době dohledné, protože srovnávací materiál jest ohromný a roste vždy více, takže nebude možno tak brzy jej zpracovati, aby pak ze zákonitosti na něm vyšetřené bylo lze utvořiti si úsudky o vývoji obdobných zjevů ve SZ. V tom ohledu postup literární kritiky měl tu přednost, že mířil přes všechnu slepou zaujatost přímo k cíli, kdežto směr nábožensko-dějinný zabral se do šíře takové, že rozptyluje pracovní energii a ujímá ji vlastnímu poli sz. vědy. Je tedy v nejlepším případě oklikou, byť ne zbytečnou, ale přece jen od cíle odvádějící a přiblížení k němu zdržující. Naproti tomu

arci nese tato metoda v sobě záruku solidnosti a spolehlivosti, vůči níž jest pokus literární kritiky skokem do tmy. Zbývá tedy postup, jež lze označiti jako první krok k žádoucímu cíli. Na rozdíl od historie literatury sz. a dějin náboženství sz. vidím jej v soustavném studiu a zpracování sz. tradice ve všech jejích vrstvách, tedy kritických její dějinách.

9.

Nezdar literární analyzy sz. tkví právě v tom, že přikročila k svému dílu, nekladouc si náležitěho počtu z faktu, že má před sebou jen tradici, nikoliv autentické texty, nejen pokud se týče vokalisace, nýbrž i verbalisace, a odvažujíc se přímo rozpoznávati původní prameny literárních celků sz. Tím nejen zmechanisovala domnělý literární proces SZ, nýbrž především přehlédla a rozrušila dějinně podmíněné a vyrostlé organismy a individuality, jakými jsou staré tradice LXX P V T M zrovna tak jako Luther nebo Kralický překlad. Takže podrží, žel, pravdu Duhm, bránící se s úsměvem výtece „man viviseziere die Propheten“, ale vrchu nabude nakonec přece Orelli, že to vivisekce jest, byť jen zapadlých pro nás traditorů. Tím hůře, jestliže příležitostně či napořád zužitkoval a tato analyza z různých tradičních vrstev jednotlivosti pro své účely, zcela ve stylu Shylockově. Podobá se chvílemi, jakoby chybělo vědomí o tom, že se opeřuje tradicí proti tradici. Příznačno zajisté, že výklady SDJ vycházejí sice od tradice, ale odvolávají se na ni bez ohledu na rozmanitost aequivaleutů v (s. 17) jedné a téže skupině její, jichž na př. v LXX jest hned několik. Proto když Baudissin /PRE 6,5/, jinak velmi střízlivě, míní, že nelze nahlédnouti, proč by bylo podání /a to již v LXX/ dalo jménu božstva SDJ výslovnost zcela libovolnou, znamená to spíše něco na nejvýš pro CADDAI Ez 10,5 nikoli však pro výklad z šaddaj, protože není zatím nikterak jisto, že ΙΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ rekuruje vskutku k této lexi. Zkrátka, jak již řečeno, vysvětlení formy šaddaj nutno hledati jednotně pro všechny tradice a případy, anebo, což jest pravděpodobnější, rozlišiti a na paměti míti za každým krokem stupně ve vývoji tradičních vrstev. To však předpokládá zase pokud možno úplný obraz tradice v jejím celkovém vývoji i ve vzniku jednotlivých vrstev. Pak teprve bude problém SDJ zralý k řešení. K tomu arci nestačí zůstatí při šaddaj a jeho aequivalentech, všeobecně vzato: při termínech, jež tradice zůstavila na povrchu a vyznačila jako technické, nýbrž pátrati po osudu příbuzných forem v procesu tradičním a získati tímto způsobem obraz tradice i při pouhých a běžných appellativech. Zde zajímá nás především sáde. Materiál, rostoucí pod rukama i při tomto omezení, uchrání sám sebou ukvapených závěrů. Přes to nebude, trvám, pro thema SDJ bez užítku jen vykročiti už jednou tímto směrem. Samozřejmě, že tempo, jímž lze se touto cestou dostati k cíli blíže, jest právě tak jako při metodě literárně historické a náb-dějinné určováno vedle archeologických výzkumů především postupem prací v kritice textu a to všech tradic bez výjimky. Ale úplnost a soustavnost přehledu příslušného materiálu činí tu postup poměrně nezávislejším a v podstatě bezpečnějším vůči překvapením nových nálezů, poněvadž běží právě o historii tradice, nikoli rekonstrukci literatury nebo theologie sz. –

- : -

(s.18)

II.

Tradice.

1. šaddaj.

A. Názvové skupiny a vrstvy. /Terminologie/.

a. Syntaktické a stylistické vztahy.

10.

Pojetí SDJ jako jména božstva /GB/ předurčuje mu postavení aposice, pokud není vypraveno absolutně. Než, připouští-li se přece původní appellativní charakter SDJ /GK§125f/, je to známkou, že tradice v tom ohledu patrně ukazuje jistým směrem.

K postižení tradičního pojetí SDJ dlužno nejprve uvědomiti si postavení, jež zaujímá šaddaj ve větě, jakož i jeho slohových vztahů, ať už jsou to synonyma nebo jiné koreláty.

V sestavě 'el šaddaj objevuje se:

Gn 17 1 = 35 11 28 3 43 14 48 3 Ex 6 3 Ez 10 5

Na posledním místě zajišťuje tuto sestavu jako metrickou jednotku Makef, což svědčí o tom, že ji tradice pocituje tu patrně již i jako pojmový celek. Pojetí její jakožto složeného jména vyzírá ostatně z Ex 16 kde spíše než o b" essentiae jde o brevilocuenci b^e'el š" = b^ešem 'el-š", není-li toto kuriosní rčení vysvětliti mnohem přirozenějším způsobem /§71/. Přes to není mi samozřejmo, že sestava ta i jinde smí býti jako takový celek chápána, aniž lze tvrditi, že jest uměloou kombinací tradice teprve, a že by byla míněna jako jedno vlastní jméno. K opatrnosti vybízejí právě stylistické vztahy SDJ.

Čteme je totiž v paralelismu

s 'el: Gn 49 25 M Nu 24 4M Job 8 3 5 13 3 15 25 21 14s 22 2s 17 23 16 27 2 11 13 33 4 34 10 12,

s 'el^{ah}: Job 5 17 6 4 11 7 22 26 27 10 29 4s 31 2 37 22s 40 2,

s jvhv dokonce: Jes 13 6 = Jl 1 15 /Job 32 8/ a Rt 1 21.

(s. 19) Oproti Ex 6, kde jest rovnocennost 'š" s jménem jvhv kodifikována, parallelismy ty, a zvláště onen poslední, dokládají, že SDJ nedovoluje na jistém tradičním stupni splýnutí s 'el v celek, právě tak, jako je nemožno 'el jvhv.

Ale ani samo o sobě nemůže býti SDJ za tohoto slohového umístění považováno za proprium. Attributní povahu jeho zcela zřejmě dosvědčují parallelismy s 'eljón Nu 24,16 /vedle 'el/ a Ps 91,1 /vedle 'el, jvhv 2/, ano ilustruje známé 'el 'eljón.

S tím souhlasí, že SDJ v absolutním postavení shledáváme jen v mizivě řídkých a ještě nejistých případech:

Ez 1,24 Ps 68,15 /sed šalmón 15b/ Job 6,14 /14a crrp!/ 21,20 /inc.20a, 'el^{ah} 19/ 22,23 25 24,1 /sequ.inc lq'/ 31,38 /inc. a/ Rt 1,20 /cf 21 et Job 27,2/.

Ježto pro nepochybné Ez 1 a Job 22 mám patřičné vysvětlení /§ 71; 13 a 23/, lze zůstatu při atributním a s tím i při utajené appellativní hodnotě SDJ.

11.

Jisté pozornosti zasluhují složená nomina propria, jež tradice zachovala

v š^edé'úr Nu 1,5 2,10 7,30 35 10,18 M T Sedor V

š^edávur 1,5 7,30 /plene/ 2,10 7,35 10,18 /def./ P

CEDIOYR 1,5 2,10 7,30 /-COYP B^b ELICOYP A/35 10,18

EDIOYP 1,5 2,10 A 7,30 LXX.

v s[□]úrišaddaj Nu 1,6 2,21 7,36 41 10,19 M

š" š" sed continue 7,36 41 T Surisaddaj V

šúrišadaj 1,6 def./sine ' / 2,12 10,19 š^evurišadaj c.7P

COYPECADAI 1,6/COYPIC" A F/2,12/-AEI F/ etc LXX

v 'ammíšaddaj Nu 1,12 2,25 7,66 71 10,25 M

'š" š" MSS M et T Ammisaddaj V

'amišadaj 1,12 7,66 plene, cet.def P

'AMEICADAI 1,12 etc 'AMI- 1,12 c.7 A F 2,25 10,25 F CAMI- 2,25 A MI- 10,25 A LXX.

Velmi střízlivě podotýká Baudissin /PRE 6,5/, že nelze klásti na to zvláštní důraz, když tato vlastní jména doporučují etymologii SDJ z šed. Mnohem více posloužila by nám tato propria v stanovení syntaktické potence SDJ, kdyby rozdíl mezi komposity, v nichž jedna a (s.20) táž

složka jmenná ocitá se tu na prvním, onde zase na druhém místě, byl známou a stálou veličinou. Než nejistota v tom ohledu jest dnes ještě taková, že Nöldecke l.c. může odporovati kombinaci Delitzschově /Pro.96/ ass. šad /šadé“ úru = š^cdé'ur = Ambrách des Tages, a vykládati dle analogie šurišaddaj : Gott ist Feuer /oder Licht/. Tu je tedy rozdíl setřen úplně, ale pozorování, že tradice vokalizuje namnoze ve druhé složce tvary verbální, nasvědčovalo by tomu, že analogie mluví spíše proti Nöldecke, právě tak jako logika složenin: šuriš“ jest arci = Skála jest Bůh, ale š^cdó'úr proto spíš = Bohem jest světlo, než Bůh jest světlo. Jen v tom případě jest výklad Nöldecke přesnou analogií šuriš“. Vokalisace SDJ v tradici M přeje rozhodně pojetí Delitzschovu, jež i pro appellativní hodnotu tohoto termínu jest mi ovšem bližším, a jehož vzdálenou reflexi jest snad spatřovati v pravopisném rozložení dotyčných jmen v jejich složky /MSS M T/. Jiná otázka jest, není-li Baudissinem předpokládané a LXX doložené š^cdí'úr původnějším tvarem toho jména, poněvadž ze starší vrstvy tradiční.

b. Tradiční kontingent.

Oproti M a T /pokud tato verše jest přístupna v podání přiměřeného stáří vůči ostatním tradicím, tedy v podání Onkelově a Jonatanově/ - vykazují staré překlady nápadnou rozrůzněnost v pojetí SDJ, nejen mezi sebou, nýbrž o sobě samy. Po této stránce sleduji nyní jednotlivé tyto verše, počínaje nejmladší.

1. Vulgata.

12.

Aequivalenty SDJ v jejím kanonickém pořadu jsou:

Deus omnipotens za 'el š" : Gn 17 1 = 35 11 28 3 48 3 Ex 6 3 Ez 10 5

D. meus omnipotens: Gn 43 14 /za ' el š"/

Omnipotens za šaddaj: Gn 49 25 Nu 24 4 14 Rt 1 20s

Job 8 3 5 11 7 13 3 15 25 21 15 20 22 17 23 25s 23 16 24 1 27 2 10s 13 29 5 31 2 35 32 8

33 4 34 10 12 35 13

Dominus Jes 13 6 Job 5 17 6 4 14

sublimis Deus Ez 1 24

potens Jl 1 15

(s.21) Deus Job 22 3 40 2 /39 32/

coelestis Ps 68 15

Deus coeli Ps 91 1

Naprostou převahu má konvence Omnipotens s oslabením ,potens' Jl 1, ač-li tu mašlen vztah k Dominus v prvním členu; spíš se podobá, že na rozdíl od Jes 13, jež se nerozpakuje Dominus opakovati, tanul na mysl jiný vztah, pravděpodobně k populus 2,2 exercitus 11, při nejmenším však vztah ke konkrétní povaze ,dne Hospodinova'. Více než vztah k božstvu nebo dokonce vliv sestavy ,el šaddaj' mám za to, že působila také při omnipotens určitá ustálená představa o SDJ. Nasvědčují tomu z ráme vypadající aequivalenty ,sublimis Deus' a ,Deus coeli', jež zrovna tak jako ,coelestis' nemají v kontextu opory, která by jednoznačně a nutně vedla k takové asociaci /zvláště Ez 1 !/ a proto jest je považovati za pojmové celky, nechceme-li v těchto případech předpokládati odchylku textu. Třetí obměnu tvoří Dominus a Deus, jež jsou nápadny zvláště v monotonním parallelismu Job 6,4 40,2 – takže nelze je považovati za východisko z rozpaků tradice, jak by se zdálo dle Jes 13 Job 5-. Zcela mimořádné jest plus v Gn 43, stylisticky neodůvodněné /28,3 se bez něho obejde!/, takže zbývá zase buď předpoklad varianty, nebo organické sloučeniny. Jsem nakloněn přičísti spíše Omnipotens konvenční zvyklosti, než ,meus' vyřaditi jako sekundární. Ostatně ani Omnipotens jak už dříve řečeno, nekryje výklad z šádad, což patrně z varianty Job 37,3 kde M čte SDJ jako pravidelný casus pendens, kdežto v analyzuje: Digne eum non invenire possumus. To svědčí jednak o nejistotě tradice vůči vokalisaci šaddaj jakožto prvku, jednak o tom, že tradice jak při šádad tak při daj jest nucena přesycovati tyto lexe nuan-

cemi významu. Samo osobě je to sice možno připustiti, ale neopravňuje vylučovati ještě jiné vysvětlení typu ‚potens‘.
(s.22)

2. Pešitto.

’il šadaj	Gn 17 1 = 35 11 28 3 43 14 48 3 49 25 Ex 6 3 /+ ’aloho’/ Rt 1 20
’aloho’	Nu 24 4 16 Job 21 15 20 22 17 23 25s 24 1 31 2 35 32 8 33 4 34 10 35 13 40 12 Ps 68 15 91 1 JI 1 15 Ez 1 24 10 5
ḥasino’	Job 5 17 6 4 8 3 5 11 7 13 3 15 25 27 2 10 13 29 5 37 23
’elojo’	Job 6 14
říšojo’	Job 23 16

13.

Ve prospěch transkripce ’il šadaj přidává tato verse Gn 49 /pro ’e□t M/ a Rt 1,20 opouští naproti tomu SDJ Ez 10 a spokojujíc se všeobecninou ’aloho’, jíž vítězně konkuruje v samotné knize Job s typickým ḥasino’. Od konvence uchyluje se tento aequivaleent nejen devaluací omnipotens V na prosté ‚potens‘ – což by arci vysvětlila semitštině zvlášt’ vlastní schopnost praegnance pojmů, jinak docela všedních – nýbrž přešinitím těžiška v oblast schopnosti fyzické nebo aspoň materiální, kterouž představu především vybavuje ḥasino’. Nelze jej tedy jen tak beze všeho stavěti na roveň konvenci.

Job 34,10 narážíme totiž na anomalii v^oḥos leh d” /absint,ut/ za v^ošaddaj M vedle h□os l’aloho’ za ḥalilá lá’el M. Lze býti na rozpacích, zda ḥos opakuje první kólon – pak by leh bylo náhražkou za ‚aloho’ jakožto aequ. šaddaj – či zda zastupuje SDJ, takže by tu byla stopa samostatné interpretace jeho proti vokalisaci M, po případě bylo by tázati se, zda ḥasino’ máme bezpodmínečně věrnou formu tohoto aequivaleentu – byla by to jen náhoda, že se tu v ḥos setkááme s kmenem tak příbuzným?

Komentár: Původně e

‚elojo’, odpovídající tvarově ’eljón M, rozmnožuje úchyly od konvence na jiném ještě místě, než tomu v podání V. Při tom však je klade blíže k ‚coelestis’ V než k ‚sublimis’ V, k němuž odkazuje lexikální podklad obou, a to jednak proto, že plurál ‚elajoto’ značí „také“/Brun/ coelites, Angeli, a potom proto, že samo ’eljón M jakožto jméno či správněji termín poukazuje tímto směrem. Jde ovšem tak dalece jen o odstín, takže říšojo’ zase padá přes eventuální ‚summus’/Brun/ mimo dosah ‚sublimis’ V.

(s.23) Značí to jistě pozoruhodné uvolnění tradice, když v této versi shledáváme čtyři případy, kde SDJ mizí z textu nadobro.

Job 22,3 v oddílu vůbec jen volně přeloženém, podáno jest za dvoukólon v M pouhým v^omono’ jútrono’ dam^etamem ’ant ’úrḥotok men dehl^ctok. SDJ pomínuto zde patrně ve prospěch vše další ovládajícího vztahu k ‚aloho’ 2. Přes to jest zajímavé, že oproti všeobecné charakteristice viny nebo bezúhonnosti Jobovy v jiných versích potkáváme zde výrazy mnohem určitější: dehl^cto’ jest zde dle všeho klásti = numen, ne-li zrovna = idolum, při čemš ‚urho’ bylo by = religio. Pak tu máme cenný pokyn, v jakém ovzduší asi cítilo se tu podání v blízkosti SDJ a v případě Jobově vůbec!

Job 27,11 da’bodajkón meneh lo’ metkasín za ’ašer ’im-šaddaj vg” M předpokládá v předloze mi-šaddaj /jež opět nahrazeno suffixem k ‚aloho’ 1 la/, nebo velmi volný překlad, jenž arci tentokrát není tak výrazný, leč bychom myslili na odstín ’abad = colere cf ’abdo’ d’aloho’ cultor Dei /Brun/.

Rt 1,21 s slovným moṭe’ b’idavhj = potuit jeví už rozklad SDJ a jest dokladem, že typ ‚potens’ jest rozlišovati od ḥasino’.

Jes 13,6 sníženo mi-šaddaj M na pouhé adverbialní určení men šeljo’ = subito.

3. Septuaginta.

/’O ΘEOC/ COY Gn 17 1 = 35 11 MOY 28 3 43 14 48 3 /om D/

‘O ’EMOC 49 25

/ΘEOC/ ’AYTΩN Ex 6 3 CADDAI Ez 10 5

ΘEOC Nu 24 4 16 ‘O ΘEOC Jes 13 6

‘O ‘IKANOC Rt 1 20s ‘IKANOC /n.pr./ Job 21 15 31 2 40 2 Ez 1 24 A

‘O ’ΕΠΟΥΡΑΝΙΟC Ps 68 15 ‘O ΘEOC TOY ’ΟΥΡΑΝΟΥ 91 1

ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ Job 5 17 11 7 22 17 25 23 16 27 2 11 13 32 8 33 4 34 10 12 35 13 37 23

KYPIOC Job 6 4 14 13 3 21 20 22 3 23 26 24 1 31 35

KYPIOC ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ Job 8 5 15 25

‘O TA ΠΑΝΤΑ ΠΟΙΗCΑC Job 8 3

14.

Předpoklad, že aequivalenty za ’el šaddaj poukazují na pojetí SDJ jako složeniny ša-daj naráží na obtíž, jak vysvětliti nejen (s.24) possessiva, pro něž ve tvaru daj není opory, nýbrž i jejich roztržitost. Vůči faktu, že daj je schopno diferenciacie příslušnými sufíxy, nezbývá, než hledati útočiště v constructio ad pensum. Než i tak zbývá ještě mnoho nesrovnalostí. Poměr k ‘IKANOC utváří se při tomto vysvětlení tak, že possessiva byla by vyhrazena případům, kde ‘IKANOC není myslitelné v ústech JHVH samotného /sed 40,2!/, kdežto ‘IKANOC nastoupilo tam, kde nebylo možno naznačiti vztah ani tak všeobecný jako ’AYTΩN. Proč však udržují se possessiva jinde a to docela v plném tvaru ’EMOC? A proč Ez 10 sáhlo podání k pouhému přepisu SDJ? Totéž CADDAI má Aq Sm TH nejen Ez 1, kde H-R uvádí tak jako Ez 10 obé, CADDAI i ‘IKANOC, nýbrž i SM i Job 6,4 oproti KYPIOC LXX! Tím vším zviklána souvislost possessiv s daj tak, že konstrukce ad pensum nelze přisuzovati tomuto tvaru, nýbrž nanejvýše celku /‘O ΘEOC/ COY tec. Takže těžiště konstrukce přenáší se v samo ’e□l s čímž souhlasí samostatné ΘEOC za šaddaj M. Pak ovšem mezi IKANOC a těmito possessivy jest přepraha, jež nedovoluje reklamovati je pro vysvětlení z ša-daj, nýbrž hledati pro ně jiný podklad. A to buď v představě o SDJ, nebo konečně i v suffixech předlohy LXX, o čemž níže § 16.

‘IKANOC jest ovšem nespornou rovnomocninou ša-daj: vedle šaddaj užito jest třináctkrát za daj a jen ojedinele za hōn Pr 30,15 kúl **li**. JI 2,11 m^eat c.neg. Gn 30,15 Ez 34,18 qalal Ni. 1.R 16,31. Co však zarazí, jest už sama volba tak běžného appellativa za označení božstva. Tím nápadnější, když šaddaj tímto způsobem dostává se na úroveň adverbálních kamme Sch 7,3 a maddaj II.Ch 30,3. Dle všeho nemáme tu co činiti s výkladem SDJ nýbrž s vědomou náhražkou Keré, jež v této vrstvě buď již zapadlo nebo nekonvenovalo; úplný hexaplární materiál vnesl by snad jakési světlo o tom, jak vniklo ‘IKANOC do LXX a v jakém poměru stojí k ostatním řeckým versím. Naznačené pojetí bylo by potvrzeno, jestliže také Sch 7 a II.Ch 30 jest předpokládati takové Keré, což jest mi pravděpodobno, ježto na obou místech jde o rituální otázky, v textu nijak docela průhledném a v Ch běžný výklad ha-kōh^aním lo’ – hitqadd^ešu l^e-maddaj vedle par-(s.25)allelního v^ehá’ám lo’-ne^esfū lírúšáláim neuspokojuje. Podobně ‘IKANOC za ’iš d^ebárim Ex 4,10 jest při nejmenším povážlivo v kontextu od M zcela odchýlené a záhodno u baddáv Jer 48,30 v textu nejistém.

’ΕΠΟΥΡΑΝΙΟC jako aequivalent SDJ jest-nehledě k Ps 91,1 kde Aq Sm mají ‘IKANOC – překvapujícím protějškem /šallitīn/ š^emajjá’ Dan Th 4,23 A Q, jež v parafrázi LXX jest arci rozšířeno, snad i nahrazeno ’ΕΞΟΥCΙΑ .. ’ΕΠΙ .. TH ΓΗ , parallelním s KYPIOC ZH ’EN ’ΟΥΡΑΝΩ. Vzhledem k následujícímu aequivalentu jest zajímavé shledati toto dislegomenon v souvislosti ‘OI ‘YIOI TOY ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟC ’ΕΠΟΥΡΑΝΙΟΥ ΘΕΟΥ ΖΩΝΤΟC III.Mac 6,28 a ‘O ’E. CTRATOC IV .Mac. 4,11 A.

ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ zabírá relativní většinu kontingentu SDJ v LXX, jež je klade vedle ’elo□háj Sch 11,4 a jhvh 9,14 výhradně za /jhvh ev + ’el ohé ha-/š^ebá’ót. Obměna Job 8,3 LXX ukazuje dostatečně, že jako při Omnipotens V nelze vážně mysleti na derivaci z šádad. Cesta k pochopení tohoto aequivalentu vede přes slušně zastoupené KYPIOC, k němu druží se sestava obou Job 8 a 15 jako poukaz, ne-li na předlohu, tedy na analogii JHVH SDJ. K ní pak tvoří jhvh š^ebá’ót korelát právě tak dobrý jako EL SDJ k ’el ‘eljón.

Komentář: Nečitelné

Ježto Rt 1,21 A opouští celé kólon, zbývá Job 27,10 jako jediný případ, kdy SDJ nahrazeno possessivem; 'AYTOY se vztahem k předchozímu QEOC 9a, vedle 'AYTΩ 9β α 'AYTOY 10b za 'l^oh činí arci dojem stylistické ukázněnosti, než ojedinělost případu vzbuzuje otázku, zda tradice neměla tu věc usnadněnu tvarem graficky bližším 'AYTOY, než jest SDJ, tedy /'al/áv nebo spíše jako 32,8 /'al/hú' za předlohou míněné jhvh. Ostatně lze i tu vystačiti i bez této hypotetické předlohy s reciprocitou JHVH a SDJ, jak byla právě doložena a již před tím v podání V konstatována.

15.

Nestačí-li k přesvědčení, že ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ nemá co činiti s šádad, ukazuje to 'EK TALAIPIOPIAC za mi-šaddaj Joel 1,15. Zde prorazilo arci šádad, ale na účet SDJ! Aniž lze říci, že tradice tu ignorovala nebo přehlédla slovní hříčku, na niž se odvolává derivace z šádad.

(s.26) Předcházející totiž šod má v LXX celou řadu aequivaleutů, z nichž několik nejen že se vzdaluje lexe šádad, nýbrž nasvědčuje tomu, že tradice i toto šod spojovala nějak s představami příbuznými SDJ. Po řadě jak se vzdalují od šádad jsou tyto aequivaleuty: zmíněné TALAIPIOPIA, určitější a charakteristické CYNTPIBH /CYNTPIIMMA/ dále ΠΤΩΜΑ, bezbarvé 'ΟΛΕΘΡΟΣ, sůžené LYTPOΩ; a nyní po všeobecninách KAKOI a 'ADIKOI /Job 5,21s/ následují ΨΕΥΔΗΣ Pr 24,2 jehož identifikaci má H-R za pochybnou a hlavně ΜΑΤΑΙΑ Ho 12,2 – tedy v starém textu prorockém – jehož rovnomocninu směřuje H-R s přidruženým KENA /za obojí kázab!/. Co to znamená, patrně z toho, že tohoto aequivaleutu užívá LXX passim za šáv' a vedle ojedinělých případů, z nichž zajímá 'áven Ho 6,8 Jes 31,2 32,6 Ez 11,2 t^ohú Jes 44,9 45,19 49,4 59,4 – dokonce za 'líl Sch 11,17 a za šá'ír Lv 17,7 II.Ch 11,15 kde uvidíme, že jsme v bezprostřední blízkosti SDJ. Není tedy příčiny usuzovati z Jl 1,15, že by LXX vyhýbala se z úmyslu nebo neznalosti charakteristice SDJ, když jinde proti M jest si vědoma právě příslušnosti jeho.

A není v tom nikterak osamocena. I v ostatních versích lze sledovati obdobné rozrůznění šod. Běžnému TALAIPIOPIA odpovídá jediné calamitas V, CYNTPIBH má obdobu zase jen v t^aboro' P /tříkrát/, ojedinělé LYTPOΩ jest bohatě diferencováno v bezto' passim, bozúz bozúzo' P vastitas /vasto/ passim, depopulatio /Am 5,9 Mi 2,4?/, rapinae a praeda /praedari/ - čtyřikrát – V. KAKOI odpovídá ěalošo' a makiko' Am 5,9 P a miser /-ia/ Jes 16,4 Ps 12,6 V. Nejvýmluvnější jest ovšem bíšo' Pr 24,2 /cf LXX!/, Ho 7,13 a Hbk 1,3 P, jež nastupuje ve významu Satan za ΠΟΝΗΡΟΣ = bíšo' Mt 13,19! Tyto ukázky opravňují k očekávání, že také v těchto dvou versích bylo by lze dobrati se hloubky, kde mezi šaddaj a šod existují příznačné styky na rozdíl od M, a že mediem těchto styků jest SDJ. Vyšetření toho vyžaduje arci, aby konkordantní materiál byl tu pohotově jako při LXX a to tím více, ježto mám za to, že nestačí omeziti se na šod, nýbrž i na další grafické příbuzniny šaddaj. Především na šad /šod/, šádajim M. Naproti V kolísá tu ostatní tradice nápadně: Jes 60,16 mají (s.27) bezto' P bízat m" T /tak i Jes 66,11/ ΠΛΟΥΤΟΣ LXX, Job 24,9 item P LXX. Mimo to jest pamatovati, že samo MACTOC znamená obrazně též 'pahorek', 'výšina', tak jako bezo', 'vrcholek hory', čímž stává se hned srozumitelnou allegorie Ez 16 a 23, jakmile se octine na obzoru vztah k SDH jako kultické lokalitě. Již zde však lze oprávně vztah šad, šádajim M k SDJ ještě s jině, čistě formální stránky.

16.

Ketib Job 19,29 rozumí P a V jako še-dín a dokládají tak rozklad SDJ. Rovněž LXX /cf § 3/ čte toto še- ale kolísá pak mezi 'YLH B C S a 'ICXYC A. Proponice Beerova-Ki šaddaj jest věcně jen na místě, kde kontext i známá obdoba jd' kí-/^ani/ jhvh vyžadují zmínku osobnosti, což pochopil i T svým še-dajjám. Než opuštění koncovky nelze jen tak beze všeho akceptovati již proto, že jest kryta právě LXX, jež klade 'YLH za dislegomenon jáven Ps 40,3/ABRTS opp. sekundárnímu 'ILYC B[?]/69,2 a podle všeho také zde za naše /šd/jn. K témuž krytí docházíme z 'ICXYC, za něž proponuje Duhm 'iš dām, které však /vzhledem k 'AYTΩN/ jest hledati spíše v daj – tedy proponovati še-dajjám. Tím pak se ocitáme na úrovni, jež vysvětluje případný styk

nebo zastoupení mezi SDJ/M/ a šádajim. Ať již zůstávajíce při tomto tvaru, připomeneme si na snadě jsoucí analogii šámajim = později označení Boha samotného, nebo přidržíme se Keré šad-don /GB opp. šaddun Ki/ a získáme tím analogii k 'eljón – vždy otvírá se tu možnost diskuse o existenci SDJ s affirmativy. Pak ovšem possessiva LXX při ΘEOC nejsou ničím překvapujícím.

Aequivalent 'YLH zajímá však i po stránce věcné s ohledem na to, že vyskytuje se za SDJ ještě JOB 29,5 v podobě 'YΛΩDHC. Následující LIAN kryto jest nejlépe mi-daj a 'immádi M, ač i toto by obstálo v podobě 'im-daj; takže pro 'YΛΩDHC zbylo by právě jen šaddaj M. V obou případech jest grafická identifikace velmi složitou a nutno se spokojiti s vysvětlením tohoto nápadného aequivalentu LXX ze zvláštního názoru její o minulosti Jobově. Vedle zmíněného jáven a dvojlomného šámír Jes 10,17 /trn-diamant/ klade 'YLH ještě jen za sukká Job 38,40 tedy za známý lokální termín kultický. Že ani Job 29 nejsme daleko této asociace, ukazuje 'ΕΠΙΠΙΚΟΙΗ /súk pro súd M/ a samo 'oh^olí 4.M Sem cílí také nepo-(s.28)chybně také Aquilovo 'YLH za ḥṣ^ošá I.S 23,15s 19 a potvrzuje, že oproti pokánonickému významu ,látka', ,materia' /Sap 11,17 15,13/ vyznačuje tu 'YLH : „les“, „dříví“ zvláště jako stavivo a pletivo. Arci jen v konvenci, která zná v této versi ještě 'ALCΩDHC jako zřejmé synonymum našeho 'YΛΩDHC. V úvodu zmíněný termín pro lokální kutišť, pětkrát doložené ΕΥΛΟΝ 'ALCΩDHC za 'eš ra^anán M, postaveno vedle ΕΥΛΟΝ ΤΟΥ 'ΑΤΡΟΥ za 'eš ha-šáde M, ukazuje pravou příslušnost SDJ a vede na stoupu toho 'YLH.

c. Vývojový profil.

17.

Rozmanitost aequivalentů SDJ v jedné a téže tradiční skupině měla by nejjednodušší vysvětlení v potřeba kontextu /Ps 91 LXX/ a situace /Gn 17 etc Ex 6/. Samo o sobě nebránilo by tomu ani poznání, že v profilu jeví tyto skupiny složení tradičních vrstev, vyznačených stejnorodou terminologií. Povážlivější jest okolnost, že v jedné tradiční vrstvě tentýž názvový typ jest nestejně a nesouměrně rozložen. Tak 'ΕΠΙΟΥΠΑΝΙΟΣ – coelestis Ps 68 91 oproti 'aloho' P, kdežto 'elojo' Job 6 kolliduje s KYPIOC-Dominus. Ani ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ nekryje se všude s Omnipotens, neřku-li s ḥasino'. Nezbyvá tedy, než v celkovém vývoji tradice i jednotlivých skupin její předpokládati moment silnější, než požadavky kontextu nebo závislost osobitého pojetí se strany dotyčných versí. Poněvadž u každé z nich, zvláště při LXX máme co činiti s celým historickým procesem tradičním, nemůže míti následující rozvrstvení za účel nivelisovati terminologické typy časově, ani /jako převzaté“ technicky, byť taková eventualita byla tu neb onde sebe pravděpodobnější, někdy i dokazatelná. Nýbrž: záleží tu na zjištění onoho momentu vývojového, jakožto konstantní veličiny, provázející vývoj terminologie v každé této „zájmové“ skupině a tím reprezentující zákonitost celkového vývoje tradičního. Momentem tím pak jest menší nebo větší distance podání od problematického podkladu SDJ.

V této tabulce přehledně sestaveny názvové typy /s pominutím obměn/ a to dle vrstev a po skupinách, k nimž připojena z M skupina korrelátů – ovšem úmyslně z kontextu mimo SDJ: (s.29)

M	LXX	P	V
	'IKANOC	men šeljo' etc	digne etc.
'eljón		říšojo'	sublimis
šámajim	'ΕΠΙΟΥΠΑΝΙΟΣ	'elojo'	coelestis
		moṭe' b'ídavhj	požene

š ^o bá'ót	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ	ḡasino'	Omnipotens
jhvh	KΥΠΙΟC		Dominus
'el	ΘΕΟC + ΤΙΝΟC + CΑDΔΑΙ	'aloho' 'il šadaj	deus + alic.
	‘ΥΛΗ		

18.

V nejhořejší vrstvě uvolněn jest už poměr k SDJ tak, že termíny jsou tu jen produktem rozkladu SDJ na samostatné lexikální prvky. Na tom nemění ničeho okolnost, že při 'IKANOC byla si tradice dle všeho ještě dobře vědoma, že má před sebou označení božstva, ba ani možnost Keré /§ 14/ není s to překlenouti vzdálenost k SDJ tak, aby se vyjasnila vnitřní kontinuita jeho s 'IK.

Termíny druhé vrstvy jeví se nánosem pod samým povrchem vývoje netoliko u srovnání s pozdním tropickým užitím šamajim, nýbrž také se súžením představy oproti nejbližší spodní vrstvě: 'OYPANOC jest podřazeno typickému TO ΠΑΝ /jež nemělo by se při š^obá'ót spouštěti s očí nejen konkrétně, než také ideologicky/, a kteréž jakožto termín transcendence vůči kategorii imanence – v antickém smyslu ovšem – náleží asi vyššímu stupni náboženského vývoje.

Protiva tato nevyznačuje však 'eljón – sublimis /a jemu bližší ríšojo'/ tak ostře vůči immanentnímu typu Omnipotens, jako je tomu při šamajim et cons. Vždyť zná V jako kultisté ,omnem collem excelsum' resp. ,sublimem'. Rozvrstvení jest zde toliko nutnou diakritickou pomůckou, nutnou proto, aby jednotlivé typy určité vynikly, a v případě právě řečeném vysvitlo, že jak neutrální 'eljón tak i transcendentní šamajim požadují ve vývoji (s.30) terminologie takového protějšku a doplňku, který by s nimi držel rovnováhu vůči typu ΠΑΝ . Že nemůže tento komplement hledán býti v typu ,potens', jest samozřejmo, poněvadž aspoň v P leží na samém povrchu vrstev mezi rozrušenými zbytky SDJ, jakým jest př. 'IKANOC et. cons. Tím méně v motivu šadaj, jak ukazuje zde nanovo úvaha, že ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ sahá ve vývoji terminologie až k Athnasianu. O tom, zda lepší vyhlídky skýtá izolované ḡasino', nelze se přesvědčiti dokud nebude po ruce úplný výčet jeho kontingentu v P. Zatím jest přestati na jeho fyzické nuanci /§ 13/, jež poukazuje směrem, v němž v každém případě nutno hledati.

Psychologickým předpokladem typu ΠΑΝ jako aequivalence SDJ bylo stadium, kdy tradice dala výraz reciprocitě mezi SDJ a JHVH. Jest však důležité uvědomiti si, že se nestalo tak nutně teprve tehdy, když JHVH bylo již přizpůsobeno náboženskému universalismu a idealismu pozdní doby sz. Spíš opak jest pravděpodobnější vzhledem k LXXou doloženému /JHVH/SDJ u srovnání s jhvh š^obá'ót. Nejde přece o identitu, nýbrž vzájemnost mezi SDJ a JHVH. A ta poukazuje s JHVH též pro SDJ do minulosti náboženského naturalismu.

Přes neurčitost všeobecniny 'el et cons. vede LXX a V k dohadu affirmativních obměn SDJ, nebo k zjištění organické sloučeniny, z níž jen possessivum ukazuje stopy SDJ a charakteristiky jeho. V obou případech jsme zajisté blíže, než jinde státu quo ante, který dochovala vedle M T P i LXX v přepisu co do původnosti zajištěném korelátem 'el 'eljón. Zřetelněji, než onou asimilací SDJ sonduje LXX svým 'ΥΛΗ a to tak hluboko, že zasahuje do živého podkladu SDJ.

19.

Těmito rysy načrtnutý vývojový profil znázorňuje, kterak terminologie SDJ ve všech skupinách a vrstvách tradičních rekuruje s větší nebo menší bezprostředností k určitému faktickému podkladu SDJ v kultické minulosti sz., že tedy jest ve svém vývoji příliš podrobená vnitřní zákonitosti, než aby byla produktem libovůle nebo nahodilostí. Kromě této chronologicky

nevymezitelné zákonitosti, s kterou se bral vývoj ten. Při tom lze ovšem mít na mysli tradiční skupiny jen v poměru a v pořadí jejich celků, které (s.31) máme před sebou v konečné podobě verší, zde použitých. Příznačná jest hned rozmanitost terminologie v nejstarší verši, jež obráží se vůči P a V v poměru 6 : 4. Nadpoměr tvoří právě 'IKANOC', jež jakkoli sekundární, jest přece termínem za SDJ oproti svým konsortům v P V a pak 'YLH jakožto nezczitelný ostatek SDJ. Ještě významnější jest fakt, že ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ má jen relativní většinu, kdežto Omnipotens – na úkor determinovaného ΘΕΟC – má zdrcující převahu nad ostatními termíny a stává se tak vedle Deus konvencí jako 'aloho' v P. Právě naopak zůstává nejmladší, V, pozadu za LXX v poměru 4 : 11 při Dominus : KYPIOC. Dosah těchto skutečností vynikne náležitě teprve v zahránování SDJ v ustalovacím procesu konvence.

Zde ještě upozornění na svrchovaně nápadný zjev, že P vyhnula se důsledně reciprocitě SDJ a JHVH, ač příslušný a typu KYPIOC-Dominus obdobný termín morjo' jest jí jinak docela běžný. Při tom řasino' nekryje ani kontingentu ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ ani KYPIOC. Mohl by to býti poukaz na okolnost, že P jest si ještě vědoma esoterické povahy SDJ tak, že jest jí neslučitelnost s Keré morjo'? Plus 'aloho' Ex 6,3 by tomu skoro nasvědčovalo, zvláště když jest patrno, že kromě přepisu 'il řadaj a konvence 'aloho' ostatní termíny jsou vynuceny paralelismy s 'el nebo 'lo^{ah} M. –

-:x:-

(s. 32)

B. Pojmové třídy a řady.
/Technologie/.

a. Klassifikace vztahů.

20.

Terminologické schéma nabude výraznosti a životnosti oním zabarvením, jež dodává termínům myšlenkové zařazení jejich do kontextu a užití v látce jeho, krátce technika, s kterou tradice upotřebila SDJ jako označení božstva. To se týká nejen roztrřštěné nomenklatury pozdějších verší, nýbrž také originálního SDJ. Jest arci důležité, a bylo by jisté i zde prospěšno vyšetřiti do detailu zda a kterak logické a materiální vztahy SDJ měly vedle stylistických ohledů /parallelism a jiné/ vliv na volbu termínů v jednotlivých skupinách tradičních iv jednotlivých případech textů. Nehledě ke komplikaci úkolu, jež by tímto pátráním byla způsobena, byly by výsledky jeho do jisté míry illusorními, poněvadž k bezpečnosti jejich bylo by zapotřebí zjistiti technologii oněch rozmanitých termínů – na př. Sublimis V řasino' P – i mimo kontexty SDJ, což právě zase znemožněno nepohotovostí konkordantního materiálu z těchto verší. Přestanu zde tedy na technologii M, čekaje příležitosti, kdy bude tu lze srovnati fakta její se stavem v LXX. Tím konečně soustředí se pozornost více k otázce, jak přiřla tradice k tomu, a za jakých okolností připustil a SDJ jakožto označení božstva. S ohledem na problematickou minulost SDJ a další skryté nebo zaváté stopy jeho náleží zde přednost zajisté této věci.

21.

Přirozeným dělídlem vztahů SDJ jakožto božstva jest především poměr jeho k člověku a navzájem pak poměr člověka k SDJ. K tomu přistoupí jiné eventuální bztahy, z nichž zajímá zde nejvíce vztah SDJ k přírodě a světu, obklopujícím člověka. Označuje jednotlivé třídy římskými číslicemi, uvádím je ve třech skupinách tak, že tvoří vzájemné protějšky. V dokladech jest vyčerpán všechen materiál, který poskytuje M.

(s.33)

1. Poměr SDJ k člověku.

I. SDJ ukázal se Ex 6,3 /nir'á 'el-/

poskytuje vidění Nu 24,4 /mah^aze š" par. 'imré-'el/

- 16 /+par. da'at 'eljón/
 mluví Ez 10,5 /b^cdabb^cró?/ - odpovídá Job 31,35 Rt 1,21/'áná/
 II.ve smlouvě Gn 17,1 /nátan b^crít bⁿ"/
 dalek nepravosti Job 34,10 (me^c 'áve/
 soudí nestranně 8,3 /opp. 'ivve^t mišpát/ = 34,12
 maje na zřeteli špatnost 35,13 /jášúr šáv?/
 III.požehnáva Gn 28,3 48,3 49,25 /bárák/, zvláště plodností 17,1s 48,3s /horná/ 28,3
 35,11 /p^cre ú^rbe/
 smilovává se 43,14 /nátan rah^amím = Jer 42,12/
 poskytuje útočiště Ps 91,1 /šel cf šalmón 68,15/ Job 22,25 LXX;
 IV.provozuje kázeň Job 5,17 /músar š"/
 kormoutí Job 27,2 /h^emar naší/ Rt 1,20 /lí/ - děsí Job 23,16 /hibhíl/
 ranní Job 6,4 /hiššé š" 'immádi cf Ps 91,5/
 působí neštěstí Rt 1,21 /h^era' lí par. 'inná bí LXX/
 V.disponuje Job 27,11 /'ašer 'im š" par. b^cjad 'el/
 údělem člověka 27,13 31,2 /na^hlá miš"/ cf 20,29 /me^c'el/ 22,17 /pá'al l"/
 ustanovuje krále Ps 68,15 /páraš LXX opp. p^eraš M = rozhání/.

2. Poměr člověka k SDJ.

- I.Člověku nelze jej nalézt /'im-timšá'/ Job 11,7 37,23 /lo'-m^cšá'nuhu/
 přec však mluví s ním 13,3 /dibber 'el/
 jako dítě důvěrně /Ehrlich, par. qará'/ 22,26 27,10 /hit'anne^cg 'al/
 II.s ním obcovati Gn 17,1 /hithallek lifné/
 jemu sloužití Job 21,15 /na'abdennú/
 III.míti jej při sobě Job 29,5 /'immádi/
 úpětí o milost 8,5 /hithannen 'el/
 vrátiti se k němu 22,23 /šúb 'ad cum ne^cná LXX/
 IV.vzdorovati mu 15,25 /hitgabb^er 'el/
 Přítí se s ním 40,2 /rúb 'im/
 V. trvati v bázni jeho 6,14 /jir'at š"/ cf 22,4.
 (s.34)

3.Poměr SDJ k přírodě.

- I.Manifestuje se v tajemné záři Job 37,22s /hód š" opp. hód sc.^cló^h M/
 příznačným hlasem Ez 1, 24 10,5 /qól š" par. qól h^amullá/
 II. povznesen nad lidské zájmy Job 22,3 /ha-h^efeš l^cš"/;
 III.tvůrční dechnutí jeho /nišmat š" par.rú^h 'el/ oživuje Job 33,4 /t^chajje/ osvěcuje 32,8
 /tábin/ cf 34,14;
 IV. smrtící prchlivost /Kral/ jeho Job 6,4 21,20 /h^amat š"/
 působí rozvrat Jes 13,6 Jl 1,15 /šod mi-š" par jóm jhv/
 ve svůj čas Job 24,1 /'ittím par. jámám/ a to v den tmy Job 15,20ss cf Jl 2,2 /jóm ho-
 šek/
 V. maje sférou nejzazší končiny Job 11,7 /zaklít š" par.h^eqer/ a výšiny 31,2 /m^crómím/.

22.

Nemůže býti s podivem, že konexe SDJ s člověkem mají ve zmínkách o něm takovou převahu nad širšími vztahy – jde právě v kontextech, jež dodaly nejvíce materiálu právě o tento poměr: Job, patriarchové. Neméně přirozeno, že třídy první skupiny jsou bohatěji vypraveny projevy styku SDJ s člověkem, bytostí – ve nepříznivějším případě – daleko nižší úrovně.

Pozoruhodnější je skutečnost, že v tradici M připisují se SDJ v takové míře čistě duchovní a ethické vztahy a snahy, jak je zahrnuje zvláště 2. třída 1. skupiny, jejíž b^crit charakterizuje poměr k člověku jako právní a músar/IV s výchovnou nuancí. Bylo by ovšem ukvapeno usuzovat z toho něco o pokročilosti náboženského názoru, provázejícího SDJ – vždyť v 3/II. vidíme protějškem k tomu jistou indiferentnost SDJ vůči ctnosti člověka, byť i toto desinteressement halilo se v M povzneseností božského majestátu. Ostatně přes pedagogický odstín músar/IV charakterizují jak tuto tak i následující třídu projevy ne-li vášnivých, tedy aspoň elementárních vznětu tohoto božstva; takže přes mravní oprávněnost jejich v dotýcných případech a přes common place orientální antiky jir'at /š"/ 2/V. jest pochopitelné, že za jistých okolností může být člověku nevolno /"unheimlich"/ při vědomí, že jeho osud jest v rukou SDJ. Případ Jobův jest i v tradici doznatě takového druhu, že sugeruje zrovna pocit, jakoby pů-/s.35/vodní motiv jeho spředen byl s někdejšími démonickými prvky SDJ.

Jinde, na patřičném místě, bude ještě vrátiti se k tomu, co vyžaduje vysvětlení naléhavěji, než převaha antropomorfních vztahů SDJ, totiž to, že tradice připustila vůbec tak průhledné souvislosti s přírodními zjevy, jak seskupeny sub 3. Zde budiž poukázáno na to, že i poměry lidské odděluje od jevů přírodních namnoze jen myšlená přehrada klasifikace: SDJ jako zvláště povoláný dárcé plodnosti 1/III. nemá jistě daleko od životodárného principu 3/III. Případy takové rozmnoží následující bližší vyšetření vztahů SDJ se zřetelem k prostředí a způsobům, v němž a jimiž dle podání M se uskutečňují.

b. Materiální pořadí.

23.

Dle povahy věci bude to kult SDJ, v němž jako v mediu obráží se poměr mezi tímto božstvem a člověkem. I jest na čase poohlédnouti se, zda vyličené vztahy neobsahují náповědi o míře a způsobu, jimž SDJ bylo účastněno na kultu a jeho aparátu.

Komentář: ???

Všeobecné 'ábad 2/II. doplněno jest konkrétnějším hithallek. Není ovšem sporu, že v M dávno pozbylo své životnosti; nicméně ve spojení s ostatním pořadím SDJ přispívá k barvitosti kultu SDJ jako druhy význačně lokálního. Mním především ono

Job 22,23 podané šúb 'ad š". Řeč je tu sice o vnitřním procesu kajícího, aspoň dle běžného pojetí a LXX. K tomu však nepřilehá mi 'ad se svým nádechem jisté místní nebo časové rozlohy. Ve spojení súb 'ad jvhv v^cšáma' b^cqóló Dt 4,30 30,2 vyskytuje se v témž smyslu – jinak nikde; ve starém kontextu Am 4,11 stojí bez bližší charakteristiky, takže není vyloučen lokální původ úsloví, který e contrario dokládá patrně Jl 2,12s a přímo ilustrují m^csilla mi-mšrajim 'aš-šúrá Jes 19,22s a d^crákénú Thr 3,40. Zde kryt jest dokonce tento význam paralelním me'oh^leká. V každém případě, i když se jedná o obrazy, jest toto vyprávění SDJ významné. A není tu osamoceno, nýbrž i v tradici pozdější makavě doloženo. Bertholetu-M vděčím za upozornění, že

Rt 1,21 T zná „wieder so recht im Stille des Targums“ zvláštní provinění Noomi, za něž trpí ztrátou muže a synů, totiž vystěhování (s.36) do ciziny. Tj. mi prapodivný styl, když uvážím, že nikomu více nezáleželo na odstranění lokální příchuti starého kultu, než takovému vykladači jakým byl T. Jestliže přes to uvádí zde na pravou stopu, je to arci přičísti zidealisování věrnosti JHVH ve smyslu židovské výlučnosti a odporu k jakémukoli styku s cizinci. Není však příčiny odmítati tuto příležitost k nahlédnutí do spojitosti věcí. Sám Bertholet-M ptá se po možné souvislosti hepar 20 a Job 27,2 vzhledem k nápadnému prý v prose šaddaj bez 'el. Pro mne rozhoduje, že Noomi jest 1,22 cf 6. 2,6 4,5 přímo epithetována jako ha-šábá mi-š^adé mó'áb! Tím pak nejen šúb než i hithallek ve spojení se SDJ nabude konkrétního podkladu v příslušném kultickém lokále, jak potvrdí také diagnosa SDH.

24.

Ještě dále vedou theofanické funkce SDJ. A to – nejprve i bez ohledu na přírodní a objektivní manifestace jeho ve 3. skupině – prostě ony zvláštní situace, v nichž dochází k subjektivnímu a připravenému dorozumění s božstvem.

Nu 24,4 16 – 1/I. – korresponduje jeḥ ze a g^olúj ‘enajim takže zbývá noḥel jakožto pendent k maḥ^aze š”. Holzinger-M navrhuje výklad Dillmannův a Kautzschův „hingesunken“, ale vrací se k němu zase ap.-K bez poznámky; patrně že nahlédl, jak výklad dle Jes 9,7 v němž následoval Galla, jest jen zoufalým přehmatem. Místo I.2 19,24 jest noḥel spojovati se situací Elin-ka vajighar ‘arsá va-jásem pánáv b^on birkáv, v níž očekává znamení blížícího se deště I.R 18,42; nebo ještě lépe srovnati situaci Davidovu, kdy se dotazuje JHVH po vhodném okamžiku útoku a má pozorovati ‘et-qól š^oádá b^orá’šé ha-b^oká’im M b^orišeh d^otúto’ d^obo ‘kím P II.S 5,23s /cf Po-sv.stromy §27/. Ve všech těchto případech jedná se o audici návštěj božských z podzemí nebo aspoň mediem země prostředkovaných. Mýlí se tedy Ehrlich, který jinak správně snad zde vystihuje brachylogii noḥel sc ‘al pánav, když Bileam padá na zem, aby ušel pohledu, který mu božstvo otvírá na slávu Jisraele, ač prý marně, protože ono mu zavřené oči „aufreiss“ /gálá/. Nikoliv, popsána situace nemá co činiti s přípravami právě sdělovaných zjevení, nýbrž jest uvedena Bileamem jakožto jeho jasnovidecká legiti-mace, jak patrně ostatně z parallel-(s.37)ních údajů šome^a a jođe^a vg”. Právě v této všeobecnosti obratu noḥel v jeho striktním parallelismu k maḥ^aze š” beru oprávnění dohadovati se genuinního podkladu tehofanické funkce SDJ jakožto božstva, inklinujícího k projevům, vázaným nějak na zemskou půdu jako medium. Ba nelze se vyhnouti ani úvaze, zda při SDJ není zvona tak, ne-li u větší míře počítati, jak naznačeno, s podzemím, jakožto vlastní doménou jeho.

Ps 91,1ss – 1/IV – staví totiž vedle sebe šeter ‘eljón a šel š”. Bez váhání připustím obrazný smysl těchto asylů, ale reklamují materiál jejich pro minulost, která pohlížela na ochranu boží mnohem naturalističtěji. Zaznamenati zatím náleží zde lún v úzkém spojení se SDJ, než se ukáže tato sounáležitost pádnějším dokladem pro lokálnost kultu SDJ; kde se ocitáme paralelismem jášeb a lún, osvětluje malebně Jes 65,4 M nehledě k CIIHLAIOC LXX tamtéž. Jsou to podzemní kultické lokály, jež vězí v zákulisí tak mnohých sytých obrazů sz.písemnictví. I zde ovšem, - jinak šel a lún podivně by vedle sebe kontrastovaly a přesytily obraz stíny, kde jich není potřeba. Zvláštního druhu šel a šeter jest rozhodně zapotřebí proti ḥeš /já’úf jómám/, jež známe z Job 6,4 jako zbraň SDJ i proti paḥad lajlá 5; proti onomu jest každý ,stín‘ nevhodným obrazem, jež nespraví ani ,křídla‘ 4b ani ,štit‘ 4c /patří-li sem vůbec/ a proti onomu – pokud jeho původcem SDJ – nestačí, jak brzy uvidíme, střecha nad hlavou nebo jiná skrýše, než-li právě podzemní. Totéž platí o deber bá’oḥel a qeṭeb jášúd šoh^orajim 6 – Duhmova zmínka o demonech ranních, poledních a večerních nepřilehá, protože jde jen o poledne a půlnoc; ostatně Baudissin /PRE 6,4/ má docela pravdu, když ponechává v textu jáš/ú/d oproti LXX, jejíž DAIMONION /šed/ jest přeby-tečné vedle SDJ, ač právě dosvědčuje, že pochopila, oč se jedná: ochrana Nejvyššího a Všemo-houcího jest na místě, když na obzoru jsou ,moci temnosti‘ – nejen všední nebezpečí. Pohlížel-li sám básník takto na věc, přibude mu chvály tím, když označíme terminologii jeho za vědomé narážky na ochranné prostředky starého kultu SDJ, jež dodávají žalmu skoro ironizující příchuti, ač-li nepřevládá úmysl výchovného účinku myšlenky, i nám ještě běžné : proti démonům a podobným strašákům ne šel e tutti quanti, nýbrž důvěra v Boha. Proto však zůstává mistrná v tomto (s.38) případě skladba velmi věrohodným svědkem minulosti SDJ. Týž asylový motiv přináší Job 22,25 LXX svým BOHΘOC ‘AΠO ‘EXΘPQN za pouhé b^ošareká M ještě něco více v předloze anebo překládá volně M, vyhýbajíc se právě nesmyslným horám /Ehrlich/ zlata, jako V /contra hostes tuos/ aP, jež svým ‘edrok potvrzuje LXX a sahá k m^ošureká /mášór/; nevěřím, že by tito staří svědkové neznali už bešer /Duhm-M/, nýbrž nanejvýše nechtěli je znáti a drželi se i ve 24. důsledně ΠΕΤΡΑ LXX silex V, podporujících útočistný motiv jejich pojetí. Zlatu z Ofir odolala LXX čestně, vidouc v n^oḥálím ‘ófir M : naḥal s’ófer, jímž dostáváme se do scenerie kul-tického podzemí Jes 55,5s ba-n^oḥálím par. /taḥat/ se’ifé has^olá’im = skalní rokliny, rozsedliny vedle ḥall^oqé-naḥal – pohromadě tedy jako zde šúr a naḥal. Právě tato scenerie však vybízí k rozvaze, zda vzhledem k případům jako Gn 35,4 – Jaakob “zakopává” kultické klenoty – neda-lo by se zachrániti něco z pokladnice M, když ani LXX na konec nedovedla si pomoci od stříbra aspoň. Návod mohlo by za jistých podmínek poskytnouti ličení

Ps 68,14s – 1/IV/V| – kde vystupuje na scénu celý dosud seznáný ensemble: z Ps 91 kanfě /jóna cf 'YLH za jáven §16!/ a 'ebrót, první ve ,stříbrě' druhé ,ve zlatě'; šalmón sekunduje tamnímu šel; vydatným har-'^olohim zastoupeno šur Job 22; zbývající tašleg objevuje se 6,15s ve spojení s naḥal, n^oḥálím vedle paralely qeraḥ, s nimiž si nikdo neví rady; - nejpříjemnější jest Ehrlich, který nechává potoky zamrznouti a sněhem pokrýti, takže nejsou k rozeznání a potřebě, jako falešní přátelé; ale to bychom musili předpokládati, že autor žalmu byl Kanadě aspoň tak blízko, jako Ehrlich, aby měl na snadě takové obrazy. Pakli to jde na účet tradice, nemůže to býti ovšem směrodatným pro vysvětlení takových míst jako je toto nebo

Jer 18,14 kde šeleg l^obánón ocitá se Rothsteinovi-K ,seltsam' v sousedství mi-šur šádaj k němuž klade týž ap.Ki mí-šur šaddaj s otazníkem ovšem, který jest docela na místě, poněvadž nevíme ještě, zda i Job 22 není vhodnější šáde než šaddaj! Velmi dovedné jest Cornillovo ap.Duhm-M širjón /Hermon/ za šádaj M-(s.39)jen kdyby bylo jisto, že seleg l^obánón znamená vskutku sníh libanonský, což jest mi zrovna tak pochybno, jako že 'arzé ha-l'' jsou skutečné cedry a jako jest jisto, že bét ja'ar ha-l'' I.R 7,2 není domem někde v Libanonu /Posv.str. §37b.e n.l/. Jen o málo představitelnější jest Ehrlichův výklad š'' l'' = das eiskalte Wasser, das von Libanon ins Tal /šádaj/ herabfliesst. Ke všemu má Cambr. B 4/25 text, který svou vokalizací a akcentuací dává jiný smysl: mášór šádaj /c s masor./ šalḡ /sic,Kahle 126: šalag/ l^obánón. Poznáváme tu hned šaddaj b^ešáreká Job 22,25 v podobě, jež dokládá tamní variantu LXX a potvrzuje překlad P. Jinak ovšem také nezmoudříme ze sněhu, kter opouští polní pevnosti, jako připojený targum nevěděl nic vhodnějšího, než přehoditi šádaj a dáti sněhu sestupovati 'al ḥaqlé libnán. Mám-li podržeti šelem, jež tak houževnatě lpí na SDJ, nezbyvá než domněnka, že nemůže to býti nic jiného, leč solné či vápencové čalouny podzemních slují, vůbec krystalické útvary, od nichž pak ani k zlatu a stříbru není daleko. Lexikální přípustnost dohadu toho zajišťují dvojlopná taktéž synonyma qeraḥ, gábiš, 'eqdáh /LXX!/ cf šámír za 'YLH § 16 a samo řecké KPYCTALLOC. Uvidíme později, že by tato výprava byla v souhlasu s podivuhodnějšími ještě rekvizitami kultu SDJ.

25.

Tato idylla pohádkového interrieuru v podzemním příslušenství SDJ má však pozadí velmi neklidné – právě tak jako v přírodě, jejíž konexi s tímto božstvem jest si nyní povšimnouti.

Ez 1,24 10,5 užívá jako comparandum qól /'el-/šaddaj, jež Cornill na obou místech škrta jako Ez 1 LXX B; Bertholet-M považuje 1,24 za výplň z Ez 10 a obhazuje tu celý oddíl proti Cornillovi, který jej má za doublettu k Ez 1. Jakýkoliv úsudek o spolehlivosti LXX nemůže zbavit povinnosti vypořádati se s představou qól š'' v této souvislosti. Comparatum jest qól kanfě /ha-ḥajjót/ 24 ha-k^erubím 5/, zvuk, který vydávají v různých polohách. . na první pohled jeví se v dalších komparandech tyto paralelismy:

Ez 1 : qól majim rabbím – qól šaddaj – b^elektám sc. ḥajjót
 qól h^amullá – qól maḥ^ane -/b^e'omdám/
 10: /q''kanfě ha-k''/ – qól 'el-š'' – b^edabb^eró.

Přes tvrdou konstrukci nezbyvá než vztahovati b^edabb^eró k JHVH, ač teprve v 6. se dovidáme přímo o tom, že JHVH promluvil. Vyža-(s.40)dují toho obdoby Ez 1, kde bych nejraději viděl proti akcentům M b^e'omdám ve spojení s předcházejícím jako protějšek k 24aa – zbytek, vlastně zbytečný, protože se opakuje 25, dal by se připojiti adversativním v., což ostatně dle LXX činí mnozí s celým 24b. Tím by bylo získáno sdělení, že zvuk byl slyšitelný při pohybu křídel, nýbrž i za jejich nehybnosti – „ač složena byla jich křídla“ – a to chce ostatně vyčísti z textu Ez 10 jak Bertholet-M, tak zvláště Ehrlich, aniž ovšem pokouší se o vysvětlení, kdežto onen předpokládá se začátkem řeči JHVH aspoň krátké zamávání křídel. Než lze se obejít i bez této interpunkce. Vztah b^edabb^eró k JHVH, jež požaduje také Ehrlich, emancipuje komparanda úplně od dané situace a rezervuje celé qól š'' všeobecné theofanické situaci u tohoto božstva; zároveň chrání před scestnou kombinací q'' š'' s rachotem hromu /Bertholet_m dle Ps 29/. Právem pozastavuje se nad tím Cornil, že v tomto případě měl býti zvuku tento slyšán jen 'ad-heḥášer ha-ḥišóná – tj. vskutku nemyslitelno samo o sobě i vzhledem k otázce, jak to mohl prorok kontrolovati, ať už

stál kdekoli! To bylo možno jen tenkrát, když zvuky ty byly takového druhu, že byly spojeny s viditelnými účinky vlastními nebo je provázejícími. Co tu popráno, je tedy přesnou analogií dojmu při zemětřesení. Záleží ovšem na tom, co si máme představit o ḥāṣer ḥā-ḥ", ale při běžné představě jeho jest dobře myslitelné, že až se stanoviště proroka bylo znamenati zá-
chvěvy půdy a toho, co na ní stálo v ohradě onoho nádvoří. Jen tímto vysvětlením dají se také ospravedlniti, po případě pro text zachrániti paralelní komparanda: zvuky křídel v pohybu jest si představit jakožto drnění, praskot a rachot, provázející zemětřesení /qól šaddaj/, podobný syčeni, třeskotu a hukotu povodně, provalující se náhle do kraje – b^elektám vztahuje Ehrlich k majim rabbím, vynechav qól š" – naproti tomu zvyku křídel v klidu jest si mysliti jako temné pozemní dunění, slyšitelné před, po a v přestávkách zemětřesení, zde blíže označené jako ḥ^a-mullá, tedy rovněž podobný zdušený šumot – Jer 11,16 o zajit, dle GB vedlejší tvar k hámón, onomatopoeie k charakteristickému šumění deště, vln a zvláště lidových mass – který nejlépe vystihuje qól maḥ^ane, což není v žádném případě Ehrlichovo „Kriegs-(s.41)getümmel“, nýbrž zmíněný zvláštní šum zástupů v jejich klidném jinak ruchu a hovoru. Situace mění se ovšem, jestliže b^e omdám nepatří k 24a nebo resignujeme-li na zvuk křídel v klidu. Potom však patří chiasmem k sobě jakoby majim rabbím maḥ^ane, toto arci v takovém habitu, který odpovídá SDJ, tedy např. maḥ^anajim Gn 32,2.

Tímto pojetím qól š" nabývají také ostatní vztahy SDJ konkrétní určitosti, především ony, jež seskupeny 3/IV. jako rušivé účinky jeho. Nejvýznamnější je to při onom appellativu, jež namnoze považováno za etymon SDJ vzhledem k šod mi-š"

Jes 13,6 a Jl 1,15. Interessantní jest hned setkání s kolljádajim tirpená 13,7 – je to čirá náhoda, že zde jsou to ruce a Ez 1,24 křídla? Nejcennější však pro samostatnost konklusí o SDJ jest okolnost, že jako v k^eqól Ez máme i zde v k^ešod pouhé srovnání nikoli přímý údaj. Cena toho ukáže se při stanovení poměru k jóm jhvh a poměru JHVH k SDJ vůbec, mimo to však jest i patrna pro zjištění pravého významu šod. Staré překlady jak uvedeny § 15, ani novější výklady nevystihují po mém náhledu plnost výrazu toho. Pouze CYNTPIBH et cons. LXX a t^eboro' P vyhovují situaci kontextu správně pochopené, a nad to úslovnému šod vášeber, jež bych vyjádřil: „rozvrat a rozřískání“ cf Kral. „potřískati“, německy nejlépe „Zerstörung und Zusammenbruch“. Původní význam hledám tedy v situaci a v zjevech seismických, jež také výslovně charakterisují pohromy v citovaných oddílech- cf Jes 15,3 Jl 2,10 – arci jen jako průvodní zjevy, poněvadž právě jedná se o víc: o jóm jhvh, který l.c. přirovnává se k šod mi-šaddaj ne tak po své jevové podstatě, jako po způsobu příchodu, který má býti tak náhlý, jako rozvrat z vůle SDJ – men šeljo' Jes 13,6 P není tedy tak docela za vlasy přitaženo. Přes to má SDJ také své chvíle, a své dny – Job 24,1! Podle

Job 15,20ss stíhá provinilce jakožto jóm ḥošek 23, tedy právě tak jakým jest jóm jhvh Jl 2,2. Mrákotě jeho nelze ujíti 22,30. a na děj její stěžuje si Job 23,17. Při tom 'efḥad mi-mennú 15 jako na onoho příkvačí šoded /šod LXX/ s příšerným qól-p^ehádím 15,21. Panika, povstávající při zemětřesení, ilustruje náležitě (s.42) toto paḥad proti němuž ovšem nejlepším útočištěm jest šel š" - v podzemí, zvláště když jde o paḥad lajlá Ps 91 – a charakterisuje paḥad 'e^lohim resp.jhvh stejně jako ještě lépe přilehající ḥittat 'e^lohím Gn 35,5 po Jaakobově zákopové operaci.

26

Mrákoty, provázející rozvrat z dopuštění SDJ, daly by se vysvětliti sice dostatečně zjevy vulkanickými, jež tak zhusta jsou spojeny s otřesy země – cf jóm 'ánán va^aráfēl Jl 2,2 – ale jsou tu ještě projevy SDJ, jež odvádějí pozornost k ovzduší a jeho úkazům, tedy jaksi v meteorologii jeho. Jestliže v

Job 37,21s jest v interpunkci následovati LXX, která četla 'EIII TOYTOIC MEGALH 'H DOΞA KAI TIMH ΠANTOKPATOROC 22b tedy asi 'al 'elle ha-nórá v^ehód šaddaj, nevidouc 'e^loh M ve prospěch podmětu SDJ,- pak předcházející líčení světla a záření připisuje SDJ zjevy, jež nedaly by se srovnati s dosavadním pozorováním; zvláště, kdyby jim bylo rozuměti s Ehrlichem, který 21s vidí v záhab /=goldig/ po dešti prý načervenalou severní oblohu. Než pravděpo-

dobnější jest Duhmova-M kombinace s „nadzemským“ zářením vycházejícím ze severského sídla bohů. Řeknu-li na místo toho „zásvětí“ je to právě totéž a dle zjevu „severní záře“ jako ze země vycházející dá se to uvést v soulad s dosavadními poznatky o SDJ. Na pováženou je sice, že 23 vypadává úplně z rámce kontextu, takže původní znění mohlo obsahovat ještě jiná data, která by to třeba vylučovala – ač-li není tento verš dodatkem, který postrádal 21 s dostatečné odůvodnění 24 – ale ovšem také naopak i snad potvrzovala. Nebylo by takové porušení textu nebo nedorozumění tradice ojedinelým v těchto věcech.

Job 31,1ss začíná mluvit o panence, což se hodí sice k oku, ale vzhledem k následujícímu je to jako pěst na oko: ‘ável /‘avvál/, ‘áven 3 šáv’ a mirná 5 jsou přespříliš silné výrazy pro koketerii. Hexaplární recense LXX věděla patrně, proč vynechává 1-4-. Měla dost práce s metamorfosami ΠΟΥΥC za ‘aššurí 7 a s výplněmi /’ΕΕ ‘ODOY/ ΔΙΚΑΙΑC k ‘ADYNATOYC za ‘ebjoním 24,4 – není divu, chtěla-li se vyhnouti něčemu, co vyhlíželo podezřele podobno ‘šerá /7/ a v přesné analogii této věty ‘ábáním 24,4. Právě tak 31,1 tuším v ‘ajin posvátnou studánku – nevězí-li něco lepšího za ‘ADEΛΦΟΙC S = ‘ammi? – a v nevinné zde panně kultický objekt (s.43) baitylos /bét’el/. Než to by vedlo daleko, daleko od přítomného úkolu. Zde zajímá věc potud, že m^ěrómím 2 dostávají dostávají se tímto způsobem do společnosti jim přiměřené. Jeť v omto výrazu ještě více, než v ‘eljón patrna ona známá zákonitost reciprocity mezi nebem a zemí, již podrobena antické myšlení náboženské, a která pro m^ěrómím jako kultické lokály na jedné a transcendentní výšina na druhé straně jest odjinud ve SZ dostatečně prokázána. Tento moment může nás ohledně SDJ upokojiti, i když bychom byli nuceni upustiti od naznačených dohadů a připustili šaddaj při nah^alá jako gen.subj. /Ehrlich myslí, že je dosvědčen v n” jhvh !/. Transcendence SDJ je totiž

Job 11,7ss dosvědčena způsobem, který vylučuje každou pochybnost o původním charakteru jeho. Tu se dovidáme o taklít šaddaj nebo opatrněji o ‘ECXATA ‘A ‘ΕΠΟΙHCEN ‘O ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ LXX tedy š” jako epexegeze, volně vyložená, ač nebyla-li předloha LXX hovornější, cf P. Není ani třeba paralely ḥequer, jemuž se vyhýbá ‘IXNOC LXX vestigia V a jež dle 38,16 značí dno podzemního okeánu /Duhm-M/ - co následuje, stačí samo o sobě. Restitucí 8s dle LXX /Duhm-M/, správným vztahem adjektiv 8s k ḥokmá 6 /Duhm/ anebo k případu Jobovu /Ehrlich, snad i LXX/ a především správným překladem dle 6b LXX: „co můžeš věděti o věcech, jež jsou ΒΑΘΥΤΕΡΑ ΤΩΝ ‘EN ‘ADOY – získáváme bezvadné paralellismy a protějšky:

ḥequer ‘^ol^ah – taklít šaddaj – jako abstracta
 šámajim - š^oól
 ‘eres - jám - jako concreta.

Budiž poměr ‘^ol^ah k SDJ jakýkoliv, nechť konkrétní ilustrace v tomto trojversí jsou odstupňovány a osamoceny sebe příkřeji, vždy přece zůstane patrné, na kterou stranu patří SDJ a kam inklinuje svým habitem – je to už nejen podzemí, nýbrž přímo podsvětí. K ‘eres modrá M poznamenávám, že se tu zase jeví přitažlivost SDJ k všelijakým záhadným veličinám, jakou jmse našli už v l^omaddaj M II.Ch 30,3/§ 14/.

(s.44)

c. Celkový obraz a směrnice.

27.

Konvence Omnipotens V objevuje se v LXX in státu nascendi /§ 19/. Znajíce aequivalenci ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ v celém rozsahu této verse, jsme s to aspoň na tomto jednom stupni tradičního vývoje definitivně posouditi, v jakém poměru je tento konvenční výraz k ostatním představám a pojmenováním božstva; potom též, sledující spojnicí mezi tímto stupněm a právě vyšetřeným materiálním pořadím SDJ nazpět, dovedeme zjistiti směr, odkud se bral vývoj až ke konvenci.

Především několik pozorování, jež potvrdí správnost vývojového profilu také po stránce obsahové klassifikace SDJ. Po uvedených třídách a skupinách rozloženo jest ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ:

1. I. - II. 34,10 12 35,13 – III: 22,25 – IV. 5,17 23,16 27,2 V. 22,17 27,11 13
2. I. 11,7 27,11 37,23 – II. 8,5 – III. – IV.15,25 – V. –
3. I. 37,22s – II.-III. 32,8 33,4 – IV. 15,25 – V. 11,7

Jak viděti, konvence pronikla již tak, že chybí jí charakteristika toho neb onoho vztahu SDJ. Je sice zajímavě pozorovati, že všechny případy 2.skupiny jsou zastoupeny – kromě 8,5 a KYPIOC ΠΚ! – i jinde a to až na 27,11 ve 3.skupině, ale z toho nedá se nic spolehlivého vyčísti, kdyžto např. 37,22s jsou příroda a právo tak unifikovány. Jediné, co by se dalo snad podrobným vyšetřením získati, bylo by potvrzení již zmíněného dojmu o nerudnosti povahy SDJ k poměru v člověku, jež by i při konvenci ΠΚ, ještě prosvítala tak zřetelně, jako 37,24.

Jiné pozorování však lze zde upotřebiti: ve všech případech jest ΠΚ v paralelismu s KYPIOC! Výjimky tvoří 22,25 v docela pochybném textu /§ 24/, potom 32,8 v nejistém textu, který poukazuje na někdejší jhv za /rú^h/-hí' 8a Beer-Ki, dále 37,22s kde proti M opouští LXX 'l^oh, ale celý pasus staví pod subjekty KYPIOC a ΘEOC 14s, konečně pak 27,2s = 33,4 s paralelním ΘEOC – obsahem totožné s oním 32,8 takže se zdá, jakoby obživující princip měl být úmyslně vyhrazen obecnější představě o božstvu, než ethicky už tenkrát orientovanému KYPIOC-JHVH. Celkem (s.45) s K.ΠΚ. jedenáct případů proti pěti pochybným výjimkám. Tím jest doloženo, že psychologickým předpokladem konvence ΠΚ. /§ 18/ byla reciprocita SDJ a JHVH; a nad to vyloženým faktem stává se tento předpoklad pozorováním, že samo KYPIOC jako aequivalent SDJ všude – 6,14 22,23 24,1 31,35 není komplementu ani v M – vypudilo z textu 'el i 'l^oh M buď vůbec, nebo nahradilo jen possessivem /13,3/ což přímo do očí bije 6,4 s 'l^oh M v paralelismu a dvojím Dominus V.

Z toho patrně, že jest pouhým mluvením do větru určovati provenienci SDJ z té neb oné doby, a usuzovati o etymon jeho na základě ΠANTOKPATΩP nebo jiného typu – jestliže se při tom přehlídí takováto fakta a známky, jak tradice pracovala, vyvíjejíc tu neb onu rovnomocninu, až přešla v konvenci.

28.

Ekonomie KYPIOC = SDJ dokládá, že LXX na účet reciprocit s JHVH vyhnula se i samotné vznikající konvenci ΠΚ. tam, kde nebyla donucena sáhnouti k ní paralelismem s KYPIOC, vedle něhož netroufala si položit 'IKANOC nebo jinou náhražku. Ježto KYPIOC absorbuje tu SDJ, jest na ně pohlížeti jako na vlastní konvenci LXX oproti V, jež jí má v Omnipotens. Otázka jest nyní, co přimělo vnitřně tuto verzi, aby sáhla k ΠΚ. jako protějšku KYPIOC a co jí to umožnilo. Odpověď jest dána komplementární aequivalencí ΠΚ = jhv š^obá'ót. Čímž není řečeno, že to bylo prostě východisko z nouze řečených paralelismů. Bylo by to přípustno také jen z nouze o lepší vysvětlení. Vidím dvojí možnost: buď že ΠΚ bylo raženo pro š" a dostalo se též SDJ jako rovnomocnému, anebo pravděpodobněji, vzniklo současně pro obě pojetím obou těchto termínů jakožto dílčích momentů vzhledem k JHVH-KYPIOC, vedle něhož SDJ se už nedalo na tomto stupni náboženského vývoje postaviti jinak, než v splynutí, jež dosaženo výrazem ΠANTOKPATΩP, čili, že SDJ jest vůči ΠΚ. podřadným pojmem.

Co se tkne první eventuality, byla by v souladu s dvojnácností š" pro pozemské i nadpozemské zjevy, tedy v souladu se zákonem reciprocit mezi nebem a zemí; pro SDJ doložen pak tento soulad typem 'EΠOYΠΑΝΙΟC pokud jde o transcendenci jeho, a materiálním pořadím SDJ, jež odkazuje k sekulárním a zemským vztahům. Při tom jest obtíž dvojí.

(s.46) Jednak šámajim jest naprosto jednoznačně jako abstraktum i concretum ve smyslu nadzemí a nelze k němu nalézt vztahu, který by odpovídal pozemským momentům SDJ, což dokazují stereotypy ha-šámajim v^ohá'ares a taḥat ha-šámajim; takže co pro SDJ máme v 'EΠOYΠΑΝΙΟC, nemáme pro šámajim - 'OYΠΑΝΟC vzhledem k pozemí. Potom, a to jest rozhodující: š^obá'ót není samo v sobě výrazem pro reciprocitu nebe a země, jak ukazuje š^obá' ha-

šámajim; konkrétně značí to hvězdnaté nebe, abstraktně „ideje“, hypostase jejich = andělé, z čehož by byl pochopitelný plurál š^ébá’ót:, poněvadž však právě toto vysvětlení plurálu není nepochybným vzhledem k výkladu jhvh š^é jako JHVH der Heere der Daemonen /Wellhausen apod.GB/ nebo dokonce der Kriegsscharen Izraele /Schrader ib/, jest lépe předpokládati jakožto protějšek ještě jiné š^ébá’ s určením, jež by doplňovalo je zemskými relacemi. Jako takový komplement objevuje se SDJ jako zavolání nejen svým možným afformativním tvarem SDJ /M/, nýbrž nesporně svým materiálním pořadím, které je vyhražuje podzemí, ano podsvětí, tedy dokonalý protějšek, jaký právě pro šámajim potřebujeme.

SDJ není tedy dílčí hypostasí KYPIOC přímo, jak by se zdálo při povrchním srovnání K. ΠΚ. Job 8.15 s K. ‘Ο ΠΚ.= jhvh š^é. Nýbrž toto ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ vzniká pro š^ébá’ót jako pojmový celek š^ébá’ ha-šámajim + š^ébá’ ha-SDJ/M/. Pak jest ovšem KYPIOC skutečně /TOY/ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ a – aby nebylo mýlky s šádad - ‘Ο ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΠΟΙΗCΑC.

Nyní dá se lehce vysvětliti leccos ze syntaxe SDJ. Jak známo jest jhvh š^ébá’ót brevi-loquencí za jhvh ’^él^éhé š^é. Nuže toto ’^él^éhim objevuje se v pojmech, rozkládajících attributy š^ébá’ót : totiž jako ’^él^éhé ha-šámajim a naše ’el šaddaj. Tím jest objasněné, jak Ps 91 LXX přišel k aequivalentu ‘Ο ΘΕΟC ΤΟΥ ’ΟΥΡΑΝΟΥ vedle /’el/ ‘eljón.

Z pozdějších analogií zaznamenávám ΠΑΤΗΡ, KYPIOC Τ. ’ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗC ΓΗC Κ ’abo’ moro’ das^émajo’ v^éd’ar’o P Mt 11,25 Lc 10,21 jako doklad stále se udržující reciprocity a ΠΑΤΗΡ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ Κ ’abo’ d^énahíre’ P Jc 1,17 jako dílčí pojem k š^ébá’ót. ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ vyskytuje se příznačně jen v Apc ve spojení ΘΕΟC ΠΚ. dvakrát, KYPIOC ‘Ο ΘΕΟC ‘Ο ΠΚ. šestkrát a K. ‘Ο ΘΕΟC ‘ΗΜΩΝ // ‘Ο ΠΚ. 19,6.

(s.47) Jakkoliv pozdní vůči ostatním vrstvám P, přec jen zajímavý jest aequivalent ušíd kul jakožto přesný překlad ΠΚ.

29.

Zjištěním provenience ΠΚ. v tradici LXX ocitli jsme se v samé blízkosti a v sousedství s dobou, kdy byly předsevzata kanonisace SZ. Proto lze upotřebiti získaných poznatků k odpovědi na otázku, za jakých okolností připustila tradice SDJ ve vztahu k zjevům přírodním vůbec a v takové míře zvláště? Vzhledem k časové souvislosti nebude odvážno tvrditi, že se tak stalo za týchž úvah, jež vedly ke vzniku pozdější konvence ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ. To jest, že v té době JHVH Recepty stálo již docela na stupni KYPIOC a sběrateli vedle jeho nalezené SDJ jen ve splynutí a pod patronancí š^ébá’ót v textech ponecháno či spíše ponechány části textů, jež takové pojetí připouštěly.

Možné však jest i jiné, jednodušší vysvětlení pro kanonisaci SDJ nejen vedle jhvh, než také – což nesmí se opomenouti – vedle ’el. Jak už zmíněno, přešlo šámajim v pozdější mluvě docela k významu ‚Bůh‘, při čemž zůstává vždy ber determinace, tedy bídé šámajim Sanh. 9,6 oproti důslednému min-ha-šámajim 10,1 etc, kde přirozeně jest původní význam ještě živý /Dalmann, Worte Jesu 75/. Což, jestliže také SDJ mělo v době kanonizace tutéž historii za sebou, pak by bylo pochopitelno, nejen jeho absolutní postavení ve větě, než i v textech jako protějšku ’el. A na toto stadium zdá se navazovati řasíno’ P jakožto prostá analogie lidové etymologie ’el = vylidus. Snad pak chtěla P zařazením knihy Job bezprostředně za Pentateuch naznačiti starobylou látku její a tím i SDJ, jehož pojetí jako synonyma ’el bylo pak podepřeno sousedstvím s ’el šaddaj. Sem bych zařadil také Ibn Ezrovo t^éqíf a Atilovo ’ALKIMOC /Ges.Thes.1366/. Za předpokladu, že SDJ mělo kdysi aequivalenci ’el, lze ještě lépe nahlédnouti v genesi ΠΚ. - š^ébá’ót z dílčích š^ébá’, protože lze supponovati k ’el šaddaj obdobné, ale dávno zaniklé ’el šámajim /šamai?/, když šámajim převzalo konkrétní význam ‚nebesa‘ a dokonce později stalo se pouhým symbolem. Podobný proces bylo by prodělalo SDJ : konkrétní jeho význam stal se formálně neznatelným – o tom právě přesvědčíme se v druhé části těchto statí – šaddaj zbylo jako religie, kdežto ’el šaddaj jest buď ještě starší, než SDJ = ’el, anebo, je-li z doby posilní, (s.48) jak chce běžné mínění, pak dlužno viděti v něm všestranně a dokonale správnou rekonstrukci prastaré-

ho stavu věci. Míti 'el šaddaj za ledabylý fabrikát levitské školy ad hoc zrobený, hraničí s lehkomyslností.

Jestliže při své kanonisaci stálo SDJ na stupni KYPIOC, je tím vysloveno současně, že na předcházejících stupních vývoje bylo tomu jinak. Právě dotkli jsme se poměru k 'el a shledali, že dle okolností může SDJ představovat velmi starobylý stupeň v jeho historii – tak tomu chce Recepta. Dle toho pak dopadne stanovisko k otázce po způsobu a smyslu původní reciprocitě SDJ a JHVH. Položíme-li je za pozdější konstrukci, jest souvztažnost ona starší korelátů 'el-SDJ; a naopak. Než ať tak nebo onak padne rozhodnutí, poměr SDJ a JHVH žádá vyjasnění.

Původní charakter JHVH jeví se novodobému bádání zcela v linii přírodního božstva. Všecky sem patřící výklady navazují na meteorologické zjevy přírodní, jako jest bouře se všemi průvodními fenomény. I tam, kde opouštějí tyto výklady atmosféru jakožto oblast JHVH - Gallova kombinace s meteoritem baitylos a arb. Háva – jest zřejmo, že míněno může býti jediné božstvo nadsvětých oblastí, krátce 'elohé ha-šámajim. Uvážíme-li, že materiální pořadí SDJ vede nás vytrvale z pozemí do podzemí až i podsvětí, pak těžko ubrániti se pravděpodobnosti, že v SDJ a jeho protějšku JHVH potkáváme v textech sz. dvě komplementární hypostase božstva, rozdělené dle oblastí jejich vlivů. Je-li JHVH božstvem ohně a světla v nadzemí, jest jím SDJ v podzemí, vládná ohněm a stíny jeho jako božstvo vulkanické. A právě v tomto bodu jakoby se tyto dvě oblasti protínaly, rušice rovnováhu mezi nimi. A tímto bodem jest historie Sinaje, zahájená v Receptě okamžikem, kdy 'el šaddaj se zjevuje a uvádí jakožto jhvh! Shoda okolností, hodná povšimnutí. Případ není arci tak jednoduchý, aby z něho přímo dalo se souditi něco o poměru obou božstev – viděli jsme, že Ehrlich obrací úmysl Recepty zrovna na ruby – a bylo by myslitelno, že řešení dopadlo by konečně přece ve prospěch JHVH a vyšlo na jeho bezpodmínečné pořadí SDJ. Jiná okolnost mluví však pro originalitu SDJ, i kdyby přišlo (s.49) o doménu podzemí a podsvětí vedle JHVH. To jest nomádská praehistorie Hebreů. A božstvem pastýřů jest ΠΑΝ, vynálezce pastýřské flétny, jejíž název CYPIEE odvozuje se po Lagardeovi ze starofénického participia radicis šaraq, jehož hebrejský tvar šoreq v příznačném spojení š'riqot "dárím máme doložen Jdc 5,16 /Lewy, Die sem. Fremdw. im Griech. 165/. Shledá se snad někdy ještě, že tento vztah mezi kultem i habitem ΠΑΝ a nomádskou kulturou minulosti hebrejské není ojedinelý, ano zasahuje i samo SDJ. Zda má svůj podíl také při ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩ, nemíním rozhodovati; pravděpodobno mi to není – termín tento svědčí rozhodně lépe SDJ jako božstvu vulkanickému, přesněji tektonickému. Spíš zmíněné paḥad /oproti ḥittat/ 'elohím srovnal bych s oním pánickým strachem.

30.

Stabilnost vystaveného zde obrazu jest závislá na tom, jak dalece podaří se najíti stopy svérázné minulosti SDJ. S několika stran vyžadují dosavadní náměty podepření doklady z životní skutečnosti. Již terminologický profil SDJ budil očekávání, že vývoji až dosud sledovanému dostane se pokračování, aby odporovaná zákonitost jeho vzhledem k původní skutečnosti SDJ nesměřovala jen k fiktivnímu bodu v minulosti. Tím více ukládá pak materiální pořadí SDJ: proposice jeho jakožto chtonického božstva vyžaduje prokázání příslušného konkréta, jež by vyhovovalo tak, jako tomu na svém místě při šámajim pro uranickou oblast pantheonu. Nehledě k tomu, že o minulosti SDJ ve starém kultu a náboženství hebrejském může býti řeč jen tehdy, když pro ně nalezeno bude vhodné kultišťe – jinak nebylo by SDJ ochráněno před nařčením pozdního a k tomu snad i literárního původu. Naopak, podaří-li se objeviti lokálně kultické poměry takového rázu, těžko bude vymknouti se kombinaci jejich s minulostí SDJ, byť konečná podoba těchto poměrů v tradici nesrovnatelně se lišila od historické skutečnosti. Tak tomu jest na první pohled u šade, v němž míním nalézt, co potřeba k umístění SDJ v lokálním kultu sz. doby. Nemohu reflektovati na prokázání – o pouhou koncepci nebylo by potíží – kultické minulosti SDJ do podrobností beze zbytku; bude příležitost ukázati na beznadějnost takových pokusů, (s.50) jejichž příčinou jest v neposlední řadě spletitost náboženského vývoje sz. nejen co do šířky vlivu, jež tu zvenčí působily, nýbrž i do hloubky jejich, což týká se především poměru jahvismu ke kultu nomádské minulosti sz. národa jednak a pak poměru toho k autochtonnímu

kultu kenaanskému; tyto dva vnitřní procesy jsou to, jež komplikovaly poměry kultické tak, že šáde vyšlo v tradici na povrch vývoje v takovém stavu, že po delším vývoji, než jím prošlo šamajim, ztratilo nejen všechny kultický kolorit, nýbrž i svou konkrétní jednoznačnost. Okolnost tato, jak se o ní brzy přesvědčíme, jest arci do jisté míry s to usnadnit přítomny úkol při postupu zde dosud zachovaném: - soustavné vyšetření tradice v rozsahu co nejpůlnějším.-

-:xx:-

2. šáde.

A. Terminologie.

a. Formální a lexikální rozlišení.

Appellativum SDJ požaduje přirozeně jiné orientace k postavení ve větě a kontextu, než pokud platí za označení božstva a tím za jméno. Syntaktické poměry jeho obrážejí se v tvarosloví, stylistické upotřebení pak dlužno sledovati s širším zájmem o lexikální příbuznost nebo odlišnost SDJ v jeho okolí, což ovšem půjde ruku v ruce s pozorováním slohové konfigurace.

31.

Srovnání SDJ a SDH vyvolává v první řadě zájem o tvary, jež souvislost především umožňují, totiž tvary SDH bez determinace členem nebo genitivem. Vybírajíce tyto tvary, získáváme v nich obdobu syntaktického postavení SDJ.

V následujícím přehledu uvedeny jsou tyto formy tak, aby bylo možno upotřebiti jej též pro lexikální diferenciaci jejich. Singulár vykazuje tvar původní /poetický/ a konvenční. Plurály jsou dva, formou maskulinum a femininum. Vzhledem k důležitosti této diferenciace pojaty jsou do přehledu všechny tvary plurální, tedy i determinované. Z téhož ohledu na pozdější rozbor připojeny jsou také singulární tvary, determinované osobními suffixy.

šádaj rectum : Dt 32,13 = Thr 4,9 /t^cnubót/

Jes 56,9 = Ps 104,11 /ħajjat - /

Jl 2,22 = Ps 8,8 /bah^amót/

Jer 4,17 /šom^eré -/ 18,14 /šúr -/

Ho 10,4 = 12,12 /talmé -/

Ps 50,11 = 80,14 /zíz -/

šáde absolutum : Ex 22,4 Nu 16,14 20,17 = 21,22 Jer 35,9 /coordinato kerem/

(s.52) Jl 1,10 /nom./ Jer 26,18 = Mi 3,12 /ad šijjón pendens/

Jos 15,18 Jes 5,8 /2° praeupos./ Pr 31,16 Ne 5,16

praeositionalis: 'el- Ez 17,8 /attr. tób/

b^eš'' Rt 2,8 22 /attr. 'aħer/

l^eš'' Eccl 5,8

rectum: Gn 25,17 /'iš/ 27,27 /rē^aħ/ Jdc 5,18 /m^erómé -/

I. S 14,14 /šemed/ II.R 4,39 /gefēn bis/ 19,26 = 37,27 /'ešēb/

Jl 1,11 /q^ešír/ 20 /bah^amót/ Pr 27,26 /m^eħír/

II.Ch 31,5 /t^ebúat -/

suffixum 1.sg. Jer 32,7s /qáná 'et-/

2. Lv 19,9 = 23,22 /p^eat/ 19,9 = 25,3 /zára' /

Dt 11,15 /'ešēb b''/ 24,19 /q^ešír b''/

3.m. Gn 23,9 /biq^eše- / 47,20 = Ne 13,10 /'iš - l^eš''/

Ex 22,4 /mētab - c kerem/ Lv 27,17s /ħiqdíš/

Dt 5,18 /praem.bēt re'eká/

f. II.R 8,3 5 /c bét/
 šádím absolutus deest M; pluralis I.sec Mandelkern passim.
 constructurs Jes 32,12 /š^cdé-ħemed/
 dubitat GB: II.S 1,21 /- t^crúmót/ Ps 132,6 / - ja'ar/
 concedit GB: Pr 23,10 /-j^ctómím/
 II.Ch 31,12 /-migráš/ Ne 12,44 /-he'árim/
 sing.sec.GB Rt 1,1s.6.22 2,6 /š" mó'áb/
 suffixum 2.sg.m. I R 2,26 /'al-neglexit GB/
 1.pl. Mi 2,4 /acc., GB: sg?/
 šádót absolutus: I.S 8,14 22,7 /+zajit/ Jer 32,15 /pr bátím/ Ps 107,37
 suff.pl. Ne 5,3 /+bátím/ 4s./l^c'aħerím/ 11/+b"+z"/
 - passim coordinato kerem.
 Ex 8,9 /+ħ^ašerót/ Jer 6,12 /abs.+náším/ - pass. c bátím 8,10 sff.pl.
 abs: Jer 32,44 /qáná/ Mi 2,2 /ħámad/
 regens ad /ħ^ašerót/ Ne 11,25 /surf.pl./ ad nom. propr. 30 /sff.sg./ 12,29.

32.

Jako SDJ nalezli jsme jen zřídka v osamocení a bez dalších označení božstva, ač-li vůbec výjimky ty nejsou jen zdánlivé, tak jeví se užití SDH bez determinace ve státu absolutu mizivě nepatrným (s.53) – ani ne dvacetkrát – takže hledajícímu praegnantní konkrétní jako protějšek, případně stejninu SDJ, je to neslibným zrovna ukazem. Na štěstí členová determinace M není ve mnohých případech tak rozhodující vět, aby nedovolila předpoklad, že kdysi bylo jinak. GK podotýká právem, že není příčiny pochybovat o tradici, jež v praepositionalech – zde nejvíce zastoupené ba-šáde – vidí tvary determinované; ale právě tak nelze ani možnost opačnou vylučovat. Vždyť dittografie Ketibu II.R 7,12 použilo Ķeré k členové determinaci /bhš" K ba-š" Ķ/. V určitých případech tedy bude s dostatek volnosti zaujmout kritické stanovisko i vůči determinovanému ha-šáde; zvláště v postavení nom.recti, v němž vyskytuje se i bez determinace a to ponejvíce v týchž lexikálních sestavách nebo aspoň jich synonymech.

Z těchto sestav zajímá nás této chvíle šom'ré š" a hlavně 'iš š" poněvadž tvoří nový jediný pojem; i samy o sobě jsou tyto sestavy zárukou, že šáde tak jako SDJ jest schopno tímto způsobem vstoupiti ve styk s 'el.

Jsou však ještě jiné okolnosti, jež budí oprávněný podiv, ne-li podezření. Při běžném pojetí SDJ jest přece nápadno, že počet suffixovaných forem je tak skrovný. Což vynikne zvláště srovnáním s šámajim, jehož suffixy převyšují 1.plurál SDH, ač užití jich jest tak omezeno, a které se snese i s těžkým sufixem Lv 26,19! Znamená-li SDH skutečně prosté ‚pole‘ jen tolikráte, jak tomu chce konvence, pak není k pochopení, že vlastnictví tak výhodné není častěji přiznáno. Skutečnost přece vyhlížela zcela dle toho – má-li totiž pravdu běžný výklad Jes 5,8 – šáde b^cšáde jaqribú! A jak jsou ještě k tomu užití sufixy rozděleny! Singuláru vyhrazeny singulární, plurálům takové též suffixy – sg.Mi 2 jest pochybný a suffix Ne 11,30 není vlastnickým, zrovna tak jako všechny sufixy 2, plurálu jsou stylistické /k jménům měst/ a zrovna tak suffixy singulárů v 8 případech /zák.předpisy/ proti 7, v nichž může býti řeč o possessivu. Na konec vyskytne se sing.suff. v případě, kde bychom toho nejméně čekali: lex 'al-šádeká kí 'iš mávet 'attá I.R 2,26 – takže aspoň 24 rukopisů slitovalo se nad tím nešťastníkem /TDK/, než mu ulehčil poslední cestu Kittel /'el-š"/.(s.54) Za takových okolností vnucuje se ponětí o SDH značně odchylné od dosavadního a podporované vzpomínkou na possessiva LXX.

Fakt dvojího plurálu vyžaduje rovněž nějakého vysvětlení, jehož jsem se nikde nedopídlil v přístupné literatuře. Těžko také vysvětlovati, proč zmizel nadobro absolutus prvního plurálu, když SDH značí ‚pole‘. Jako někdejší protějšek šámajim nebyl ovšem pohodlný v textu a kolidoval nad to s duálem šádajim. A co z 1.plurálu zbývá, je zas ještě předmětem pochybností, má-li mu býti přiřčeno – jakoby se tím věci posloužilo! Pokusím se níže o jeho rehabilitaci. Zatím upozorňuje rozpoložení některých sestav, zvláště kerem, že 2.plurál patří k oněm singulárům, jež

Komentář: chybí k?

jsou stejnými kombinacemi vyznačeny a kteréžto sestavy tvoří pak určitou nuancí významu. Tím přešel jsem k lexikální diferenciaci SDH.

33.

Koordinace šáde vákerem vyskytuje se v sg. pětkrát, v pl. osmkrát – jistě pozoruhodno, když máme co činit s tvary indeterminovanými toliko. Nejen proto, nýbrž i jinak není věc tak jednoduchá, abychom mohli říci: zde má konvence pravdu na své straně. Nejen plurály, ale také dva singuláry jsou kombinovány s jinými ještě prvky, z nichž nejdůležitější jest mi bét, zvláště na takovém místě, jako Dt 5,18: ᾿iššá Ex 20 nahrazeno SDH, přimyká se arci v konvenčním pojetí lépe k bét – LXX si pomáhá přemístěním i Ex 20 – ale příčiny diskrepance budou tu jistě hlubší, než hladší asociace: dle Jer 6 a 8 patří nášim a šádót úzce dohromady a to jakoby komplementy vůči bátim. Tedy nové problémy, jež sem nelze zatahovati – podaří-li se ozřejmiti správnou příslušnost SDH jinudy, bude zjevno, jakým směrem dlužno se bráti, jak při bét tak i při ḥáṣer, jež se druzí k SDH ve statistických partiích SZ, ale i jinde na místech všelijak exponovaných.

Povšimnutí zasluhuje také přívlastkové precizování pojmu SDH, které v uvedených případech jest ilustrováno jako tób tedy jako ḥ GH /ḥ KALH/ Mr 4,8 a jako ᾿aḥer, kterýžto atribut příliš často v nejrozmanitějším pojmovém rozsahu /Ex 22,4 : Ne 5,5 : Jer 8,10/ přimyká se k SDH, takže nijak nepřispívá k upevnění konvence.

Situace tedy velmi neutěšená, čehož byl si vědom už Gesenius, konstatuje /Thes.1372/, že šáde ‚in linquis cognatis non reperitur praeter Punicam‘. K tomu na doklad uvedené n.pr.Ryssadium i.e. (s.55) ro᾿š šáde zařadí na příslušném místě; jména ‚polních bylin‘ pomínu, nejsa jist, zda bych neublížil punskému Linnéovi, který obmyslil své krajany systemem, v němž ‚agrestis‘ hraje roli důstojnou moderní botaniky – poněvadž totiž pochybuji, že by gefen š” II.R 4 dalo se srovnávati s punskými těmito obdobami, mají-li znamenati jako Geseniovi značí např. pil’é š” : ‚mirakula ruris i.e. ᾿ΠΙΟΚΙΤΙC“, právě tak, jako nevím, zda zajít I. S 8,14 Ne 5,11 etc. Činí konvenční pojetí š” vákerem přijatelnějším či naopak. Připouští-li Gesenius, že při SDH ‚non montana quidem loca excipiuntur neve, quae arboribus consita sunt‘, nastoupil cestu, kterou uvolnil Barth svou kollací s ass. šadú vždy rozsáhlejšímu reklamování SDH pro tento původní snad význam /Peters, Winkler/. Podrobnější vyšetření tradice ukáže však, že by bylo omylnou ulpěti příliš na tomto východisku na úkor skutečnosti, jež vede dále.

b. Zastoupení v tradici.

34.

Stejným způsobem jako v první části proberu nyní tradiční skupiny a vrstvy SDH. K dřívějším svědkům přistupují zde Targumy a Koiné novozákonní, jež bude zajímavou folií a zpětnou kontrollou zvláště pro vývoj nomenklatury v LXX a P, nehledě ani hned na význam, jež by mělo zjištění kultické příslušnosti SDH pro výklad NZ. V tom ohledu přinášejí následující přehledy víc materiálu, než lze tuto zpracovati. Ježto mám na mysli potomní roztřídění SDH po stránce technologické, uvádím v přehledech aspoň nejtýpčtější jeho kombinace s přírodními /dle vzezení/ veličinami, pokud mají důležitost pro rozpoznání pravého příslušenství SDH. A to ta, že vypočítávám je při každém aequivalentu zvláště, jestliže se kde s ním vyskytují. Tam, kde dotýčný aequivalent ve versi chybí, jest znaménko -, na př. Gn 2,20 má V ‚animantia‘ bez aequ. ‚terrae‘ /v tomto případě jako M/. Symboly ^{aeo} u citátů značí, že takové rčení je na místě citovaném v parallelismu s termínem, k němuž jest citováno – jde výhradně o aequivalenty ḥajjat ha-šáde vedle ᾿óf ha-šamajim, jež se navzájem osvětlují. Konkordance z K uvedeny jsou pod příslušnými rovnomocninami přímo, jen speciální (s.56)

1. Vulgata

Ager II.R 18,17 /fullonis/

ager Gn 4 8 23 9 11 13 17 19s 24 63 65 25 9 29 27 55 29 2 30 14 16 31 4 33 19 34 7 28 37 7 15 49 29s Ex 9 22 25 16 25 22 42 5 23 16 Lv 14 7 53 17 5 19 19 25 3s 27 16s 19 22 28 Nu 19 16

22 23 Dt 5 18 22 25 27 24 19 28 3 16 Jos 15 18 24 32 Jdc 1 14 9 32 13 9 19 16 Rt 2 2s 8 17 22
4 3 5 I.S 6 14 18 11 5 14 25 19 3 20 5 11 24 35 30 11 II.S 11 23 14 6 20 12 23 11 I.R 2 26 1129
II. 4 39 29 25 Jes 5 8 7 3 36 2 40 6 Jer 13 27 14 5 17 3 18 14 26 18 32 7 – 9 25 35 9 41 8 Ez 7
15 26 6 8 32 4 34 5 36 30 39 5 Ho 10 4 = 12 12 Jl 1 11 Mi 1 6 3 12 Ml 3 11 Ps 50 11^a Pr 23 lo
24 27 30 27 26 31 16 Job 24 6 Ct 7 14 Ne 5 16 I.Ch 19 9 II.Ch 26 23 Mr 16 16^{oo}
Mt 6 28 /LILIA/ 13 24 27 31 44 24 40° 27 7s^o 10 Lc 15 25 17 7

A. animalia

B. animato

C. bestia Ho 2 14 20^e 4 3^e 13 8 Job 39 15

bestiae Ex 23 11 Lv 26 22 Ps 104 11s^e Job 40 20 Jes 56 9 Ez 33 27 34 8 38 20^e 39 17 Jl 1
20 Jc 37-

^a volatilia coeli Mt 6 26 Act 10 12°

^c volucres coeli I.R 21 24 Mt 8 20° 13 32° Mr 4 4° = Lc 8 5 R 1 23 Jc 3 7

^o aves coeli I.R 14 11 Mr 4 32

a. lignum Dt 20 19- Ez 34 27 ligna Ex 10 5 Ez 31 15 Jl 1 12

b. arbores Lv 26 4-

aa. herba Sch 10 1 Mr 4 28-

bb. foenum Dt 11 15 II.R 19 26 Jes 37 27 43 20 Mt 6 30° Mr 6 39^{oo} = J 6 10- I.C 3 12- Jc 1
10s- /+flos/ = I.P 1 24 3 Apc 8 7-

agri Gn 39 5 Ex 8 9 9 3 19 21 25 Lv 25 31 Nu 16 14 20 17 21 22 22 23 Dt 32 13 /fructus/ Jos
21 12 Jdc 9 27 43 I.S 4 2 8 14 14 15 22 7 II. 1 21 9 7 II.R 7 12 8 3 5s Jes 32 12 Jer 4 17 6 12
25 8 10 14 18 32 15 43s Mi 2 2 4 Ps 107 37 Ne 5 3-5 11 I.Ch 6 41 16 32 II. 31 9 Mr 5 14 10
29s

agricola Gn 25 27 /I.Ch 27 26/.

(s.57)

silvae II.S 2 18 silvestris Gn 14 3 8 10 II.R 4 39 Mr 1 6 /mel/ C. II.Ch 25 18

saltus II.S 17 8 C. II.R 14,9 C^a Ez 31 6

regio Gn 14 7 32 4 36 35 Nu 21 20 Jdc 5 18 I.S 6 1 27 5 7 11 Jes 32 12 Jer 9 21 Ho 12 13
Jl 1 10 Ob 19 Mi 4 10 Rt 1 1s 6 2 6 4 3 Ne 13 10 I.Ch 8 8 11 13 /Lc 2 8/.

A. Jl 2 22

C. Ez 31 ,13^a

a. Jes 55 12 Jer 7 20 Ez 17 24 31 4s Jl 1 19/pl/ aa.Gn 2 5

regiones Jdc 5 4 Jer 47 7 13 Job 5 23 Ne 11 25 30 12 29

a. Ez 39 10/pl/.

foras Gn 27 3 foris Ex 9 19

possessio Gn 47 20 II.S 19 30

terra Ex 1 14 Lv 19 9 Dt 14 22 28 38 II.S 11 11 Jer 27 6 = 28 14 Ez 16 5 17 5 8 29 5 Thr 4 9
I.Ch 1 46

B. Gn 2 19^a 20- 3 1 14-

C. Gn 2 20^a Dt 7 22 I.S 17 44^a Jer 12 9 Ez 39 4 Job 5 23

D. quadrupedia Act 10 12°

aa. Gn 3 18 Ex 10 15

cc. Apc 9 4

suburbana Lv 25 34

locus /sublimis/ Nu 23 14

campus Jdc 9 42 44 II.S 10 8 18 6 Ps 8 8 78 12 43 a. Ps 104 16 pl. Ps 96 12 132 6 Ct 2 7 = 3
5 campetris /locos/ Lv 6 17

terminus pl. Jdc 20 6 /in/ deserto I.S 25 15

jugerum I.S 14 14 humus II.Ch 31 5

ferus Ps 80 14/singularis f.= ziz s''/Juda 13/fluctus/

---

villa Mc 15 21° 16 12 Mt 22 5° Lc 15 15 villae Mr 6 36 Lc 8 34

civitates Mr 6 56 castellum Lc 24 13

Nomen proprium : Mt 27 8o /Haceldama/

Varentiae: - Gn 47 24 49 30 32 50 13/1°/ Ex 9 3 22 4 30 23 29 Lv 27 18 20s 24 Dt 21 1 24
19 /2°/ Jdc 20 31? II.S 21 10 Rt 1 22 2-3/1°/ 9 I.Ch 27 25
x Gn 34 5 41 48 Ex 1 14 Lv 23 22 25 11s 27/22/ Nu 22 4 Jos 8 24 Ez 21 2 Ho
2 4 Job 19 29 Eccl 5 8 cf Ne 12 44/princeps/ + Gn 27 27 Ex 9 19 I.S 20 11 27 5 II.R 4
39 9 37 Mi 1 6

(s.58) termíny K zaznamenány ve zvláštním pododdílu ke konci přehledů. Značka ^o nebo ^{oo} konstatuje, že dotyčný termín čte se také v jedné nebo ve dvou paralelách toho oddílu. Proto vzhledem k uspořádání synopsí jest pořad citátů odchylný /Mr Mt/ od kánonu K. Posléze připojena vlastní jména, pokud nespádají pod některý aequivalent SDH, a varianty versí vůči M a K, totiž výpustky /-/, vlastní lectiones variae /x/ a přídavky /+/. Každý přehled podroben pak soustavnému rozboru, pokud byl mi k tomu po ruce potřebný konkordanční a lexikální materiál.

35.

Jediný pohled na tabulku činí ‚ager‘ zjevným jakožto konvenční termín této verse. A to v takové míře, že ‚ager‘ jako veličina zemědělská poskytla výklad i pojmu ‚iš šáde = agricola; zřejmě takové orientace jest i osamocené ‚jugerum‘. V ‚possessio‘ dostává se mu konečně i abstraktního mocenství. Přes to nelze neviděti, že s tímto pojetím nevystačila tradice ani tam, kde mínila podržeti konvenci. Sám plurál ‚agri‘, užitý 46krát, tedy v poměru 3:2 vůči M, ukazuje přítomnost expansivních vlivů, jež si jakoby zvenčí podrobují SDH v atmosféře pozdního vývoje. Vedle toho arci mohla tu přispěti okolnost, že V četla v předloze plurál častěji, než M. Ač mi to není zrovna pravděpodobno vzhledem k jistým úkazům v této versi – rozhodnutí může jen podrobnější vyšetření oněch případů. Zatím vyjdeme dobře s pochopením ‚agri‘ jako extensivního plurálu.

Tím spíše, že zmíněná rozpinavost to byla, která vedla ke shrnutí a kvantitativnímu stupňování v dalších termínech V. Nejbližším příbuzným je tu zajisté ‚campus‘. Ale už skrovné použití jeho dává tušiti, že nejde V od plic, a jsem nakloněn považovati jej za převzatý z jiné tradiční vrstvy, totiž LXX. Domácím termínem V pro extensivní pojetí SDH jest ‚regio‘, jež konečně přes ‚regiones‘ ústí ve všeobecninu ‚terra‘, která zase podle všeho opírá se o předchůdce v tradičním vývoji. Interesantním jest obrat ‚terminus‘ – pomezí a pak i – hranice jakožto asociací produkt k ‚regio‘ a rovněž tak ‚humus‘ k ‚terra‘.

Docela jinou a zřejmě pozdní orientaci dosvědčují aequivalenty ‚suburbana‘ s novozákonními kosorty, jež diktovalo stano-(s.59)viště hlavního nebo většího města. V každém případě SDH je tu již úplně zapomenuto a přeznačeno. Týž logický process vedl ruku, jež psala ‚foris‘ et. cons. – tentokrát se stanoviska zcela všeobecného. Proti tomuto ‚foris‘ jsou ony termíny cennějšími potud, že na rozdíl od extensivní potence SDH jakoby konservovaly rys, kterým jest vyznačeno jakožto určitá lokalita.

Tuto intensitu SDH dokumentují rovnomocniny ‚silva‘ a ‚saltus‘, jimiž ocitá se na úrovni ‚YLH LXX za SDJ, takže přísluší jim patrně místo v nejspodnějších vrstvách vývoje. Kdežto lokální zabarvení jejich jest v souladu s konvencí ‚ager‘, kloní se jich vnitřní dispozice zcela opačným směrem, jak ukazuje ‚desertum‘ a ‚ferus‘, z nichž prvé může býti případně i dokladem místní určitosti SDH v pojetí ‚desertus‘ sc. locus. A to zase přímo doloženo v ‚sublimis‘ /locus/, které jest ojedinelým, avšak významným protějškem onoho ‚campus‘ – tak jako ‚silva‘ et cons. kulturní protivou ‚ager‘.

36.

Obtíže, s nimiž bylo konvenci zápasiti, zračí se obzvláště v přeznačení oněch stereotypů, z nichž nejdůležitější registruje přehled, pokud leží v okruhu SDH. Tradice, zabírajíc je pro zjevny prostě přírodní, byla nucena alterovati dílčí pojmy jejich rozmanitým způsobem, ten neb onen z nich úzíc a zase rozšiřujíc, jindy zase volíc nejvhodnější milieu, jaké mohly pro ten neb onen zjev poskytnouti rovnomocniny, jež jí byly k dispozici. Že se jí to vždycky nepodařilo bez vady, není s podivem.

‚Animantia‘ jest přesným aequivalentem ḥajjá M, který se důsledně omezuje na prostředí ‚terra‘, což jest bez dalšího pochopitelno vzhledem k vzoru Gn 1,30 V za ḥá-’areš M. Věcně byl

tu postup verse docela korektní, poněvadž pojala správně SDH = 'ereş. Uvidíme však, že právě stereotypu hajjat hráde náleží přednost a původnost oproti h" há-'areş, poněvadž také formálně vyhovuje pouze on protějšku šamajim. V tom ohledu není tedy verse korektní, tím méně směrodatnou.

Ojedinelé ‚animalia regionis‘ považují za adaptaci KTHNH TOY ΠEDIOY LXX tak zřejmou, že netřeba se tu zabývat nesrovnalostí představ, zahrnutých v tomto roztodivném rčení. (s.60) Vážnější je situace, kterou vyvolává ‚bestia‘ /kollektivně/ et cons. Objeví-li se ‚terra‘ Gn 2, vyjímá se opět jako reminiscence z Gn 1,24 hajtó-'ereş M. Poměrné skladnosti obou představ děkuje tato sestava za to, že užito jí ještě pětkrát mimo to. Jinak však platí o ní totéž, co řečeno svrchu o protekci 'ereş vůči SDH. Samo o sobě značí ‚bestia‘ vnitřně neodůvodněné súžení pojmu hajjá. Důvod jeho lze hledati v pojetí SDH, jak je ilustruje ‚singularis ferus‘ za zíz šádaj Ps 80 a jež vychází na jevo ve spojení ‚bestia‘ s lesem a hájem V. Nelze však jen tak beze všeho označiti tyto představy za pramen, z něhož se vynořila ‚šelma‘ V. Už proto ne, že ony lesy a háje mají svou historii. Hlavně však, že vlastním konvenčním výrazem stereotypu hajjat ha-š" jest ‚bestia agri‘ proti němuž arci ‚bestiae silvarum‘ jsou nepoměrně skvělejší acquisici. Náhodnou ovšem- příčinou oné historie – a skoro nesolidní akvisicí vůči SDH. Jestliže však V přes inkongruenci představ sáhla zde i jinde k ‚ager‘ jako přednostnímu termínu, opírala se patrně o jistou klasičnost tohoto výrazu a jeho rázovitost, která jej činila způsobilým k užití jako propria Ager II.R 18 /oproti ‚ager‘ v paralele Jes 7/ a jejíž podstatu poznáme na 'AFROC LXX! Tu zasluhuje povšimnutí ještě okolnost, že za tento stereotyp nikde užila V plurálu ‚agrorum‘, nýbrž důsledně jen ‚agri‘, což souhlasí jak s předpokládanou obsažností ‚ager‘ tak i formálně s ‚vol. coeli‘ jakožto ladným a snad i úmyslným protějškem.

37.

V tomto paralelismu jsou ‚volatilia‘ shodným a ‚volucres‘ podstatně podobným výrazem k 'óf ha-šamajim M. O prvé dělí se ‚pulchritudo agri‘ Ps 50 /za zíz s"/ oproti Ps 80!, ‚bestia salatus‘ a ‚bestia terrae‘ jakož i ‚animantia terrae‘ po jednom případě každé. Víc než toto roztržštění zajímá tu pozorování, že ‚volucres‘ jest čtyřnásobným doložením vyznačeno jakožto příslušný protějšek ‚bestia agri‘. Jaký to má význam pro zjištění původního smyslu stereotypu, vysvitá z prostého konstatování, že ‚volucer‘ jest i jinak známo jako epitheton, jež provází ‚bestia‘ a ‚deus‘. Měla V ještě na mysli možnost takovýchto vztahů svých okřídlenců? Či chtěla jen zmírniti pleonasmus či spíše podezření, jemuž bylo vystaveno pro latinský sluch ono dislegomenon ‚aves coeli‘, a (s.61) nahraditi je obratem jakoby poetičtějším? Navštědčovala by tomu naprostá převaha této rovnomocniny v obrazech novozákonních.

Prominutí zasluhuje, že při jediném ‚arbores‘ za 'eş ha šáde upustila V skoro zbytečně ‚agri‘, když jinak velmi svědomitě až na Dt 20 zachovala je čtyřikrát pro ‚lignum‘ a když tuto stejninu prezentuje nám nejen šestkrát v scenerii ‚regio‘, nýbrž dokonce i v krajním sebezapření jakožto ‚ligna de regionibus‘, svalujíc tentokrát tíhu zodpovědnosti za takovou raritu s polovice také na T vedle LXX. A poněvadž takto V opravdu pro stromy neviděla lesa, nahlížíme, že ji při ‚silva‘ nelze bráti tak přísně za slovo.

Ještě méně ohledu zdálo se zasluhovati 'eşeb ha-š", jež jako ‚herba‘ roste kdekoliv, jednou jest ‚ager‘ jindy ‚regio‘ a dvakrát ‚terra‘ jeho nalezištěm. ‚Foenum‘ koncentruje se k ‚ager‘, pokud nezůstává bez bližšího určení jako po většině v novozákonních poměrech.

38.

Ještě blíže dají nahlédnouti do dílny tradice této i ostatních versí. Schodky oproti Receptě lze rozdělit na tři stupně. První zaujímají výpusťky, jež docela dobře dají se vysvětliti stylistickým zájmem, odchylným od neúnavné akribie textu, jež opakuje Gn 49 a 50 celou formulí koupí SDH anebo Rt 1 přistěhovalectví Noomi. Podobně Lv 27 až na v.21/2/, kde snad chce míti V ‚possessio‘ jako termín pro SDH. Samozřejmě jest věc při větších mezerách – Gn 49,32 odpadá celý.

Na dalším stupni stojí případy, kdy aequivalent SDH působil by nějak rušivě a zároveň jevil se postradatelným. Gn 47 stačí V zára‘, aby myšlenka kontextu byla jasně a úplně ztlumo-

Komentář: původně ponámě

Komentář: koncentruje?

čena dle jejího pojetí. Rovněž tak súsím Ex 9 uvolňuje versi od migne ³šer ba-šáde. Také nofel ba-š" Dt 21 připadalo zbytečnou podrobností tam, kde běželo o mrtvolu zavražděného v budoucnosti zaslíbené ,terra'. Podobně Rt 2,3.9. Vzhledem k tomu, co bylo řečeno o původu oněch termínů V, jest zajímavě pozorovati, jak ,bestiae' Ex 23 a II.S 21 k tomu též ,aves' obcházejí se bez determinací stereotypu.

Konečně odhodlává se V k překladu zcela volnému, vždy však ještě v tom způsobu, že SDH stojí mlčky ale přece v pozadí. Lehce snesitelné a omluvitelné je to Dt 24, kde vskutku při žni ,na tvém poli' nelze zapomenouti snopu jinde, než právě na poli, ač-li znamená to SDH a je-li vůbec myslitelná taková zapomětlivost, či spíše takové upamatování se. Ex 22,30 vidno, jak konvence po-(s.62)mohla opsati a kolorovati ba-šáde ⁴řefá jako ,bestiis praegustata' – tedy brilantní překlad, kdyby to nebylo právě za tak pochybnou cenu komolení pojmů, jako ,aliena' za sestavu š" 'aher Ex 22,4. A kdyby V nebyla šla až tak daleko, že není skoro ani možno rozhodnouti, zda prostě opouští SDH nebo vidí v textu něco jiného, jak tomu při gib'átá ba-š" Jdc 20,31. Tu začínají býti věci hodně podezřelými a těžko ubrániti se dojmu, že tu verse odstraňovala z textu, co jí nebylo pohodlným – zcela zřejmým jest mi to I.Ch 27, kde z 'ošarót ba-šáde, tedy sestavy, jež patrně má co říci zvláštního o těch pokladech, činí všední ,thesauri, qui erant in urbibus' /b^e'árím/. Přebytečné ,qui erant' poukazovalo by na známé naše šedaj, ale praep. B před SDH by přišla tuze zkrátka. V nejlepším případě jsme tu na rozhraní mezi výpustkami a vlastními variantami.

39.

Některé z nich vyhlížejí dost nevinně, jako předcházející konvenční opisy. Tak ,in pastu pecorum' za 'et-miqnehu ba-šáde Gn 34, nebýti nejistoty v okolním textu, /cf Samar.ap Ki/. Nebo ,in terrae operibus' za b^ekol-'abodá ba-š" Ex 1, kde ,terra' jest něco jiného než jinde, když V užívá tohoto termínu. A což, když p^e'at šád'ká Lv 23 jest jen ,usne ad solum', kdežto 19,9 znamená to ,superficies terrae'? Nevězí za tím aspoň představa běžného p^e'né ha-šáde? Jako při ,herbas usne ad radices' za jereq ha-š" Nu 22 pracovala podobná obrazotvornost, ne-li zrakový dojem š-r při š-d M, jehož doklady hned uvedu. Či poukazuje na těchto třech posledních místech důsledně ,usne ad' na rozklad SDH v ono še-daj? A co patří z ,possessio majorum' za š^ede 'ahuz-zátó Lv 27 k SDH? Zase by nebylo od místa šar v předloze V jako je četla místo šáde Ne 12 /princeps/ a bezpochyby také Eccl.5, kde má ,rex imperat servienti' za melek l^ešáde ne'bád M. A není s tímto přehmatem osamocena: také P i LXX chápou se této narážky. Zmíněný rozklad SDH v še-daj rozpoznávám ve ,frugum abundantia in /sinalis/ urbibus' za 'okel š^edehá'ir Gn 41,48 a ve ,statim' za min-ha-šáde Lv 25,12 u porovnání s mon šeljo' P za SDJ. Těžko uhodnouti v čem viděla V ,humum Israel' při ja'ar hřáde nezeb Ez 21, když hned potom ja'ar nezeb jest jí ,terra Israel' – rovněž tak 'ar'o' d'ísro'il P, tedy 'ar'o' za ja'ar M a varianta s-r-x- takže srovnání s ,humus' při tebu'á (s.63) II.Ch 31,5 sotva se prospěje a řešení nutno odložit. Nějakého světla nepřináší sem ani ,Israel' Jos 8 přímo jmenovaný, poněvadž z još^ebé há'aj ba-š" M stali se pouzí ,qui /Izraelem/ ad deserta tendentem /ba-šáde + ba-midbár?/' V – kdežto 'i ha-š" Mi 1,6 jest této versi ,servus lapidum in agro'. Dle toho zhusta nevěděla si V rady s tak nepříjemně častým SDH a hleděla se mu vyhnouti, pokud to šlo, jestliže nedalo se z něho vyčísti něco pro konvenci snesitelného, jak tomu ostatně i v jiných versích. Poslední případ Mi 1 vede nás ještě ke skupině variant, jež proti M značí přírůstky v textu.

40.

Z nich většinu má na svědomí konvence, jež donutila V přibaliti konstrukce SDH ta, aby nerušily. II.R 9 nebylo lze napsati „super faciem agri“ už pro běžné rčení ,super faciem terrae'; ale to bylo zase v případě Izebel neurčité, nehledě k obrazu domen. Proto ,super faciem terrae in agro'. Co jest Ex 9 ,foris' nejen ,in agro' – jak se tu rozšiřuje mínění textu! – to lze ,congregare', ale ztěžka ha-bajta, pročez za aequivalentem ,foris' pokulhává jako doplněk k tomu slovesu ,de agris'. Podobně nestačí patrně I.S 20 napoprvé ,egrediamur' jako hned za tím ,exire in agrum', nýbrž ,foras in agrum'. Ve všech těchto případech není naprosto nutno podkládati V odchýlné

znění předlohy. Vedle toho však přináší V na dvou místech znění, jež činí pravděpodobným, že četla v předloze něco jiného nebo něco více, než Recepta.

Gn 27,27 má ‚odor agri pleni‘ za ré^h šádé M. Nebýti LXX jež četla totéž, dále nebýti sestavy dosvědčené ještě II.S 23,11 šáde m^{le}‘á a nebýti sousedství s m^{le}‘o’ II.R 4 velmi nápadného, mohla by v tom býti zas jen amplifikace pojmu SDH, na niž jsme už jsme zvyklí při V. Takto však nelze se vyhnouti předpokladu šáde mále‘ či m^{le}‘a nebo ještě lépe vzhledem k tomu, že sestava vystupuje jako rektum, š^{de} m^{le}‘o’. Co by to mohlo býti, vysvitne později. Nezávisle na tom proponoval bych zde jako původní text: ré^h bⁿⁱ k^{re}‘h SDJM lí, což mi dává korektní větu a přirovnání, hodné pravého významu SDH, jako kultisté – nechci-li připisovati starému básníku ještě jemnější stylisaci a obraz k^{ru}‘h SDJM. Tu bych měl tedy hned jeden doklad pro onen vymizelý plurál.

(s.64) I.S 27,5 čte jediná V ‚in una urbium regionis huius‘ za be‘aḥat ‘áré ha-šáde M. Předpokládá bych pro předlohu V + ha-hú‘ oproti Receptě a na základě toho původní /s^{de}/ jhvḥ; bližší vyšetření by ukázalo, na kolik má v textu místo ‘ír a nemá-li ustoupiti ja‘ar. Jest arci možno, že determinované SDH umožnilo V pregnanci ‚huius‘ samo o sobě, než tím právě bylo by jí přiznati, že neznala nebo nechtěla znáti ‘ír ha-šáde jako pojmový celek a současně, jak nedostatečným termínem vybavila SDH ve svém ‚regio‘. Obě ospravedlňuje nespokojenost s konvenčním výkladem SDH.

2.Pešitto.

41.

Konvenci zastupuje v této versi ḥaqlō‘ – ager, campus, praedium /Brun/. V něm mizí ‚possessio‘ V ano i ‚campus‘ – aspoň ve SZ oproti Lc 6 – poněvadž p^{ca}‘to’, jež ostatně patří k biq‘á M, vyskytuje se jen ve svérázném Gn 4,8. Zajímavý je stereotyp ḥaqlō‘ daz^b‘binto‘ jakoby vědomý zvláštního stavu věci s těmi přerozmanitými koupěmi, jež líčí M. Ještě příznačnější pak ḥ^h d^{hermo}‘, jímž oproti jiným versím zachována jest tato sestava jako celek pro sebe. Plurál jest o málo řidší než u V, kryje se však jen s 21 konkordancemi V, takže pro P zbývá 19 jako pro samostatnou tradici.

‘ar‘o’ drží s ‚terra‘ rovnováhu, leč kryje se s ním toliko v jediném Dt 14,22! Jak pro různost dikce, tak pro různost pojetí v obou tradičních skupinách je to charakteristické.

Vlastnictvím P jest rozhodně dabro‘ s affirmativním madb^{ro}‘, jež vyznačují tuto versi jako ‚regio‘ Vulgátu, aniž se v čemkoli tyto termíny dotýkají; - na rozdíl od jediného ‚desertum‘ V viděla P v SDH ráz pustiny, ano divočiny /cf níže baro‘/, čímž zajisté mnohem účinněji dovedla se ubrániti konvenci a odstíniti dotyčné případy mnohem pronikavěji od ḥaqlō‘, než se podařilo oné s ‚regio‘ nebo ‚terra‘ vůči ‚ager‘. Jestliže jsme přiznali V, že se držela klassické terminologie, lze pro P konstatovati, že zůstala v tomto svém termínu velmi blízko historické skutečnosti při povahopisu SDH. Než zásluha tato není tak veliká, aby mohla býti příliš přeceňována.

(s.65)

ḥaqlō‘ Gn 23 9 13 17² 19s 24 63 65 25 9s 29 27 5 27 29 2 30 14 16 31 4 32 4 33 19 34 5 7 28 36 35 37 7 15 39 5 47 20 24 49 29s 32 50 13 Ex 1 14 16 25 22 4³ 5 23 16 Lv 14 7 53 17 5 23 22 25 12 31 34 57 16-20 21/ d^{hermo}‘/ 22 24 28 Nu 19 16 20 17 21 20 22 22 4 23 23 14 Dt 21 1 22 25 27 24 19 29 3 16 38 32 16 Jos 24 32 Jdc 1 14 5 18 13 9 19 16 I.S 4 2 6 1 14 18 11 5 14 14s 25 19 3 20 5 11 21 35 30 11 II. 10 8 20 12 I.R 2 26 11 29 II. 4 39² 8 3 5s 18 17 Jes 5 8 7 3 32 12 36 2 Jer 6 25 9 21 26 18 32 7-9 25 41 8 Ez 16 7 17 8 26 8 29 5 32 4 Ho 10 4 = 12 12 Jl 1 10s Ob 19 Mi 1 6 3 12 Pr 23 10 24 27 30 Job 24 6 Ct 2 7 = 3 5 7 12 Rt 2 2s 8 17 22 4 3 5 Thr 4 9 Eccl 5 8 Ne 13 10 I.Ch 11 16 II. 31 5 Mr 13 16^{oo}/b^{ca}ḥaqla‘ plene passim/ Lc 17 7 36 /ḥ^h“ daz^b‘binto‘ Lv 27 22 Jos 24 32 etc/ ḥaqloto‘ d^{ca}jortúto‘ Jdc 20 6 /opp.Lv 27 16 etc/ jortuúto‘ d^{ca}ḥ“ Jos 15 18 II.R 9 25- A. ḥajúto‘ d^{ca}ḥ“ Lv 26 22 Ez 33 27 ḥajvoto‘ Jc 3 7-

a 'aufo' daš^cmajo' I.S 17 44
e porahto' daš'' II.S 21 10 I.R 14 11-16 4- 21 24- Ps 50 11 Mr 4 4^{oo}- /et.Lc! / 32- Jc 3 7-pl Mt
6 26 8 20° 13 32° Act 10 12° R 1 13
o šefro' /hajto' / Lv 14 7 /≠M/
a. kise' d^h'' Ez 39 10
b. 'ilone' d^h'' Gn 2 5 23 17 Ex 10 5 15 Lv 26 4 Dt 20 19sg Jes 55 12 Ez 31 4s Jl 1 12
aa. 'esbo' d^h'' Gn 2 5 3 18 Ex 10 15 Dt 11 15 Jes 37 27 Jer 12 4 Mr 6 39 /c 'atro' / Jc 1
10s- Apc 8 7-
bb. 'amiro' d^h'' Mt 6 30° I.C 3 12- I.P 1 24-
cc. 'ufjo' d^h'' Jes 40 6 I.P 1 24²/2°-/
haqloto' Gn 41 48 Ex 8 9 Lv 19 9 19 25 3s Nu 16 14 Jos 8 24 21 12 Jdc 5 4 20 6 I.S 8 14 22
7 II.1 21 9 7 19 30 Jer 4 17 6 12 8 10 32 15 43 s 35 9 Mi 2 2 4 Ps 78 12 43 96 12 107 37 132 6
Ne 5 3- 5 11 16 11 30 I.Ch 1 46 6 41 16 32 19 9
nomen proprium h^aqal d^emo' Act 1 19
(s.66)
dabro' Ex 9 19 Jdc 9 27 32 42s II.S 11 11 23 14 6 17 8 18 6 I.R 14 11 16 4 21 24 II.4 39 Jer
14 5 17 3 Ez 7 15 16 5 26 6 39 5 Mi 4 10 Job 5 23 Mt 6 28/šúšane'/
A. Gn 2 19s^c 3 1 14 25 27 27 3 Ex 23 11 I.S 17 44 II.21 10 Jes 43 20 56 9 Jer 14 9 27 6 = 28
14 Ez 34 5 8 Ho 2 20^e 4 3^e Jl 1 20 2 22 Ps 8 8 50 11 104 11e Job 5 23 40 20
hajvat dabro' Ez 31 6^e 13^e 38 20^e 39 4 17 Ho 2 14
b. Jer 7 20 Ez 17 24 31 15 Jl 1 19
aa. Ex 9 22 25 II.R 19 26 Sch 10 1
madbar /madb^roro' / Ex 9 3 19 Jdc 9 44 I.S 25 15 27 5 II.2 18 II.R 7 12 Jer 13 27 14 9 Ez 17
5
peqa'to' Gn 4 8 Lc 6 17
rišono' Gn 14 7 rišo' Ne 12 44
'ar'o' /'ara' / Dt 14 22 I.S 27 7 11 II.R 9 37 Ez 21 2 36 30 Ho 12 13 Ml 3 11 Rt 1 1s 6 22 2 6
A. Job 39 15 D. Act 10 12° R 1 23
a. Ez 34 27
aa. Mr 4 28 bb. Apc 9 4
'eškoro' II.S 23 11
púlhono' Pr 31 16
kafruno' Ne 11 30
nahlo' Ne 12 29
qúrjo'
Jer 40 7 13 Mr 5 14° 10 29s Lc 21 21
baro' Mr 1 6° /debšo' / R 1 24o /zajto' /
A. hajvat baro' Ex 23 29 Dt 7 22 Ho 13 8 Ps 80 14

'aqrso' Mr 6 36oo /+gíjo' / Mt 27 7s 10
q^erito' Mr 15 25° 16 12 Mt 13 24 26s 31 36 38 44² 22 5° 24 40 27 10° Lc 15 15 25
aa. Mt 13 26

Nomen proprium: 'úm^{qo}' das^cdúmojo' Gn 14,3.8.10
Variantiae: - Dt 24 19/2°/ II.R 14 9 Rt 2 3/1°/9 4 3/2°/ I.Ch 8 8 om lee, item 27; II.25 18 26 23
x Ex 22 31 /Lv 25 31/ Jdc 20 31 Jer 18 14 Ho 10 4 = 1212 Pr 27 26 II.Ch 31 19
+ Dt 5 18 Ml 1 6 Job 24 6

(s.67)

V stereotypu hajjat ha-šáde podržela totiž P stejninu hajúto'. Následek toho však se jeví v tom, že kromě dvou případů s haqloto' a jednoho s 'ar'o' je tento termín jinak vyhrazen terrénu dabro' – co zbývá, jest právě hajvat baro': a toto baro' vyskytuje se v okruhu SDH a ve SZ jen v této kombinaci! Tedy vidno, že P přenesla konvenci o dravcích do scenerie a tím zlehčila svoje svědectví, jež by jinak dabro' a baro' mohly poskytnouti povaze SDH.

Na rozdíl od konservativnosti při *ḥajjat ha-š"* přešla P stejninu 'aufo' jen jedinkrát, právě tak jako všeobecninu *šefro'* jen v souhlasu s M. vlastním termínem učinila *poraḥto'* – volatile /Brun/, jež stojí na úrovni 'volucris' V rozložení i významem pro stereotyp, jak ukazuje p" d^c *temre'* – phoenix,avis fabulosa /Brun/. – Jen přirozeno jest, že *ḥaqlō'* a *dabro'* dělí se o 'ilone' v poměru 10 : 4, o 'esbo' v poměru 6 : 4.

Z ostatních rovnomocnin stojí na stejném stupni – nikoli na stejných místech – 'eškoro' s 'jugerum' a *kafruno'* se 'suburbana'. V *qúrjo'* předstihuje dokonce P vývoj konvence u V. Už tam zmíněné *rišo'* a zde jinde užitá *rišono'* jsou vlastně doklady pro *varias lectiones* této verse z motivu šar.

Zbývají dva speciální termíny P. Pr 31,16 přičítá hospodyně, že *ḥ^arat b^cpúlḥono'* – patrně spadá P do období které si antické „světové války“, jež si vynutila poměry shodné s nedávnými u nás úkoly žen. Ač-li na př. *ḥaqloto'* d^cpúlḥonok nutně znamená jen 'agri a te exculti' /Brun/, což nemohu na místě kontrolovati. Faktum jest, že *ḥ^arat* značí neméně než 'aravit', také 'excavavit, excidit' Brum, což se docela dobře hodí k SDH a ulehčuje pochopení, proč šla P právě jen tu tak ochotně na ruku s odchýlením od své terminologie. Kultickým pojetím *púlḥono'* a tím i původního textu o SDH stává se pak ovšem také srozumitelným, kterak ona vzorná žena 'z výdělku rukou svých štěpuje i viniči' /Kral/, či jak rozpačitěji uvádí LXX : KTHMA – máme krátce před sebou nábožnou manželku, která nezapomíná a přičiňuje se o vzdělání a ozdobu rodinného kultistě, pro což ovšem v kruzích M neměly ženy smyslu.

Ne 12,29 má P za s^cdót *geba'* v paralele s bét M P vsutku podivné *naḥlo' d^cgeba'*. Než co bylo již při SDJ řečeno o *naḥal*, hodí se věru i sem k SDH, zvláště jde-li tu o nomen proprium nebo (s.68) aspoň jednoznačné určení lokálního kultistě v Geba, k čemuž právě poukazuje ono *bát ha-gilgál*.

Povšimnutí jest hoden konečně novozákonní přepis 'agúršo' vzhledem k 'ΑΓΡΟΣ K, byť nedalo se z něho vysouditi nic jiného, než spolehnuti na řecký termín, který sám o sobě jest dosti obsažný, aby důvěru P učinil významnou pro SDH.

42.

V expropriaci SDH jest P mnohem zdrženlivější. Jako u V vysvětlují si Dt 24 Rt 2,3 9 a k tomu 4,3 stylistickými ohledy. II.R 14 = II.Ch 25 dostačilo P asi úplně *ḥajúto' dab^clebnan/d'ít b^cl" Ch/*: SDH jako *ḥaqlō'* nedalo se upotřebiti a jako *baro'* bylo zbytečné, Libanon charakterisoval *ḥajúto'* dostatečně.

Závažnější jest II.Ch 26,23 kde 6 rukopisů M opouští druhé 'im-'^a*ḥotáv* a dle Ki tako P. Což mi není tak docela jisto, protože P skýtá obšírnější text, než by bylo potom očekávati: *va-q^cbrúh j bét q^cbúre' lo' baq^cbúrto' d^cmalke'*! Pro plus P zbývá právě jen ono 'im-'^a a *biš^cdē*. Buď tedy bét pochází z *'^aḥotáv* anebo celé plus jest rozvedením SDH; což by bylo cenným příspěvkem k jeho poznání a v souhlasu s poměry Mr 5,2ss kde vystupuje 'člověk z hrobů', a to z kategorie lidí, blízké malomocným. Tím, že SDH mizí tu v každém případě, převádí nás tato výpusťka k proměnám jeho v P.

Sem patří lehounká změna konstrukce 'ajk *ḥaqlō'* za 'al-s^cdē Lv 25, jež ovšem mohla by přitížiti oběma tradicím, jestliže *jeḥášeḥ* M při původním SDH mělo jiný úkol. Pozornosti zasluhuje dále, že *gib'átá ba-š"* Jdc 20 přepouští svoje *b^cḥaqlō'* P následujícímu *bét-'ēl* a rozmnožuje tak status vlastních jmen ve spojení SDH.

Jer 18,14 s *túr t^cdajo'* za *šúr údaj* M staví nás pře fakt, že v původním textu bylo možno viděti *ŠUR SDJ* jako nomen proprium locale vedle osobního *šuríšaddaj*, a že reciprocita mezi šad a SDH nepřestává na pouhé záměně těchto tvarů, nýbrž připouští i věcně takové novotvary jmenné jako zde v P. Jen formálně potvrzuje tento stav také MACTOI LXX.

Ho 10,4 = 12,12 přidáno *b^cḥaqlō' d'ar'ó' bajorto'* P za 'al talmé údaj M. Obtíž jest v tom, že při této 'terra sterilis' jest *ja'ro'* 4 P kryto jen za předpokladu, že *káro's* M přehodila si P tak, aby dostala analogii k onomu *k^cgallím* 12. Jistě však je toto *ja'ro'* (s.69) – trní na místě, když už SDH vybavilo představu takového terénu a když LXX překládá 'ΕΠΙ ΧΕΡΣΟΝ 'ΑΓΡΟΥ, užívajíc tohoto výrazu jen zde a pak za stereotyp *šámír vášnit* Jes 5,6 7,23-25. A tj. náš starý zná-

Komentář: Špatně čitelné

mý, aequivalent 'YLH Jes 10 LXX/§16/, který Sap 10,7 v reminiscenci na historii Lotovu stojí v jedné linii se – solným sloupem!

Pr 27,26 dokládá snad zase rozklad SDH v šedaj : l^cme'kúltok jako protějšek lal^cbúšok /=M/ mohlo vzniknouti jen z m^chír še-daj. Leč by byla P četla zrovna mi^chjá – živobyti; vzhledem k možnému tím původnímu textu mi-^chajjat šáde byl by smysl: stáda se rozmnoží /ne^cesfú 25/ víc, než jest ,živočichů polních'. Než LXX četla tu zase něco jiného a zajímavějšího, takže lépe snad l^cme'kúltok P převzítí z l^clahm^cká 27M, kde ještě přebytečné /LXX opouští arci l^clehem béteká, kdežto 27 P má obojí/, poněvadž l^clehem b'' patří paralelismem k v^chajjím vg'' a tvoří pak bezvadný kontext. Opouštěné úm^chír šáde mohlo by pak patřiti k hárím 25 jako hladké pokračování.

II.Ch 31,19 pustila se P velmi daleko za M, skoro po způsobu targumu vykládajíc biš^cdē midraš 'áréhem M takto: q^cdíš hvo' besrehón v^clút neše' lo' metqarbín hlav. Poněvadž LXX má ještě méně, než M, totiž KAI 'OI 'APIO TON POΛEON 'AYTON, vynechávajíc, nebo nevědouc si rady s biš^cdē m'', nezbyvá než pokusiti se o výklad, jak přišla P k svému komentáři. Její besrehón snadno bylo by najíti v b^cšarhem jako přepsání předlohy ze SDH – zas doklad pro variantu šar – zbývající g-r-š mohlo inspirovati q^cdíš a ostatek bylo by neznámé plus předlohy, nebo jen výklad, velmi příznačný pro poměry SDH a jeho příslušníkův.

Drobnější a proto méně podezřelé přídavky P jsou: Dt 5,18 připojuje P k v^clo' ḥaqleh ještě v^clo' karmeh, čímž sugeruje předpoklad, že předloha na tomto nijak spolehlivě tradovaném místě měla onu běžkou koordinaci šáde vákerem. Pakli přidávala P ze svého, nic nezkažila aspoň, třeba si tím neposloužila, jak měla v úmyslu – s kerem nebo bez něho, SDH se nehodí sem v konvenčním pojetí.

Job 24,6 přidává P ke konvenčnímu ḥaqlo' ještě ḥamímó'-ardens, calidus, maturuj /Brun/ jako atribut. Sotva by tak byla učinila, kdyby také plus předlohy nemělo ji k tomu – konvenčně pojaté qášar (s.70) M bylo by dostačilo úplně. Mimo to vykazuje na témž místě tohoto textu i LXX plus IPO 'OPAC. Beer-Ki, zdá se, považuje to za aequivalent b^cliló M /proto chce balajil/, ale to nelze, protože za ně má LXX 'OYK 'AYTON 'ONTA právě tak, jako d^clo' díl^chón P. H-R jest v pochybnostech o aequivalentu; z ostatních takových případů 'OPA má M ká'et ḥajjá Gn 18,10 a leháj I.S 25,6 – což by nebylo daleko SDH – dále však jóm Dn 10,14 a především b^clo'-jómó Job 15,32 a byró 33 /=původně ba-šáde sc.gefen?/. Nevidím zatím jiného východiska, než toto jóm jako předlohu IPO 'OPAC i pro P – v Receptě zmizelo tak, jako nejedno SDJM zkomoleno v šáde. – K variantám Ex 22 cf § 52, Mi 1,6 cf § 44. –

3. Targumy.

43.

Nomenklatura Onqela a Jonatánova nevykazuje pro SDH nic nového. Jen v rozložení a formálním uzpůsobení aequivalentů proniká charakter těchto versí, ve srovnání s P.

Konvence ḥaqlá' činí je ještě jednotvárnějšími, jak přirozeno pro tradiční skupinu, tak blízkou kruhům, z nichž vyšla M. Nejpatrnější je tato příbuznost na okolnosti, že T vykazuje rovněž dvě plurálové formy. Femininum ḥaqlátá' kryje se s M až na Mi 2,4 /s maskulinem v M/; rovněž tak se kryje masculinum Jes 32,12 – v ostatních případech má T jiný aequivalent. Celkem jest pozorovati, že T dává přednost maskulinu, tak Jer 6,12 32,34. Co však nejdůležitější, v stereotypu šáde vákerem klade místo feminina M všude maskulinum, by podrobuje plurálu m.g. i singulární formy SDH, v tomto stereotypu se vyskytující Nu 16 a Jer 35. Uvádím to aspoň na doklad nejistoty tradice o pravém významu stereotypu a tím i SDH, kterému jistě příslušel určitý tvar plurální, pokud by kultickým termínem – zda to bylo právě maskulinum, nemohu dnes ještě ani připustiti vůči T, ani ovšem popřiti před vyšetřením dalších kultických termínů, zvláště 'oḥel a ḥašer.

Nápadným jest dále skrovné užití 'ar'á' oproti P a naopak, že bára' objevuje se v textu i mimo stereotyp hajjat bára'. Kromě bára' užito při této sestavě jen jedenkrát haqlá' a to ještě hajjá' nahrazeno b^e'irá' – patrně pro b^ehemá M, jehož však nedbala P; (s.71)

haqlá' Gn 4 8 14 7 23 24 25 27 29 2 30 14 16 31 4 32 4 33 19 34 5 7 28 36 35 37 7 15 39 5 41 48 47 20 24 49 29s 32 50 13²

Ex 1 14 9 3 19² 21 25 16 25 22 4³ 5 23 16

Lv 14 7 53 17 5 19 9 19 23 22 25 27

Nu 19 16 20 17 21 20 22 22 4 23 23 14

Dt 5 18 14 22 21 1 22 25 27 24 19 28 3 16 38

Jos 8 24 21 12 24 32 Jdc 9 27 32 42-44 13 9 19 16 20 31

I.S 4 2 6 14 18 11 5 14 14s 25 19 3 20 5 11 24 35 27 5 30 11

II. 2 18 10 8 11 23 14 6 17 8 18 6 20 12 23 11

I.R 11 29 14 11 16 4 21 24 II. 4 39³ 7 12 8 3 5s 9 25 18 17

Jes 5 8 7 3 32 12 36 2 37 2 Jer 4 17 6 25 9 21 13 27 14 5 18 17 3 26 18 32 7-9 25 40 7 13 41 8

Ez 7 15 16 7 17 5 8 21 2 26 6 8 36 30 Ho 10 4 Jl 1 10s Sch 10 1 MI 3 11

haqlátá' Ex 8 9 Jer 8 10 Mi 2 2 4

haqlín /haqlé' / Nu 16 14 I.S 8 14 22 7 Jer 32 15 35 9 /+ úk^erámin pass.

Jes 32 12 Jer 6 12 18 14 32 43s Mi 1 6

A. hajjat šinná' Ho 13 8- h^evá' hajjá' Ez 22 3s-

^a 'ófá' diš^emajá'

Ba b^e'irá' d^eha I.S 17 44

bará' /bará' / II.S 11 11 Ez 32 4 33 27 39 5

A. Ex 23 11 29 Lv 26 22 Dt 7 22 II.R 14 9 Jes 56 9 Jer 27 6 = 28 14 Ho 2 14 Jl 2 22

A^a Gn 2 19s 3 1 14 II.S 21 10 Ez 31 13 38 20 39 4 17 Ho 2 20 4 3 Jl 1 20

'ahsántá' Jos 15 18= Jdc 1 14 II.S 9 7 19 30 /Ho 10 11/

t^ehúamá' Jdc 5 4 20 6

qirvá' I.S 6 1 27 7 11 I.R 2 26 Ho 2 4 0b 19

madb^erá' I.S 25 15

'ar'á' II.R 9 37 Ez 29 5 31 4

Nomen proprium : méšar haqlajá' Gn 14 3 8 10

Variantiae: x Gn 49 25 Dt 32 13 Jdc 5 18 II.S 1 21 Jes 43 20 Jer 12 9

allegorica: Ez 16 5/sed 4!/ 17 24 31 4-6 15 34 5 8 + Mi 1 6 Sch 10 1

(s.72)

Jl 1,20 pojí však Ti toto b^e'irá' s bára'. Protějšek sestavy podává T.v stejnině 'ófá' diš^emajá'.

Ostatních kombinací SDH jsem nekontroloval proto, že targumy tu neslibují mnoho, zvláště v pozdních svých výtvořech, takže k orientaci dostačí P. Co z nich upotřebitelno, užijí na svém místě a hned o něco níže, kde bude zřejmo, že bychom se někdy marně sháněli po aequivalentech.

Vedle Ager fullonis V jest podivuhodně T jedinou versí, jež zachovala konvenci i ve vlastním jménu, Gn 14. Nedosti na tom, že reklamuje tím šiddím M pro SDH – ve formě emfati-ka pl.m. dokládá opět plurál SDJM. Aniž zase tím potvrzeno, že tato forma patří SDH zrovna jakožto kultickému termínu.

44.

Nepřekvapuje ovšem, že tyto verse nedaly si ujít ani jedinému SDH, aniž se pokusily o překlad nebo výklad, ať už jakýkoliv. Dt 32,13 se svým bízat san'éhón za t^enúbót údaj M nechce patrně ničeho vědět o konvenčním 'fructus agri' V. Celek 13s připomíná velice allegorisační metodu T jak ji brzy poznáme /malkéhón v^ešallítéhón 14/ a jež by byla nejjednodušším vysvětlením odchylky. Než jednak hned potom následující bízat sallítí Ervín za d^ebaš misela' M, tedy užití aequivalentu SDH, nutí k úvaze, zda přec jen nemáme tu před sebou prostou parafrasi velmi volného stylu, při níž aspoň v dalekém pozadí působí představy, konformní textu Recepty. Jed-

nak jest možno, že san'éhón bylo inspirováno variantou, která připomínala šone na místě šáde M.

II.S 1,21 poskytnulo úš'édé t'rumót M příležitost k malebné obšírnosti lá' t'hé b'kón "lálá' k'missat d'ja'abdún minneh ḥall'tá'. Vznik passu jest tentokráte zcela průhledný: k'missat = šedaj a k němu ovšem po ḥallá' v'ematrá' patřilo "lálá'; ḥall'tá' = ḥallá Nu 15,20 kde jest ve spojení s t'rumá, a toto inspirovalo zde targumistu.

Jdc 5,18 rozvíjí "al m'romé šáde M ad maiorem gloriam Neftali v jišb'ḥunnún kol já-t'bé 'ar'á'. Aequivalent SDH jest sice v 'ar'á' zcela zřetelný, ale rozmnožen o živou náplň země, a kromě toho sestava M rozpolcena verbálním využitím prvního členu. Potencování SDH činí tento případ hranicí k nepokrytým allegoriím T.

V okruhu SDJ objevují se na těchto místech: Jer 12,9 Ez 16,4s (s.73) 17,24 31,4-6.18.15 34,5.8. Ez 16,4s zaujímá poněkud zvláštní postavení tím, že 5 T mluví o něčem docela jiném, než 5 M, když allegorizuje reminiscenci na pobyt v Egyptě, že však 4 T přejímá 'elp'né ha-šáde 5 M jakožto allegorický přírůbek k'ništá' d'jišrá'el dam'já' l'valdá' dir'tišš 'al 'appé bára'. Zde tedy pravidelný aequivalent přemístěn a z apostrofy obrácen v samostatný obraz!

Kromě Ez 31,13 kde T se drží Recepty i v kombinacích SDH, všude jinde na vypočetných místech zavádí za tyto sestavy typické alegorické veličiny, jež jsou v přehledu tyto:

/kol/ ḥajjat ha-šáde =	malké 'ammajjá'	Jer 12
	malkút 'ar'á'	Ez 34,5
	malk'ván 'ammajjá'	8
	m'dínat 'ar'á'	31,6
'óf ha-šamajim =	'ammajjá' saggí'in	ib
'eš ha-šáde =	malké 'ammajjá'	17,24 31,15
	'ar'á'	31,5
	m'dínat 'ar'á'	4

Vedle toho užito malkút za 'eš Ez 17,24b a to d'bet jisrá'el k jábeš M a 'ammím k laḥ M. Dále Ez 31,4s dvakráté 'ammín za majim M. Ještě zajímavější jest tamtéž malkajjá' za l'bánón 15 M!

Určitého pravidla allegorisačního nelze v těchto příkladech objeviti. A přece těžko připustiti, že by tyto figury byly hozeny na scénu beze všeho vnitřního odůvodnění a spojitosti s termíny Recepty. Při nejmenším nutno zjistiti allegorisační princip, který tu dal podnět a vodítko. Z konvenčního pojetí oněch termínů nelze ovšem dospěti k něčemu vůbec, neřku-li, aby vysvětlení takové uspokojilo. Příhodí se totiž např. l'vu, že může býti nazván králem pouště, ale že by tak šmahem mohly jimi býti kol ḥajjat h'ráde jakožto jeho poddaní, lze sotva očekávati. Tím méně o stromech vysvětliti, že mohou býti srovnány s metropolemi světa. Jakmile však připustíme, že SDH jest za jistých okolností termínem kultickým, a zde v těchto kombinacích že dodává sdruženým prvkům určité fysiognomie, jest hledaný princip na snadě: ḥajját ha-šáde jakožto mythologumenon může býti pak ovšem východiskem takových allegorií – duchové bytostí, oživující SDH-zemi a ovládající ji ta-(s.74)jemnou mocí, tj. aspoň přijatelné comparandům vůči králům zemským, tak jako 'eš ha-šáde v lokálněkultickém smyslu, jakožto sídlo těchto bytostí a mocností, vůči sídelním městům. Předběhl jsem zde trochu, ale jen proto, abych na místě ukázal, že výsledky dají se srovnati i s tak odlehlými zdánlivě skutečnostmi, jakými jsou allegorie T. Přestávaje na tom, připomínám ještě s podivem, e novozákonní komentáře k Mr 4,30-32^{oo}/podobenství o království božím jakožto vzrostlině ze semene hořčičného/ pomíjejí makové příbuznosti s podkladem alegorie Ez 31,6 – nikoli jak uvádí Holtzmann 17,23 a Dn 4,9 18 – zvláště v podání Targumu tak zřetelným a s K shodným.

Zbývají dvě additamenta – Sch 10,1 a Mi 1,6. Po tom, co jsme viděli u T v blízkosti SDH, nezazlíváme této versi, že k l'iš 'ešeb ba-šáde M přidala si výklad lib'né 'nášá' ... "búrá' l'mékal, když hned v následujícím zachovala v'isbá' lib'irá' b'ḥaqlá', tedy pravidelné své rovnocenniny k SDH, takže za rozbitou sestavu 'ešeb ha-šáde přináší jinou v b'irá' b'ḥ", třebaž že tím nenapravila všecko Mi 1,6 podrželo l'í ha-šáde M v normální l'jagré ḥaqlán T = ,quasi acervum lapidum in agro' V, ale před nišbat kerem za l'maṭṭá'é kerem M klade ještě bét šedút.

Komentář: Allegotii

Nezdá se, že by v tom byla pouhá vysvětlivka k jasnému jařré ħ" nebo známka neklidného svědomí, které tímto plus mělo dáti SDH, což jeho jest. Ježto T opouští předložku l" při mattá' M, jest vsuvku spojovati spíše s touto lexí než s předcházející. Či vězí za tím zase ono m^olo', tentokráte jakožto milló, pojaté a doplněné o bét z II.R 12,21? To by znamenalo, že v původním textu jest předpokládati opět SDJM, v jehož mém a předložka l" vytvořily podklad pro obrazotvornost T. Třetí radikál k m – l – x dokládá copulativum v^onešbeto' P a KAI 'EIC KTL.LXX. Za 'í M dosazuje P bét dabro' jako regens k ħaqló'. Tu by arci bylo na místě lépe než v T, protože jest bez konkurence. Ale jest otázka, zda bét P není stejného původu jako v T – přímo nebo prostřednictvím tohoto. Nevymyká se témuž dohadu ani 'OΠΠΟΦΥΛAKION LXX, protože vedle 'í M jest dvakráte – Jes 1,8 24,20 – jen ještě za m^olúná M! Jak přišel T k charakteristice milló' jakožto bét šedút, zůstává tajemstvím. Ale v o-(s.75)kruhu SDH není ani to u T ničím zarážejícím, jak dosvědčuje kad 'jateb m^odínán d^ešád^eján za pouhé ħajjat ha-šáde Jes 43,20 M. V tom vidím snad právem obdobnost představ, jež termín SDH a jeho okolí vybavovalo v T proti konvenci. I jakožto maximum toho, co lze od této verse očekávati, bylo by toho dosti. –

4. Septuaginta – Koiné.

45.

Situaci ovládá 'ΑΓΡΟC s odvozeninami, a možno hned označiti je jako specifický termín za SDH. Vyskytuje se v LXX totiž vůbec jen ojedinele za jiné lexe M: z nich jen čtyři vypadají z rámce terminologie SDH v této versi – midbár Job 24,5 maĥ^ane I.S 13,17 bar Dn 2,38 Th a qášír Lv 25,5 – jsou však jinak v tradici doloženy pro SDH jako aequivallenty nebo aspoň jako příznačné návěsti jeho; tak midbár a bar;ke qášír cf Dt 24,19a Lv 25,4; k maĥ^ane cf Ez 1 § 25 – pozoruhodno zajisté, že maĥ^ane p^eliším /locale?/ může se jmenovati také 'ΑΓΡΟC! Ostatně Dn 2 máme před sebou obměnu známého stereotypu /ĥévat bárá' = T/ právě tak jako Ez 29,5 /THC ΓHC sed TOY 'ΑΓΡΟΥ A/ a jako Lv 26,20 v 'eš ha-šáde /MSS, Sam etc/. Zrovna tak při 'ešeb há-'" Job 5,25. Zbývající ja'ar Ps 50,10 jest příbuzno tak, že oproti 'ΑΓΡΟC A klade tu B : DPYMOC, tedy zase rovnomocninu SDH. Čtyři uvedené korektury stereotypů speciálním termínem SDH utvrzují ve vysloveném již mínění, že v nich náleží k sobě jako původní protějšky šámajim a šáde.

Náklonnost této verse k specifiku 'A. jeví se blahodárnou obzvláště v tom, že v několika případech pochybné identifikace vede nás k původnímu SDH. Tak Jos 19,6 vězí v šárúhen, jež četla LXX jakožto běžné š^edéhen, opírajíc se o ħašréhen. Lepší je toto východisko rozhodně, než volil Driver-Ki pojetím š" jako jména města a změnou počtu 13 ve 14! Tak jako líp viděti v síd /qóším vg"/

Jes 33,12 /'AKANΘA/TOY 'ΑΓΡΟΥ, nežli s Gutám-K stavěti vedle nich vápenice /,Kalk'/. Jes 27,4 patří ovšem k oddílům, jež při srovnání LXX s moderními překlady zůstávají v pochybnosti, ne-li zoufalství o nadějích sz.vědy, ale žádá-li si kdo KALAMHN TOY 'A. za šámír /vá/sajit, není to nic překvapujícího, jenže nesmí pak se (s.76)

'ΑΓΡΟC Gn 25 9s 27 27 30 14 16 33 19 39 54 49 29 32 Ex 8 9 22 4³ 23 16 Lv 23 22 25 3s 31 27 Nu 16 4 21 22 23 14 Dt 5 18 14 22 22 27 24 19² 28 3 16 Jos 15 18 24 32 Jdc 1 14 5 4 18 9 27 32 42-44 13 9 19 16 20 31 I.X 4 2 6 1 14 18 11 5 14 15 25 19 3 20 11 24 35 25 15 27 5 11 30 11 II.S 1 21 2 18 9 7 10 8 11 11 23 14 6 17 8 19 30 20 12 23 11 I.R 2 26 II. 4 39² 7 12 8 3 5s 9 25 37 18 17 Jes 5 8 7 3 32 12 36 2 Jer 4 17 6 25 14 5 17 3 26 18 32 7-9 25 40 7 41 8 Ez 16 7 36 30 39 17A Ho 10 4 = 12 12 Jl 1 11 Mi 1 6 3 12 Ml 3 11 Ps 50 11^a Pr 24 27 Job 24 6 Ct 2 7 = 3 5 7 12 Rt 1 1s 6 22 2 2s 6 8s 17 22 4 3 5² Eccl 5 8 Ne 5 16 12 29 13 10 I.Ch 11 13 27 25 II. 31 5 Mr 13 16^{oo} cf Mt 24 20/'EINAI/ 15 21° /'EPXOMAI/ 16 12 /ΠΟΡΕΥΟΜΑΙ/ Mt 13 24 27 31 /CΠEPMΑ/ 36 /ZIZANION/38/KOCMOC/ 44/ΘHOYPOC/ 22 5p /'ΑΓΟΡΑΖΩ/ 27 7s 10 Lc 15 25/'EINAI/ 17 7 /'EPXOMAI/

A. ΘΗΠΙΟΝ II.R 14 9 = Jes 43 20 Jer 12 9 27 6 34 5 8 35 9pl. Ho 13 8 Job 39 15 = II.Ch 25 18 Jc 3 7pl.-

^a. ΠΙΕΤΕΙΝΟΝ ΤΟΥ 'ΟΥΠΑΝΟΥ I.R 14 11 21 24 Mr 4 4°- 32^{oo} Mt 6 26 8 20° Lc 8 5 Act 10 12° R 1 23- Jc 3 7-

A^a Gn 2 19s II.S 21 10 Ez 31 13 34 5A Ho 2 14- 20 4 3 Ps 104 11s

a. ΕΥΛΟΝ Dt 20 19 Jer 7 20 I.Ch 16 32/+/

ΕΥΛΑ Jes 55 12 Jl 1 12 19

b.DENDPON Gn 23 17

aa. ΧΟΠΤΟC Gn 2 5 3 18 II. R 19 26 Jer 12 4

Mr 4 28/СΠΟΡΟC/ 6 39^{oo} Mt 6 28/ΚΡΙΝΑ/ 30° 13 26

I.C 3 12- Jc 1 10s/'ΑΝΘΟC/ I.P 1 24³

bb. ΧΟΠΤΑCΜΑ Dt 11 15pl /'ΕΝ ΤΟΙC/

cc. ΒΟΤΑΝΗ Sch 10 1

dd. ΧΛΩΡΟΝ Gn 2 5

'ΑΓΡΟΙ Lv 25 34 Nu 20 17 Dt 32 13 Jos 21 12 I.S 8 14 22 7 Jer 6 12 8 10 13 27 32 15 43s

40 13 Mi 2 2 4 Ps 107 37 Thr 4 9 Ne 5 3-5 11 11 25 30 Mr 5 14°/c ΠΟΛΙC/ 6 36°/c ΚΩΜΗ/

56/c II. et K./ 10 29s^o/c 'ΟΙΚΙΑ/ Lc 15 15/ΒΟCΚΕΙΝ/

'ΑΓΡΟΙΚΟC Gn 25 27

'ΑΓΡΙΟC II.R 4 37/om A/ Ps 80 14 Mr 1 6 = Mt 3 4 /ΜΈΛΙ/ Juda 13/ΚΥΜΑΤΑ/

A./pl/ Ex 23 11 Dt 7 22 Jes 56 9 Job 5 23s

(s.77)

'ΑΓΡΩCΤΙC Jes 37 27

'ΑΓΡΙΕΛΑΙΟC R 11 17 24

ΓΗ Gn 47 20 24 Lv 27 21/2°/

A. Gn 3 1 14 pl. Ex 23 29 Lv 26 22 /+'ΑΓΡΙΑ/

B. ΚΤΗΝΗ I.S 17 44^a

C. ΤΕΤΡΑΠΟΔΑ Act 10 12° R 1 23

a. Ex 10 5

aa. Apc 8 7 9 4

cc. Ex 9 22

ΠΕΔΙΟΝ Gn 4 8 24 63 65 25 29 27 35. 29 2 31 4 34 5 7 28 36 35 37 7 15 Ex 9 19² 16 25 22 5

Lv 14 7 53 19 9 Nu 19 16 21 20 22 23 Dt 21 1 22 25 28 38 Jos 8 24 I.X 14 14 20 5 I.R 11 29

Jer 9 21 14 18 Ez 7 15 16 5 17 5 8 26 6 8 29 5 33 27 39 5 Ho 12 13 Mi 4 10 Ps 78 12 43 Pr 27

26 I.Ch 1 46 8 8 19 9 II. 26 23

A.pl Ez 31 6^a 34 8B 38 20^a 39 4 17 ^a I.R 16 4

B Jl 1 20 2 22 Ps 8 8o /pro šippōr š"/

a.pl. Ez 17 4 31 4s 15 34 27 39 10

cc. Ex 9 25 10 15

dd. Nu 22 4

ΠΕΔΙΑ Gn 41 48 Ex 1 14 9 3 21 Lv 17 5 25 12 Ez 32 4 Jl 1 10 Ps 96 12 I.Ch 6 41

a.pl. Ex 9 25 Lv 26 4

ΠΕΔΙΝΟC /ΤΟΠΙΟC/ Lc 6 17

'ΑΡΧΩΝ Ho 10 14 pl. Gn 14 7 Ne 12 44

ΧΩΡΑ Gn 32 4 /Lc 2 8/

ΧΩΡΙΟΝ Act 1 192

'ΑΜΠΙΕΛΩΝ Lv 19 19

'ΟΡΙΟΝ Jdc 20 6

ΔΡΥΜΟC II.S 18 6 /Ez 21 2/

ΧΟΠΤΟC Jes 40 6 = Jc 1 10 = I.P 1 24

'ΟΡΟC Ob 19

DACYC Ps 132 6

ΓΕΩΡΓΙΟΝ Pr 24 30 31 16

Nomina propria KOILAC 'H 'ALYKH Gn 14 3 8 10

ΘΗΡΙΑ II.S 23 11

Variantiae: - Gn 49 30 50 13² Jer 28 14 II.Ch 31 19? Mt 14 15 Lc 9 16 /XOPTOC D/ 12 27 18 29

x Ex 22 30 Dt 20 19AF I.S 27 7 Jer 18 14 Ez 21 2 Pr 23 10 24 30 /27 26/ Job 40 20 I.Ch 27 26 Lc 21 21 24 13

+ Gn 4 8 /omnes vers.praeter T/ 39 5 Jos 8 24 Jdc 9 43 Ez 29 50 33 27 Pr 24 27 Job 5 23A 2° – B 1°.

(s.78) na to válečně obořiti /Guthe-K/, nýbrž v nebezpečí válečném /v němž právě dle LXX o věc přišel/ vzítí tam útočiště, jak očekával před tím 3b M. A jak se shoduje s povahou SDH, jakožto kultisté. Pro tento charakter jeho může mít Rt 2,7 pravdu zrovna tak 'EN TΩ 'ΑΓΡΩ LXX jako ha-bajit M. Konečně Job 40,17 i bez ΚΛΩΝΕC 'ΑΓΡΟΥ dostáváme se v blízkost SDH s 'arbé – a ḥa 1 M, v nichž LXX A vidí thesmoforické 'ΑΓΝΟΥ /sc. ΚΛΩΝΕC/, jež by však stačily k ‚zastínění‘ b^hemót jen v tom případě, patřili toto zoon do říše mythu, pročez raději bych četl v oněch kodexech 'ΑΓΝΟΥ /o božstvu/, což však vyjde na stejno, jako při předpokládáném /ΚΛΩΝΕC/ 'ΑΓΡΟΥ = SDJ – zkratka při období 'eš sádaj.

46.

Při nejmenším zajímavé jest 'ΑΓΡΟΥC jako plus LXX. V Ex 20,17 jest kryto Dt 5 M; 22,5 /bis/ může býti stylistikem; Ct 5,8 a 8,4 máme zachováno 2,7 = 3,5 M. Na pravém místě a v pravý čas objevuje se I.S 20,12 místo glossy z 13 M /v^egáliti 'et-'ozneká/ : 'EIC 'A. Také 30,11 bude v pořádku /DAYEID/ 'EN 'A. třebaž že onoho človíčka našli také ba-šáde 11, pro konvenci ovšem nutně, jakmile zmizelo u Davida; logicky jest postradatelné spíše po prvé než pro druhé, znamená-li něco určitějšího, než ono ‚foris‘ anebo jen příležitost k polnímu pychu. V tom ohledu podařenou klukovinu provedli ‚abdé ‚abšalóm na ‚dílici‘ Joabově. II.S 14,30 který však LXX označuje ΜΕΡΙC 'EN 'A., což vrhá hned jiné světlo než oheň kterým shořely s^e‘órim. Žel, Joáb si toho zasloužil, protože aspoň dle bombastu ḥelqá 'šer lí 31 nebyl povahou obdivuhodnou. Ve skutečnosti šlo o zničení kultického aparátu jakožto příslušenství k SDH, k němuž patří ašery a pod. /není-li také 31 předpokládati SDH/, tím samým, jakože v tom ječmeni jsou ukryti s^e‘írim, -

Jer 8,7 s /TPYΓΩΝ/ ΚΑΙ ΧΕΛΙΔΩΝ 'ΑΓΡΟΥ, CTROYΘΙΑ za v^esús /K: sís/ v^e‘ágúr – věru něžní letouni – brání se margo B, že je nevidí v hebrejské předloze, ale pomoci si nemůže, protože uznává tutéž předlohu Jes 38,14 pouhým ΧΕΛΙΔΩΝ! Rada je tu opravdu těžká; než at' už 'ΑΓΡΟΥC vzniklo tu prostým /glossatorským?/ přepisem z 'ágúr nebo jinak, LXX má jistě správný pocit, že tu nejsme daleko SDH, jak dokládá také jóná v parallelismu Jes 38. V každém případě jest lépe akceptovati je v této ornitologii, tak jako Ez 33,27 (s.79) ΘΗΡΙΑ ΤΟΥ 'Α za prosté ḥajjá M, které patrně /bezprostředně po p^ené ha-šáde/ obětuje zde stylu to, co LXX, snad ne bez sebezapření podržela – jí by bylo zajisté stačilo ΘΗΡΙΑ, kdežto ḥajjá jest úplně hluché.

V apokryfech vyskytuje se 'A. šestkrát a případy ty pohybují se docela v kolejších ostatní terminologie LXX. Jdt 2,27 spálí Holofernes /Abšalóm !/ ΠΑΝΤΑC Τ. 'Α., když byl přišel 'EIC ΠΕΔΙΟΝ ΔΑΜΑΚΟΥC právě ve dnech ΘΗΡΙΑC ΜΟΥ ΠΥΡΩΝ! Před tím objevují se CKHNΩΜΑΤΑ vedle ΜΑΝΔΡΑΙ a při tom ještě jednou ΠΕΔΙΑ vedle ΠΟΛΕΙC. 8,3 jest 'A. pohřebišťem a 7 v témž pořadí jako Ex 20 Dt 5. Nejlepší jest řeč Juditina 11,7 k Holofernovi, jemuž pochlebuje tím, že 'ΟΥ ΜΟΝΟΝ 'ΑΝΟΡΩΠΟΙ ΔΙΑ CΕ ΔΟΥΛΕΥΟΥCΙΝ 'ΑΥΤΩ 'ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΘΗΡΙΑ Τ. 'Α. ΚΑΙ ΤΑ ΚΤΗΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΤΕΙΝΑ ΤΟΥ 'ΟΥΠΑΝΟΥ ΔΙΑ ΤΗC 'ΙCΧΥΟC CΟΥ ΖΗCΟΝΤΑΙ ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟC Κ.ΠΑΝΤΑ ΤΟΝ 'ΟΙΚΟΝ 'ΑΥΤΟΥ. Což mluví vsutku samo za sebe at' už ΚΤΗΝΗ jest glosou nebo patří rovně tak k 'A. jako 'ΟΥΠΑΝΟC. Kodexy S^{ca} A snaží se ztláčiti tyto mocnosti na úroveň konvence vsuvkou

ἘΠΙ před jméno NAB., ale marně, zrovna tak jako jest průhledná jejich rationalisace Si 39,13 jehož ἘΡΥΜΑ ἘΓΡΟΥ B mění v ἘΓΡΟΥ S A C a LIBANOC 14 v LIBANON S. Konečně I.Mac. 16,10 opírá se Ἐ. o nomen proprium ἘΖΩΤΟΥ a vyznačuje místo útočistných ΠΥΡΓΟΙ /ἘΦΥΓΟΝ/.

47.

Pokud jest po ruce hexaplární materiál u H-R, nasvědčuje tomu, že ostatní řecké verse byly ještě konservativnější vzhledem k Ἐ., když tě Sm klade je na místo ΠΕΔΙΟΝ LXX Gn 24,63 Jer 14,18 Ez 17,24 31,4 Ps 96,12, ba dokonce za ἘΓΡΩΤΙΤΙC Jes 37, jako Aq za DRYMOC II.S 18. Naopak shoduje se s M v ΠΕΔΙΟΝ jen Ps 78,43 a stejně Th 104,16 který však II.S 10,8 klade jen za ἘΓΡΩC.

Tento rys, bude-li potvrzen na úplném materiálu, pokud existuje vůbec, jest lehce vysvětlitelný s ohledem na postavení, jež Ἐ. zaujímal v řecké kultuře a literatuře mimo SZ. Vedle zmíněných thesmoforií přičítají se Demetře ἘΟΥ ΤΑ ΜΙΚΡΑ .. ΜΥCΤΗΡΙΑ Ἐ ἘΛΕΓΕΤΟ ΤΑ ἘΝ ἘΓΡΑC /dle attické lokality ἘΓΡΑ/ nebo také ἘΓΡΑΙ /jako ἘΓΡΩC a ἘΓΡΟΙ !/ s chrámem její /Hesychios etc apod.Steph./. Artemis jest nositelkou epitet ἘΓΡΩΤΕΡΑ a ἘΓΡΑΙΑ /Pausanias ib./. (s.80)

48.

Jestliže Baudissin PRE 6,4s konstatuje šed jako fénické označení božstva/“eher als Gottesname, dennals Dämonenname“/ a vidí souvislost s mythickým ἘΓΡΩC u Philo Byblia tak, že toto povstalo „etwa durch Verwechslung“ s jiným fénickým š-d = hebr.šáde /dle Vogüe/, nesrovnává se to nijak s faktickým stavem věcí, jak se obráží v hořejších dokladech /srv.také Ryssadium § 33/ a jest pochopitelné jen zastřením si východiska, které poskytuje uznání SDH a tím i ἘΓΡΩC za termín, příslušný kultickým lokálům. Philo tu nezaměňuje, nýbrž správně převádá š-d v řeckou terminologii rovnocennou ἘΓΡΩC.

V této souvislosti odbavím zrovna další doklady pro kultickou příslušnost tohoto termínu a to vzhledem k probranému již materiálnímu pořadí SDJ a k odvozeninám ἘΓΡΩC v terminologii LXXa K.

Hapax legomenon ἘΓΡΑΥΛΕΙΝ Lc 2,8 – v LXX vyskytuje se na místě toho jednoduché ἘΥΛΙΥΕCΘΑΙ /=Mt 21,17 Lc 21,37/, kromě 6 případů vždy za lún – vysvětluje Stephanus ‚stabulo in agro‘, poznamenává, že Hesychios myslí svým ‚pernocto in agro‘ na ΠΟΙΜΕΝΕC ἘΓΡΑΥΛΟΙ. Ale ἘΓΡΑΥΛΙΑ, užitá také o pastýřích ‚qui latrocinio quaerebant victum‘, ukazuje, že výraz nesnese násilného vtiskování určitých představ. Přes to jest nápadno, jak inklinuje tento termín k určitým zjevům kultu. Plutarch píše o Numovi, že ἘΓΡΑΥΛΕΙΝ ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΚΑΙ ΠΛΑΝΑCΘΑΙ ΜΟΝΟC ἘΘΕΛΕΝ ἘΝ ἘΛCΕCΙ ΘΕΩΝ, čímž charakterisováno nejlepší prostředí pro ἘΓΡΑΥΛΕΙΝ, ne-li všeobecně, tedy aspoň pro takové případy jako Numův nebo Jischakův Gn 24,63 jež onen velmi názorně illustuje. ἘΓΡΑΥΛΟC jest jméno jedné ze dcer Kekropových – on sám jest „synem země“ – v jejímž chrámu přísahali efebové /Steph.I.456/. Že pak jako aequivalent za lún zahrnuje tento termín spolu také obyčej inkubace, jest samozřejmo.

48.

ἘΓΡΩC vyskytuje se opět mimo SDH jen za aequivalenty jeho Ἐres Job 5,22 a bar /6krát v Dn/, dále jako nekrytý atribut ke gáráb Lv 21,20 Dt 28,27 a hárúl Job 30,7 – a konečně v témž postavení k pereḥ Job 6,5 39,5 Jes 32,14 Jer 14,6 /ἘΝ ἘΓΡΟΙ S/, což je tím zajímavější, že Ps 80 jest ἘΝΟC ἘΓΡΩC B S /oproti ΜΟΝΙΟC Ἐ. A/ oním ‚singulárním‘ /V – ze LXXA nebo Sixtiny = ΜΟΝΟC?/ zíz ha-šáde M! Jak vidno, nelze se spolehnouti na tradiční zoologii ani v čeledi ssavců. Ve zmíněných případech jest ἘΝΟC A dle (s.81) všeho jen ad hoc a ad sensum vyvolán, což patrně zvláště Job 39, kde toho přídavku vyžaduje ἘΛΕΥΘΕΡΟΝ. Jak si tu LXX ulehčovala situaci, patrně z výpustky paralelního ka-tanním Jer 14. Ze všeho vysvítá však, že LXX jest v právu spíš se svým ἘΓΡΩC nežli s ἘΝΟC. Tak i na pochybném místě Jer 48,6 s Ἐρόer M, za něž Rothstein-Ki doporučuje k LXX a Aq Ἐród, protějšek pereḥ Job 39, kde však LXX má za ně prostě ἘΥΤΟΥ se vztahem k pereḥ. Proto asi P a V obrátily se k Ἐarḥ 16,7 – zas

do říše rostlinné pro trochu změny. Přes to mohla by míti LXX pravdu, chtěli-li bychom v její předloze předpokládati p" místo částice ka-" nebo za prvé " a zbytek čísti ja'ar, tedy pere' ja'ar. Ale není to nikterak nutné k podržení mínění, že LXX věděla, oč jde při záhadné lexi a že vystihla to nejen svým 'ΑΓΠΙΟC, nýbrž i volbou 'ΟΝΟC, jímž lépe než ony verse zachytila útočistný moment nusů.

Podklad pro 'A. chybí úplně Jos 23,5 s obsáhlým plus, v němž právě ΘΗΡΙΑ ΤΑ 'ΑΓΡΙΑ vystupují jako nástroj JHVH k vyhubení Kenaanců a jejich králů – tedy příznačný targum ze strany LXX, či zkrácení se strany M! Připočteme-li k tomu Lv 26,22 kde LXX přidává 'A. k aequivalentu ΓΗ, můžeme konstatovati, že 'ΑΓΠΙΟC jest v této versi vyhrazeno stereotypu hajjat ha-šáde nebo jeho obměnám /Ps 80/, jež konvence její zařadila do říše živočišné. Ostatní příslušenství SDH jest rozříděno po 'ΑΓΡΟC a jiných rovnomocnínách; a proto mám za to, že i ve svrchu řečeném Jr 48 má pravdu spíše LXX než ostatní, aspoň potud, že chce zůstati důslednou ve své terminologii. Na tom ničeho nemění II.R 4,39 protože jednak LXX A pomíjí atribut – na důkaz, že nebyla ona punská nomenklatura /§ 33/ tak oblíbenou – jednak ΤΟΛΥΠΗ nijak nutně neznamena plodinu polní révy, zvláště když není jisto, jak ta réva opravdu vyhlížela, když byla tak úzké souvislosti se Smrtkou.

Mimo kánon čte LXX toto adjektivum Sap.14,1 s ΚΥΜΑΤΑ /v jinaké souvislosti, než Juda 13/ a II.Mc 14,30 III.7,5 s abstrakty – potom v témž stereotypu jako všude: II.Mc 11,9 III.5,31 s ΘΗΡΑ a IV.16,3 s ΛΕΟΝΤΕC.

Lituji, že mi není možno kontrolovati Atilovo 'ΑΓΠΙΟC vedle 'ΑΓΡΟΙΚΟC 'ΑΝΘΡ. LXX za pere' 'ádám Gn 16,12. Právě tak nelze mi učiniti si úsudek o něm Job 30,4 7 jež v sí^{ah} M - i když by k němu (s.82) 'A. nepatřilo – má nápadný protějšek v sí^{ah} Gn 24,63.

Stephanus konstatuje, že 'ΑΓΠΙΟC ve smyslu 'ΑΓΡΟΙΚΟC nečte se nikde o člověku, nýbrž vždy o věcném příslušenství divočiny /zvěř v to počítaje/. Není také oč státi. Jakž takž b ušlo, když Menandros označuje tím slovem hráče v kostky, patrně jako „vášnivce“. Ale že Aristofanes cejchuje jím ΠΑΙΔΟΠΙΠΙΑC, jest povážlivější při vysvětlení Etyl.M. a Bekkarově Lex.rhet. - : 'ΟΤΙ 'ΑΓΡΙΟΝ 'ΕCΤΙ ΤΟ ΠΑΘΟC .. 'Η 'ΟΤΙ 'Ο ΠΑΝ 'ΕΝΟΧΟC 'ΕCΤΙ Τ.ΤΟΙΟΥΤΟΙC.. 'ΕCΤΙ ΔΕ 'ΠΑΝ 'ΑΓΡΙΟC ΘΕΟC. Když ne Job 24 a j. tedy samo Dt 22,25 ss nasvědčuje obdobným neplechám při SDH. – Týž pramen uvádí 'ΑΓΠΙΟC jako označení Kentaurů, což se hodí ovšem jen k takové hajjat ha-šáde jako jest 'ΟΝΟC 'ΑΓΠΙΟC jakožto pere' nebo aspoň k pere' 'ádám.

49.

'ΑΓΡΩCΤΙC Jes 37,27 patří dle umístění na konci věty k š^{ed}má. H-R dává v úvahu předcházející deše', ale pak by zůstalo nekryto nejen š^{ed}má nýbrž i 'ešeb šáde, jež má tu asi největší podíl na tomto aequivalentu i když se smíříme s faktem, že LXX opouští tu celá dvě kóla na rozdíl od doubletty II.R 19,26 kde překládá věrně ΧΟΡΤΟC 'ΑΓΡΟΥ, za š" má však ΠΑΘΜΑ Β ΠΑΘΜΑΤΑ A. Nemohu okamžitě zjistiti, co tím asi chtěla říci. Poněvadž však B má písmena Π a Τ „super rasuram“ druhou rukou psány /Swete/, mám za to, že původně tu stála v LXX prostá transkripce CADHMA, což oproti š^{ed}fá M vedlo by zase k SDJM. Ze š^{ed}má – k němuž patří dle všeho také CADHPQT 11,8 Sixt. 15 A za š^{ed}dérót M – dostáváme se do pěkné společnosti. II.R 23,4 a Jes 16,8 klade za ně Aquila 'ΑΡΟΥΠΑ, tudíž věc samozřejmou pro konvenci /haqloto' Jes P/, ale velmi osudnou pro náš termín ve spojitosti se SDH, kterou ani Mandelkern nepopírá. 'ΑΡΟΥΠΑ je totiž ona transkripce, které užívá LXX na místo masky posvátného stromu 'ešel Gn 21,33 I.S 22,6 31,13 a to výhradně. Jako řecký aequivalent dá se zachrániti jen přijetím podzemní scenerie pro š^{ed}má a SDH, snad i pro 'ešel, což by se hodilo aspoň k taħat I.S 22 a 31. Jinde jest pro š^{ed}mót: ΚΛΗΜΑ/ΤΙC/ Dt 32,32 LXX Jes 16,8 Sm, tedy zase kus révy, ale také ΠΕΔΙΑ Jes 16 B Hbk 3,17 a konečně přepisuje CALHMΩΘ II.R 23,4 a 'ΑCΑΡΗΜΩΘ Jer 31,40 /=Ketib/. Nejbliže pravdě jest však asi Theodotion s 'ΑΓΡΟΙ ΘΑΝΑΤΟΥ Jes 16 = (s.83) š^{ed}dé mávet a to pro konnexe SDJ s pohřebištěm, tak často připomínané.

Lewy, Sem. Fremdw. 32 odmítá Lagarde-ovu kombinaci se syr. garšítá' jako aequivalentem 'ΑΓΡΩΤΙΚ v Geoponikách, o čemž nemohu se vysloviti; ale když se staví také proti souvislosti s 'ΑΓΡΟΣ, jest mi to podivnější, že etymologie jeho, kterou staví 'ΑΓΡΩΤΙΚ ke 'ΓΡΑΩ = hlo-dati / a tím i ke ΓΡΑΤΙΚ-tráva/, jest právě to, co potřebujeme pro 'ΑΓΡΟΣ = SDH. Uvádí-li ΓΡΩΝΟΣ-, „ausgehölt“ jako disimilaci ΓΡΩC-NOC, máme k tomu obdobu v 'ΑΓΡΩΤΙΚ Jes 37 S /prima manu/. Považuje-li počáteční 'A" za prostatické, může ručiti za každé 'ΑΓΡΟΣ, že patří k 'ΑΓΩ /Prellwitz, Etym. Wb. 3/? Povstalo 'ΥΓΡΟΥ Si 39,13 A C S vedle 'ΑΓΡΟΥ B /§ 46/ tak docela libovůlí, jedno nebo druhé? Či za předpokladu 'A athroistikon /původně 'A cf 'ΑΠΑC/ četl B správně ΑΓΡΟΣ, vyhnuv se podivné aspiraci /B má aspirace aspoň z druhé ruky/, kdežto ostatní ji podrželi, ale se změnou vokálu? Než na tom konečně nezáleží: nepatří-li 'ΑΓΡΩΤΙΚ k 'ΑΓΡΟΣ, tím lépe – mám tu pak potvrzeno formálně, co jest pozorovati i ve věci samé, že totiž tento termín nemá co činiti s konvencí „pole“ a ztrácím jen možnost formálního vysvětlení pro případy, kdy 'ΑΓΡΟΣ /za původní 'A-ΓΡΩC/ dostává se v LXX za aequivalent SDH, přes to, že jest si tato verze namnoze dobře vědoma, jak nesrovnatelné jest ono s konvencí.

Jak řečeno, 'ΑΓΡΙΟΣ vyhradila LXX stereotypu ḥajjat ha-šáde, jinak je nezná než jako složku rostlinného jména 'ΑΓΡΙΟΜΥΠΙΝΗ Jer 17,6 za 'ar'ár /taktéž Aq/, tedy druhu velmi pochybného. Což jest podezřelejší tím více, že Aq a Th překládají 'allón Jes 44,14 'ΑΓΡΙΟΒΑΛΑΝΟΣ – takže se tu opět stýkají ony dvě sféry, jako v 'eš ha-šáde. Teprve v 'ΑΓΡΙΕΛΑΙΟΣ R 11,17.24 K objevuje se tento prvek v přijatelnějším spojení, ač ani tu není vyloučeno, že v pozadí konvence naráží se na někdejší kultickou minulost sz.

50.

Z ostatních běžných aequivalentů SDH vyskytuje se ΓΗ daleko řidčeji jiných versí, všeho všudy jedenáctkrát. Připočíst dalo by se snad ΓΕΩΡΓΙΟΝ. Kategorii větších rozloh zastupují dále ΧΩΡΑ-regio a 'ΟΡΙΟΝ-terminus, kryjící se dokonale, takže lze tu LXX považovati za pramen V. (s.84)

Specialitou LXX jest ΠΕΔΙΟΝ, jež stojí na úrovni „campus“ V, ač se s ním kryje jen v Pss /tříkrát/, tedy ani ne tak často, jako s „regio“. I tu ovšem zůstává V nepoměrně pozadu v krytí ΠΕΔΙΟΝ. Toto pak zdolává v LXX velmi obsáhlý úkol vůči dvanáctero termínům M. Z nich shoduje se s rozlohovou nuancí ΠΕΔΙΟΝ jediné 'eres I.R 18,5 A. Odstín roviny využitkován při míšór Jos 20,8 a š'eflá Dt 1,7 Jos 11,2 12,8. Krajinný ráz označují midbár Jl 2,3 3,19 a ná'á 2,22. Charakteristikon udává však vedle SDH a š'edemá nejčastější /17krát/ biq'á, pak 'emeq Ct 2,1 Jer 30,4 'áfíq Ez 31,12 a nejužší ma'gál-stezka Ps 64,1. Pak jest ovšem pochopitelné, že ΠΕΔΙΟΝ se nekryje s „campus“ a „regio“: převládá členitost terénu směrem do hloubky, v čemž patrně ani SDH nebude rušiti rovnováhu a přešínovati těžiště v odstín „rovina“.

Na místech, kde ΠΕΔΙΟΝ není kryto, vynechává LXX celý passus: Gn 4,8 /cf varianty/ Jos 5,10 – místo pro slavnost pasha! – a II.S 17,8 – v parallelismu s 'ΑΓΡΟΣ za ba-šáde, škoda! Jes 21,15 jest II. v kodexu z druhé ruky proti ΠΟΛΕΜΟΣ B S. Kdežto Jos 17,5 ΚΑΙ II. ΛΑΒΕΚ za 'ására /l'bad a j'šadded Job 39,10 mohly kdysi poskytovati grafickou oporu, jako ḥásír Pr 27,25 inspirovati vedle ΠΕΔΙΟΝ 26, - záhadnými zůstávají hebrejské folie há'arba' Gn 35,27 rešef Hbk 3,5 a liqra't-nešeq Job 39,10.

Plnou náhradou jest za to ΕΥΛΑ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ za 'ásé jhvh Ps 104,16 – jen S má ΚΥΡΙΟΣ - k němuž se připojuje 'ligna campi' V. Jest mi potěšením, že Buhl-Ki odvážil se aspoň s otázkou uvést tuto variantu ve prospěch údaj /pro šaddaj/. Vedle mnohých jiných dokladů takové spojitosti SDJ má tento případ zde potud zvláštní cenu, že svou reciprocitou - nejmírněji řečeno – podpírá vysvětlení „vegetačních“ sestav SDJ, jsa analogický onomu stereotypnímu parallelismu, kde zdejšímu JHVH odpovídá šámajim. Při 'eš ha-šáde nemám dosud tak vydatného parallelismu, leč by jím bylo zde vystupující l'bánón, zvláště v sestavě ja'ar l' kulticky tak prononcované.

Toho času nejsou po ruce lexicalia, abych se přesvědčil, zda vězí víc než ortografie za 'ΕΝ ΤΩ ΠΑΙΔΙΩ A vedle 'ΕΝ Τ. ΠΕΔΙΩ B Ex 9,21 + 'ΕΝ ΤΩ ΠΑΙΔΙΩ Bb mg 25, dále ΤΟ

ΠΑΙΔΙΟΝ Jdc 9,42 A /superscr./ a ΤΑ ΕΥΛΑ Τ.ΠΑΙΔΙΟΥ A vedle ΤΑ 'ΕΝ ΤΩ ΠΕΔΙΩ B Ez 34,27 (s.85). Dle Ex 9,25 šlo by snad jen o pozdější manýru. – Z téhož důvodu nemohu zde ani dohadnouti, co přimělo LXX k volbě termínu ΠΕΔΙΟΝ jakožto typického.

Určitý názor na SDH tkví v něm dozajista a není to v žádném případě ten, jež vyjadřuje konvence ‚campus‘ – tj. pro mne odbytou věcí, jakmile Lc 6,17 ΠΕΔΙΝΟC K a ‚campestris‘ V může být řečeno o místě, které v paralele Mt 5,1 jest označeno jako 'ΟΠΟC - ‚mons‘. Holzmannovo vysvětlení zůstává lpěti na vnějškovostech, jež nejsou odstíněním rozporu: rovina byla arci příhodnějším jevištěm pro zástup, ale blahoslavenství patřilo zde i tam jen učedníkům, nikoliv zástupu, a proto dává Lc pozdvihnouti Ježíšovi oči na učedníky (ne ‚gen Himmel‘! / místo otevření úst u Mt, jež si ponechal Ježíš až pro ono soukromí, jež v obou situacích jest podmínkou makarismův.

Podobné rozříštění tradice lze konstatovati při témž 'ΟΠΟC Ob 19 oproti typu ΠΕΔΙΟΝ, hledíme-li na ně očima konvence. Ve skutečnosti však není rozporu, poněvadž obojí jsou termíny pro kultické lokality. K nim řadí se ojedinělé, ale tím významnější aequivalenty DPYMO C – jindy v LXX za ja'ar s nepatrnými výjimkami – a DACOC – Sixtina: ΠΕΔΙΟΝ! – jinak jen za s^ebak Jes 9,17 a sobek II.S 18,9. Obě hraje významnou roli mezi posvátnými „stromy“ všech „druhů“ i v okolí stereotypu kol 'eš ra'án. Zde stojí za povšimnutí, že oproti ‚silva‘ a ‚saltus‘ V jest DPYMO C vyloučeno ze sestavy hajjat ha-šáde, což přičítám tomu, že kruhy LXX byly více obeznámeny s minulostí SDH, než možno očekávati u V.

51.

O kombinace SDH dělí se termíny tak, že 'ΑΓΠΟC reklamuje naprostou většinu jejich, načež co do účasti následují ΠΕΔΙΟΝ a ΓΗ. ΘΗΠΙΟΝ nestojí sice docela na úrovni ‚bestia‘, ale také už není stejninou hajjá. Jest proto ku podivu, že tak zřídka se pojí s ΓΗ, jež by ještě nejspíše vyhovovalo nádechu divokosti: v té příčině jest ΘΗΠΙΑ 'ΑΓΠΙΑ formálně i logicky bezvadným, naproti němuž ΘΗΠΙΟΝ ΤΟΥ 'ΑΓΠΟΥ jest dosti odvážným vzhledem ke konvenčnímu pojetí 'ΑΓΠΟC. Docela směšné jest v tom případě Θ. ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ. Totéž, ale v opačném pořadí vynikne, když srovnáme tyto sestavy s paralelním stereotypem. ΓΗ jako nejlepší protějšek šamajim chybí (s.86) vůbec, ΠΕΔΙΟΝ jakž takž by obstálo při konvenčním pojetí, 'ΑΓΠΟC však jest velmi nepřiměřené. Při běžném pojetí těchto atributů bylo by nutno umístiti je hodně daleko ve vývoji terminologie. Jinak, tkví-li právě v 'ΑΓΠΟC - vzhledem k doložené terminologii mimo-biblické – ten nejzřetelnější poukaz na esoteričnost představy o ΘΗΠΙΟΝ. Tu dokládá zvláště proprium locale ΘΗΠΙΑ za hajjá II.S 23,11 kdežto hajjat p^elišťím 13 překládá sice appellativně ΤΑΓΜΑ ΤΩΝ 'ΑΛΛΟΦΛΑΘΩΝ, ale tak, že nemá je subjektem jako M; takže 11 i 13 jde patrně, jako při maššab p^elišťím vskutku o locale. – Zrovna tak mají se věci při ΚΤΗΝΗ za beh^emat ha-š": bezvadný parallelism s ΓΗ objevuje se jen jednou, podruhé /Ps 8/ už je tu zase ΠΕΔΙΟΝ.

ΕΥΛΟΝ má ovšem nejpřirozenější stanoviště při 'ΑΓΠΟC – s ΓΗ pojí se jen jednou a ještě s opatrnou exegeseí, protože těžko bylo by si mysliti nebeská, či jiná ‚dřeva‘ jako protějšek – přes to však si neodpustila LXX umístiti je také při ΠΕΔΙΟΝ, jednou dokonce i v mnohočtu obou s racionalistujícím 'ΕΚ proti pouhému 'eš ha-š" M. Nový doklad, že termínu ΠΕΔΙΟΝ inhaerují prvky, jež jej uzpůsobují i k takovým kombinacím, jež se přičí konvence. Vedle 'eš passim koresponduje s ΕΥΛΟΝ hapaxlegomenon nah^al^ol Jes 7,19 potom šelá' I.R 6,15 tak prapodivně se vyjímající mezi ostatními případy M, takže LXX hned v dalším má normální ΠΙΛΕΥΠΟΝ ovšem bez 'rázím – jde patrně 19s o tu stranu chrámovou, jež byla obrácena k „cedroví“, jímž by mohlo snadno býti ono ja'ar l^ebanón. Mimo to však Job 13,27 = 33,11 objevuje se dislegomenon sad, za něž má ΚΩΛΥΜΑ 27 ΕΥΛΟΝ 11 B oproti ΚΥΚΛΩΜΑ A, kdežto Aquila kombinuje ΕΥΛΟΠΕΔΗ. Bezbarvé ΚΩΛΥΜΑ nevystihuje sice paralelismu 27b, ale jest přece lepší špalku, přivázaného k noze /Duhm-M/ nebo dokonce ‚klády‘, jako Act 16,24 /GB,Ehrlich/, jež činí hlídání stezek zbytečným. Co chce říci Aquila, nemohu z příruček zjistiti, ale není vyloučeno, že vidí v kontextu sestavu sad regel a ΠΕΔΗ že jest mu příbuzno k onomu pravému ΠΕΔΙΟΝ za šáde, značíc ne instrument, nýbrž lokál, v jehož jakési karanténě jakoby

se Job cítil pod dozorem Boha. Utvrzuje mne v tom také, že slovesa 27a tvoří slovní hříčku s oním asylovým sámír vášajit.

(s.87) O izolovaném DENDPON netřeba zajisté ztrácti slov, víme-li, že vedle 'ilán odpovídá mu 'ašerá Jes 17,8 27,9 a masky 'eláš, 'allón s ojedinelým še'elím Job 40,16. Ani ovšem nepřekvapuje, že s ním nechce mít nic společného DPYMOČ; jest ovšem vyhrazeno 'ΑΓΡΟC. S Dt 20,19 A F /oproti B/ přibývá ovšem DPYMOČ jako stanoviště 'eš - ale tím sotva bude se cítiti konvence posílena.

Kdežto o ΧΛΩΡΟΝ dělí se ší^h Gn 2 a jereq Nu 22 – tak povětšinou zastoupeno – má 'ešeb ha-šáde dva aequivalenty: ΧΟΡΤΟC /ΧΟΡΤΑCΜΑ/ a ΒΟΤΑΝΗ. Toto zase dělí se kromě ḥásir I.R 18,5 Job 8,12 rovným dílem mezi 'ešeb a deše'. Z šesti případů 'ešeb připadají čtyři na šáde, dva pak sestavě " há-'áreš, paralelní Ex 10,15 k 'eš há-'áreš. Zajímavější jest ΧΟΡΤΟC - normální aequivalent LXX za 'ešeb /28 : 10 ḥásir vedle ojedinelých deše' a qaš/. A to již tím, že vystupuje Jes 40 jako samostatný zástupce SDH v sestavě šis ha-šáde. Významu nabývá tato okolnost faktem, že původní význam ΧΟΡΤΟC jest ohrada /salaš/ = ,hortus' cf ,cohors' /Prellwitz/, doložený Hesychiem jako ΠΕΡΙΒΟΛΗ ΤΗΣ 'ΑΥΛΗΣ /jindy: 'ΑΥΛΗ 'ΕΝ Χ./ a užitý i ve významu 'ΟΥΡΑΝΟΥ ΤΟ ΠΕΡΙΟΡΙCΜΑ. Jsme tedy zase u lokalisačního termínu. Po této stránce míním ještě vyšetřiti ΧΟΡΤΟC - 'ešeb jindy, a tak i případnou souvislost nebo jaký jest poměr mezi ḥásir a oním ḥášer, jež nalézáme v korelaci se SDH.

Naproti tomu při dvojmocném 'ΑΜΠΕΛΩΝ nepřekvapuje, že vedle gefen ha-šáde objevuje se jako samostatný aequivalent : vystřídáváje vlastně jen kerem.
52.

Zaznamenáním 'ΑΡΧΩΝ jakožto produktu z variantového typu s-r-x přecházím k odchylkám LXX při SDH.

Manka LXX oproti M jsou Gn 49s pravděpodobně původu stylistického jako v ostatních versích, nemáme-li jim podkládati úmysl uvarovati čtenáře před vznikem podezření, že tak často opakované obraty mají hlubší smysl, jak tomu skutečně bylo. Totéž s jistotou mnohem větší platí o Jer 28 které opakuje passus z Jer 27,6. K II.Ch cf § 42.

Ex 22,30 má s V /§ 39/ souběžně, ale ještě volněji ΘΗΡΙΑΛΩΤΟΝ za ḥa-šáde 'ešefá, kdežto P přináší tu obdobu targumské sestavy, totiž plně ḥajjuto' hajto'. To působí dojmem, jakoby tu spíš Recepta (s.88) byla opustila složku ḥajjat než snad, že by verse metonymisovaly tu šáde ač ani to nebylo by jim cizí; akceptujeme-li někdejší plnou sestavu ḥ" ha-šáde, ztratíme zase sestavu tak zajímavou, jako básár ba-šáde, což je na pováženou vzhledem k tomu, jak v úzkém styku jsou cadavera všeho druhu se SDH/§ 63/. – K Dt 20,19 cf § 51.

I.S 27,7 se svým s^de p^lištím dokládá podstatnost překladu 13,7 LXX a vice versa utvrzuje ponětí SDH jako určité lokality. Má-li zde LXX za ně naopak 'ODOC, neznamená to nic, protože nedlouho před tím 26,13 klade je také za máqóm M, bezprostředně před tím pak v 25. oproti M, A a Sixt. vyměňuje posice m" a derek navzájem; logicky jedině správně, protože Saul byl na cestách, nikoliv David, jemuž se právě 27,7 odpočítávají dny trvalého pobytu – ne v ,kraji', nýbrž na určitém místě onak označeném. Ostatně Sixtina má tentokráte své zcela normální 'ΑΓΡΟC. – K Jer 18 § 42.

Ez 21,2 zajišťuje Aquila proti P V i LXX : 'ΑΓΡΟC jako rovnomocninu SDH. Oproti variantovému typu s-r-x i LXX potvrzuje Ketib svým DPYMOČ /za ja'ar/ 'ΗΓΟΥΜΕΝΟC, což považují za všední onen rozklad SDH v se-daj; možno ovšem také, že 'ΗΓΟΥΜΕΝΟC, jež I.Ch 27,16 stojí za nágid, pochází přece z typu variant šar. Totéž še-daj bych viděl v KTHMA Pr 23,10 ačli nebylo výhodnějším přiřknouti tomuto termínu schopnost representovati kultickou povahu SDH z toho důvodu, že kryje 31,16 ono kerem a v souvislosti velmi výmluvně i kořem Ho 2,17 JI 1,11.

Pr 24,30 není tuze lichotivé ani pro kerem ani pro SDH jakožto ΓΕΩΡΓΙΟΝ – jediné štěstí, že 24,5 týká se toto ΓΕΩΡΓΙΟΝ také m^cammeš-ko^h a jinde jiných, takže nelze zjistiti, koho a co tím vlastně myslí LXX. Jisto, že jednou nemůže býti Γ. Jen méněcenné mudrce a podruhé jako blázen. M je tentokráte syntakticky blíže pravdě, ale LXX zrcadlí hodnocení někdejšího

SDH ještě bez konvence ze své doby, což pozoruji /vedle ^abánáv M/ na XOPTOMANHCEI, jehož reference nemám, žel, po ruce.

Pr 27,26 ukazuje arci zase jiný respekt před SDH důrazným TIMA ΠEDION, což by zase oproti P /§ 42/ poukazovalo na hádar. Ale TIMAN temsáde dostačí úplně k doložení kultického poměru k němu, poněvadž toto sloveso s věcným objektem vy-(s.89)skytuje se jen o kultických místech /inclusive chrámu jerušalemského/. Jak možno představit si takovou poctu, ilustruje III.Mc 3,16s.

Job 40,10 nutí exegety k nemožným emendacím, čemuž podlehl i Ehrlich, který si jindy dává záležeti na tom, aby postihl úmysl tradice M. Duhm-M viděl aspoň dobře nesrovnalosti, jež se tu při konvenčním pojetí hromadí jedna přes druhou: b^ehemót jako vodní tvor má míti podíl na horách, zvěř polní hraje si na horách atd. ale důsledky jeho v emendacích jsou naprosto pochybeny, jak nemožno jinak, jestliže komu tane na mysli konvenční ‚Nilpferd‘. LXX však měla tolik rozvahy, že b^ehemót jakožto ř^ešit darké-’el nutně znamená něco víc. A podle toho vypravila také jeho společnost: hajjat ha-šáde jest jí TETRAΠODEC ’EN TΩ TAPTAPΩ. Tj. pak ovšem něco jiného. Jest nepochopitelné, jak možno před něčím takovým zavíratí oči.

I.Ch 27,26 po strážcích ‚pokladů královských‘ a ‚důchodů z polí‘ /Kral/ jdou ’ΕΠΙ Τ.ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΩΝ ΤΗΝ ΓΗΝ ΤΩΝ ’ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ za ‘osé m^ele’ket ha-šáde a potom ovšem nezbytní k^erámím, nakonec teprve báqár .. ba-šárón /B: ’ACEDΩN = ha-šádón?/ vedle b^a’ máqím /!/. Patrně byli tenkrát agrárníci také v koalici a dostali se na št’astnější místo, než bývalí soudruhové Davidovi. Ve skutečnosti šlo o inventář svatyní – snad nějaké té malkat ha-šáde vedle melek ha-šáde 25? Verse nemají asi ani zdání o tom, protože LXX má nesrozumitelný konglomerát přívlastků a V, až překládá těsněji s M, nechává na pochybách, zda k SDH patří blíže ‚rusticus‘ nebo ‚agricola‘.

53.

Plus Gn 4,8 ve všech versích kromě T: ‚egrediamur foras‘ V, /hned zatím však ‚ager‘!/, nerde’ lap^eqa’to’ P DIELΘΩΜΕΝ ’ΕΙC ΤΟ ΠΕΔΙΟΝ LXX, jest přesnou stejninou l^eká v^eneše’ ha-šáde I.S 20,11 cf Ct 7,12 jako bih^ejótám ba-š’”. 8b shledáváme v I.S 25,15. Poněvadž David tenkrát neměl zrovna času na procházky a ‚na poli‘ sotva by se byl ukryl, učinil dle 20,16 smlouvu s Jonatanem. A to se dělalo v celém SZ jen na určitých místech. Pod toutéž záminkou dostal Kajin bratra na scénu SDH. Vynechávka Recepty chtěla snad učiniti SDH toliko náhodným jevištěm a odvésti pozornost od otázek, jež by nutně bylo tak okaté vyzvání Kajinovo – nemohla zajisté předpokládati, že každému čtenáři bude přístupno a vhod pojednání Filona Alex. o disputaci jakožto účelu vycházky (s.90) a o poli jako i jindy pravidelném bojišti; tato allegoriasace činí dojem, jakoby byl Filo myšlenku o disputaci pojal z Recepty a její mezery po hluchém va-jomer. Ježto však jinak zpracoval úplný text, vynořuje se možnost, že Recepta přizpůsobila tu znění myšlenky Filonově a ellipsou dodala onomu va-jomer potřebné pregnance.

Gn 39,5 D připojuje k ’ΑΓΡΟC possessivum ’ΑΥΤΟΥ, aby patrně SDH nezadalo si v ničem se SDJ. Protože Ez 29,5 Q přidává i k ΠΕΔΙΟΝ ještě COY – 39,5 sine - dokázalo, že ΠΕΔΙΟΝ jest něco jiného, než ‚campus‘; zvláště v paralele k ΠΟΤΑΜΟC COY, takže nemůže býti řeči o vlastnictví, jako jest pozemkové: poměr k oběma jest nanejvýš takový, jako v nynějším ‚naše ulice‘. Je-li possessivum toto přikloněno k stereotypu ‘al p^ené ha-šáde, jest to tím nápadnější. S menší jistotou patřilo by se COY při ’ΑΓΡΟC Pr 24,27 S c a, protože se může opíratí o lák M. Nicméně m^ela’kteká a fraze báná bét – Job 22,23 báná vedle SDJ! – vzbuzují pozornost.

Jos 8,24 připojeno k ’ΕΝ Τ. ΠΕΔΙΟΙC ještě ΚΑΙ ’ΕΝ ΤΩ ’ΟΡΕΙ ΕΠΙ ΤΗC ΚΑΤΑΒΑΣΕΩC, za něž navrhuje Driver-Ki úbáhár ba-mórád. Ale právě 7,5 na něž poukazuje, jest podezřelé. Při ’ΟΡΟC ΚΤΛ. Bylo by možno mysliti na starou glossu, z níž M nechala státi jen ba-midbár – tedy ‘aj = har, šáde = midbar. Sotva však byl dodatek LXX, jak ona chce, prostě souřadným k ‘aj ba-š’”.

Jdc 9,43 má A na místě ’ΕΝ ’ΑΥΤΩ. Těžko říci, jestli to pouhé stylistikon k SDH 42, či spíše k LAOC 42, anebo překlad bó za někdejší bjhvh, jako Ps 104,16 či za b^e’elá, jež by byl A

četl se vztahem na lid: b^e'elle. V každém případě jest počínání Abimelekovo rozuměti zde jako přeapadení Šekemských při kultu.

Ez 33,27 přidává LXX TOY ὁ ἄγροϋ atributem k ΘΗΡΙΑ. Opomenutí M mohlo by býti úmyslné vzhledem k 'al p^ené ha-šáde bezprostředně před tím, kdežto LXX měla k dispozici ΠΕΔΙΟΝ a neopakuje se tedy. Byla-li takto věrnější vůči textu než M, nutno zde podložití jí úmysl stylistické rozmanitosti, protože takto vzniklá sestava jest jediná svého druhu v knize Ez, kde jinak vyskytuje se jen kombinace ΘΗΡΙΑ s ΠΕΔΙΟΝ; případně tedy jde o pozdější dodatek LXX.

Job 5,23 vynechává B 23a, kdežto druhá ruka A připojuje na okraji 23s M s TOY ὁ ἄγροϋ po obakrát. Jest známo, že A rád staví (s.91) třeba v textu vedle sebe varianty nebo glossy. Je-li tomu tak i zde, pak bychom tu měli starý a skutečnosti snad velmi blízký výklad ḥajjat ha-šáde jakožto 'abné ha-šáde, rozumí se /přirozenou nebo umělou podobou jejich/ kulticky kvalifikované jakožto sídla duchovních bytostí. Toto pozadí vystihl už Duhm svým "doné ha-šáde za 'abné ha-šáde. Při našem pojetí stereotypu ḥ" ha-šáde netřeba však ničeho měniti a po případě 23a reklamovati i pro původní text.

c. Ustalovací process.

54.

Dle týchž zásad jako při vývojovém profilu terminologie SDJ sledují nyní ustalovací pochod nomenklatury SDH v tradici, abych vystihl směr a tempo, jímž se bral z minulosti, v níž termíny SDH přiléhaly ke skutečnosti jeho, až k vytvoření konvence.

V tabulce sestaveny jsou jednotlivé aequivalenty po skupinách, k nimž přibrány i Targumy. Sloupec M obsahuje tentokrát identifikace s bezprostředního okolí SDH a to vyjímaje šámajim vesměs rekonstrukce variant šáde nebo jeho složek. Vedle šámajim z paralelní sestavy zajímá tu rozdělení stereotypů, především 'eš ha-š". Ty jsou připojeny v symbolech, souhlasných s přehledy aequivalentu v dotyčných verších.

Jednotlivé vrstvy staví k sobě rovnomocniny tak, aby na jedné linii octly se termíny shodné jazykově a graficky, jak tomu přirozeně nejčastěji mezi T a P; není-li toho, tedy příbuzné lexikálně, nebo aspoň pojmově. Čímž jako při SDJ není nic prejudikováno o jejich vzájemném poměru ve vývoji terminologie.

Rovněž pořadí vrstev nepraví ničeho o jejich časovém postupu. Kollise, jak byly v přehledech několikrát konstatovány, a tím i přesahování termínu s jedné vrstvy do druhé, jest i tu mít na mysli. Rozvrstvení má zase účelem vyzorování oné vnitřní zákonitosti ustalovacího procesu konvence. Proto začíná opět termíny, jež dokládají rozklad SDH v heterogenní součástky a tím i největší oddálení od faktického stavu. Tyto případy rozmnožují zde ovšem ještě varianty, z nichž jako nejdůležitější zaznamenán typus šár.

Další vrstvy sloučeny jsou ve dva útvary, z nichž prvý vyznačuje se termíny, které vyjadřují horizontální rozčlenění terénu (s.92)

M	LXX	T	P	V
še-daj	ἄΓΡΟΥΜΕΝΟC	k ^e míssat	l ^e me'kúltok	statim
šár	ἄΡΧΩΝ		ríšono'	princeps
			'ísro'íl	Izrael
	ΓΗ Α Β ^a C/K/ aa.cc.	'ar'á'	'ar'o'	terra B ^a C ^a -o D/K/ aa.bb.
	ΓΕΩΡΓΙΟΝ			
	ΧΩΡΑ			regio a. A C ^a aa.
jvhv	ἄΟΙΟΝ	t ^e ḥúmá'		+huius terminus

/jhvh/	ΠΕΔΙΟΝ A ^a B cc.dd. a. ΠΕΔΙΝΟC K	p ^e qa'to' naḥlo' púlḥono'	campus/-stris K/ a. //
		qirvá' qúrjo' kafruno'	suburbana foras
		'aḥsántá' 'eškoro' jortúto'	jugerum possessio
/šámajim/	'ΑΓΡΟC a.b. A ^a aa/dd -ΟΙΚΟC 'ΑΓΡΙΟC A	ḥaqlá' A B ^a bárá' A ^a	'agúrso' ḥaqló' b. aa/cc. A ^e aa.bb. C ^{ea} -cola ferus
		madb ^e rá' baro' A	desertum
	'ΑΓΡΩCΤΙC ΧΟΡΤΟC 'ΑΜΠΙΕΛΩΝ ΧΩΡΙΟΝ 'ΟΡΟC	madb ^e ro' dabro' b.A ^e	locus /sublimis/
	ΔΡΥΜΟC ΔΑCΟC = 'ΥΛΗ/		silva C saltus C ^a humus /? =
		/bét q ^e búro'/	
	ΤΑΡΤΑΤΟC C ΠΙΡΟ 'ΟΡΑC	ḥamímo'	pleni
šádajim		t ^e dajo'	

(s.93) a zdůrazňují moment rozlohy SDH, tedy termíny extensivní; druhý útvar pojímá názvosloví vertikálního rozčlenění anebo, kde ho není, povahy terénu, tedy termíny intenzivní. Nejspodnější vrstvou položeny ty varianty, o nichž mám za to, že se přibližují původnímu stavu věcí nejvíce.

55.

Typus ‚terra‘ představuje v prvním útvaru nejširší rozlohu a to bez jakéhokoliv ohraničení. Řecké ‚role‘ samo sebou pozdní výraz, jen zdánlivě porušuje kontinuitu vrstvy: odstvín jeho tvoří se více zřetelem k zemi jako předmětu určité činnosti, než ohledem na meze, v nichž tato činnost se projevuje na ní. Jestliže však jako ‚ereš‘ může někdy označovat území, pak to jest mocí vnějších momentů, politicko-geografických, nikoli, že by sám pojem poskytoval měřítko rozlohy. Země jest zkrátka všude, kam se postavíš.

Rozdíl jest patrný nejlépe ve srovnání s druhou vrstvou, jejíž typické ‚regio‘ vyslovuje takové vnitřní měřítko: co se dá ovládnouti, toť ‚regio‘. A jako naše ‚kraj‘, tak naznačují terminus et cons. způsob jakým rozloha byla ohraničena – jsou to vlastně výrazy pro toto ohraničení samo. ΧΩΡ patří arci svým etymonem k typu ‚desertum‘, ale vzhledem k tomu, že se Gn 32 kryje s ‚regio‘, zařazena sem, patří dle všeho již docela konvenci.

Třetí vrstva skládá se z termínů, které stanoví měřítkem rozlohy ne umělou nebo abstraktní, jako v hořejší vrstvě, nýbrž přirozenou veličinu: příroda sama ukazuje, až kam sahá ‚campus‘. Vertikální hledisko jest jen nepřímou použito, vlastně jeho negace vyjádřena: kde nelze stanovit rozdíly výškové, tam jest rovina. Potom také etymon řecké relace odkazuje k praktické

orientaci termínu – kudy lze kráčet a kam nohu položit, tam jest ΠEDION. Poněvadž jinak je tomu při syrských termínech, aspoň co se tkne jich proveniencie a průvodních zjevů. Vertikální orientace vystupuje tu dosti zřetelně a to právě mimo konvenci, takže tímto směrem jest patrně hledati pokračování vývoje, který jakoby zde byl přerušen, kdežto v druhém útvaru dá se ještě dále nazpět sledovati. Z odplavených nebo přervaných spodních vrstev zůstalo jen několik stop, jež dávají tušiti, že vývoj byl obdobný druhému útvaru. Sem patří zvláště novozákonní ΠEDINOC-campestris, s nímž se kryje p^oqa^oto^o. Řecká obecina ΠEDION-(s.94)DE umožňuje dokonce úvahu, zda v TAPTAPOC nejspodnější vrstvy nemáme vlastně pokračování tohoto útvaru. Co bylo výše zjištěno z technologie ΠEDION, jakož i užití jeho o „poli“ Martově dokládá vedle půlhono^o také o schopnost jeho býti termínem kultickým po výtce.

Pak ovšem by bylo ΠEDION právě tak jádrem prvního útvaru jako v druhém jest jím ὈΠΟC. Oproti onomu vykazuje tento intensiv daleko menší zřetel ke kvantitativním veličinám a poměrům. Vertikální orientace dána jest přímo jen termínem ὈΠΟC et cons. a ještě dále od konvence v sestavách s ja^oar, arci v původním významu toho slova /terén velmi rozčleněný skalisky atd./. Konvenční typ ‚silva‘ projevuje onu vertikálnost jen nepřímo /stromy, nikoli terrén/ a nese už silné známky kvalitativního měřítka, k němuž typ ‚ager‘ jakožto určitá plošná veličina sám sebou inklinuje – jestli právě intensivem.

Svrchní vrstvy jeho útvaru jakési alluvium, na němž jsou patrný charakteristické známky kultivace, vycházející od ‚agricola‘ a spějící přes abstraktum ‚possessio‘ k lokálu ‚jugerum‘. S hlediska ‚foras‘ konečně vynořuje se ‚suburbana‘ et cons., původnímu určení ‚ager‘ v konvenci tak protilehlé. V opačném směru usazují se vrstvy za příznaků, jevících vliv přírodních sil, ponechaných sobě samým a utvářejících SDH dle okolností a dispoic jeho buď v pustinu nebo divočinu. Toto stadium vytyčuje typ ‚ferus‘ ono zase ‚desertum‘. Intensita těchto pojmů proniká v termínech první spodní vrstvy tak, že charakteristický termín dabro^o P, jenž etymologicky náleží spíše extensivnímu útvaru, stržen byl v konvenci až sem. Další usazeniny dodávají, arci jen v konvenci, koloritu dotyčným sceneriím. Prvá dosazuje k tomu XOΠTOC a jeho specifikon ὈΠΠOCTIC, které utvářejí ráz subtropické pusty, druhá typ ‚silva‘. Pokud se týče posledního typu, jest pronotován již dávno jako nespolehlivý a konvenci odporující. Totéž seznali jsme o XOΠTOC a zvláště o dvojníku SDH, totiž onom kerem, takže přes to, že konvenčně patří do vrstev kulturních, právě jeho místo bude asi zde. ὈYLH jako kosou ‚humus‘ není sice postaveno nade všecku pochybnost o vzájemném krytí, ale typ V jest jistě sám o sobě dosti „hylický“, aby ospravedlnil tuto relaci. Nehledě k tomu však, jsme tímto ὈYLH pod DPYMOC a DACOC i jen lexikálně tak hluboko, že podávají si ruku s tím, k čemu jsme dospěli ve (s.95) vývojovém profilu SDJ. Také z toho důvodu bylo by možno přepustiti z nejspodnější vrstvy TAPTAPOC ve prospěch prvního útvaru; ale termín P nevykazuje v orientálních poměrech tak výlučné rysy podzemí, jak by vyžadovalo toto přemístění v poměru k naprosté určitosti, jíž by bylo oné chtonické orientaci překonávati. Nad to spojuje obé určení sloužití k pobytu mrtvých – tam těl, zde jejich stínů.

Buď jak buď, z prvního nebo druhého útvaru dostáváme se tímto zásvětím a podsvětím k protějšku šámajim, jež rýsují trosky a zkameněliny SDH s věrným otiskem jeho formy šádajim.

56.

Ze schématu vnitřního vývoje, určeného psychologickými motivy, dá se vyčísti také některé datum z vnějšího pochodu názvosloví SDH, podmíněného chronologickými momenty. I zde pomínu Targumy, již pro neúplnost materiálu, - není právě vyloučeno, jak ukazuje případ Rut, že by tato tradiční skupina spíše než při SDJ mohla svou terminologií přispěti k jasnějšímu názoru na osudy SDH. Víc arci poskytla by technologii jeho. Ideově stojí ostatně tak blízko M, že spolu s ní, na rozdíl od prostě Recepty, zvláště co se tkne vokalisace a verbalisace, patří na konec historie a za V ještě.

Oproti SDJ, kde byla konstatována větší rozmanitost terminologie ve starších versích, pozorovati možno při SDH celkem uspokojivou rovnováhu mezi jednotlivými versemi. Za to bo-

hatší rozvrstvení druhého útvaru umožňuje tu s jiné strany pohled směrem vývoje. Hledíce k nejbližším dvěma vrstvám, obklopujícím typ ‚ager‘ a srovnávající náplavy s usazeninami, konstatujeme, že kromě pochybného ᾿ΑΜΠΕΛΩΝ, jež ostatně vyvažuje ΧΩΡ z prvního útvaru, chybí nejstarší verzi zastoupení v kulturních vrstvách terminologie a naopak, že mladší skupiny jen chabě účastní se ruchu ve volné přírodě. Snadno domyslíti, že se v tom odrážejí civilizační poměry, vždy pronikavěji zdůrazňující příbuzné jim momenty v kontextech sz, odvádějící pozornost na jiné ‚pole‘ a tím i tradici oddalující vždy více od původního smyslu SDH v oblasti kultury a její konvence.

Podobně jako při terminologii SDJ, tak také zde třeba všimnouti si početnosti jednotlivých termínů SDH po skupinách. Tam shledali jsme typ ‚deus‘ jako všem versím společný aequivalent. Takové normály má SDH dva: ‚terra‘ jakožto extensivní a ‚ager‘ ja-(s.96)kožto intensivní. Vedle toho však vykazuje každá skupina svůj zvláštní charakteristický termín, jež bych nazval speciálem. Jsou to ΠΕΔΙΟΝ LXX dabro’ P a regio V. Berouce v úvahu jen poměr k normálu ‚ager‘, nebudeme na pochybách, který z těchto speciálu jest přiměřenější SDH a tím i původnější: krajina jest daleko víc, než jen pole, pustina je skoro vylučuje, kdežto nížina jest obyčejně polem. Tak už v konvenci, tím spíše ve skutečnosti SDH. Ještě výmluvnější jest srovnání se speciály SDJ, vzhledem k reciprocitě s JHVH, jež při SDH objevuje se právě také při jeho speciálech – u P nebudeme je hledati, protože se mu vyhnula i při SDJ. Tak tu stojí proti sobě

KΥΠΙΟC	/ħasino’/	Omnipotens
ΠΕΔΙΟΝ	/dabro’/	regio.

Sotva bude náhodou, že zrovna speciál všech versí objevuje se jako jistého druhu mal’ak jvh, kdyžtě V svedena tím k jedinečné své sestavě ‚ligna campi‘. Příznačno zvláště, že speciály SDH tak jako SDJ jsou vždy širšími a neurčitějšími, čímž stává se patrným, že konvence se vzdaluje vždy více od původního stavu a poměru mezi SDH a SDH : ΕΥΛΑ ΚΥΠΙΟΥ byla asi nesnesitelná pro LXX, spíš myslitelná DENDPA K. cf ᾿ίλωνε’ d’morjo’ P, ale vyloučeno obojí před Omnipotens. Tím chci říci, že není nezbytno předpokládati SDJ v předloze Ps 104 LXX, protože tato verze patrně věděla, že nečiní JHVH křivdy, když ze stereotypu dosadí speciál ΠΕΔΙΟΝ. Jinými slovy: považuje ho proti konvenci za něco JHVH-KΥΠΙΟC vyhrazeného a tím i ᾿αση ha-šáde za jiné, než prapouhé stromy. Kdežto V, která nemohla napsati na své svědomí ‚regio‘, tím méně ‚ager‘ – proč ne terra, brzy uvidíme – byla nucena kopírovati LXX, patrně na její zodpovědnost, protože byla v církvi uznána.

57.

Řečený stereotyp poskytuje příležitost kontrolovati směrnici ustalovacího procesu ještě také zvenčí, mimo okruh SDH. Obdobný proces prodělávala tradice v terminologii onoho ᾿él et cons., jakožto lokálně kultického termínu. Ve zmíněném pojednání konstatoval jsem, že LXX má pro tyto lokály vysloveně konvenční termíny /BALANOC, DPYC, ΤΕΠΕΒΙΝΘΟC/, kdežto pro ostatní ‚stromy‘ mimo konsorcium ᾿él, pro něž ostatní tradice reklamuje jména druhová /pyra, juniperus V/, klade termíny esoterické /DPYMOC, ΠΑΘΜΕΝ = ΠΑΜΑΘ/, čili, že nechce (s.97) připustiti souvislost s ᾿él s proscribovanými kultickými lokály /umělými/. Právě tak zde při SDJ, poněvadž konvence ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ nebyla ještě vžita /§ 19/, vyhnula se mu LXX svým ΚΥΠΙΟC, jako se vyhnula Ps 104 spojení JHVH se stereotypem, jehož ominosnosti si byla vědoma. Právě naopak postupovala LXX při lokálech mimo ᾿él a v souhlasu s tím také při prononcovaném stereotypu kol-‘eš ra^anán a týž postup možno zaznamenati i zde při období jeho kol-‘eš ha-šáde. V termínech obou stereotypů shledáváme se s DACOC; ᾿ALCOC vystřídává zde DPYMOC /bez ‚stromů‘ ano i bez ‚dříví‘!/, tam objevuje se i ᾿ΟΠΑΙΟC /Job 24,6/ a v parallelismu Ps 104 vystupující LIBANOC – vše jako rovnomocniny ra^anán. Ostatně pouhá statistika ukazuje, kterak konvence ze stromů, ještě v LXX dost rázovitých, činí čím dále tím všednější zjevy:

ΓΗ : a = 1	᾿ar’o’ : b = 1	terra : aa = 1
		regio : a = 7

Nejen ohled na problematickou minulost SDH v historické skutečnosti sz. vývoje náboženského, než i správné ponětí o jeho postavení v tradici, vyžaduje opatřit si rozhled po jeho funkcích, kterými súčasťní se látky, zpracované v příslušných kontextech. Mám za to, že i při omezení toho rozhledu na tradiční typus M, diktovaném jako při SDJ ekonomickými i metodickými důvody, lze soustavností dojít obrazu, který v mnohém jest s to poopravit běžné mínění o postavení SDH i v této pozdní tradici a dáti nahlédnouti v mnohé souvislosti, jež skrývají více nebo méně stopy, vedoucí k oné minulosti. Tu a tam nezdržím se, abych z ostatních versí neuvedl doklady odchylného nazírání tradice na tyto věci. Svým časem bude mi snad možno doplniti technologickou revui SDH srovnáním s dalším tradičním materiálem.

Především náleží zjistiti věcnou příslušnost SDH, tj., do které sféry životní odkazuje ono svými vztahy uprostřed věcné skutečnosti a ke svému okolí, v první řadě ovšem k člověku. Vypočteme-li při tom případy, kde SDH vyznačeno jakožto svého druhu vlastnictví, hned tím jest dána otázka, jak člověk s tímto majetkem nakládá a hlavně, co s ním a pro ně podniká. Zkrátka s jakými pocity stojí člověk vůči SDH a jaký vnější nebo vnitřní stav vyvolává ono jakožto objekt lidského snažení a hodnocení. Tím způsobem popsána bude jakási ideologie SDH. Přirozeně pak padá tu na váhu, kdo a jaký jest člověk, vstupující v ten neb onen poměr k SDH, kdyžž máme na mysli poměr k SDJ a tím i kultickou minulost onoho.

V dalším přichází SDH v úvahu se svým jevovým příslušenstvím, tedy fenomenologie jeho. Nejprve bez ohledu na lidský zájem, pokud jest účastno jevů přírodních, potom teprve pokud jeví stopy činnosti lidské, a to jak dalece a jakým způsobem stává se jeviště, ano prostředkem její. Oproti ideologii bude zde SDH postaveno do takového konkrétna, že obraz jeho dá se srovnati do společného rámce s povahopisem SDJ. Tím pak osvětlen poměr obou, jak to možno za daných okolností.

Formálně rozlišeny jsou tyto dva technologické typy snad bez podstatných výjimek tím, že ideologii charakterizuje SDH v konstrukci (s.100) nomen regens a v syntaktickém postavení praedikátu, fenomenologii pak genitivní konstrukce a doplňkové postavení jeho /částečně prepositionál/. Tím jest umožněno předpokládati kvůli stručnosti příslušný tvar SDH mlčky a v následujících přehledech, pokud není třeba vyslovného uvedení dotyčné formy, vyznačiti jeho místo přerušením fraze značkou -, jak se vyskytuje při determinaci členem a za Maķef. Značí tedy na př. -zere‘maķefovanou sestavu š‘dež” oproti - ‘aḥer = šáde ‘aḥer. Rozlišení mezi konstrukty singuláru a plurálu při tom nedbáno, ježto jest problémem samo o sobě a zde při labilní orthografii údaj a šáde nepadne na váhu. Obsírnější pojednání o tom, ukáže pak, zda M vyhrazuje tomu neb onomu tvaru určitý ráz a význam SDH, a v jakém poměru jsou k ní v této příčině ostatní verse, jež se namnoze odchylnují v užití numeru. Právě tak při typu fenomenálním: ḥajjat - = ḥ” šáde oproti ḥ” ha- = ḥ” ha-šáde, dále ba- bi- b” - atd.

a. Věcná příslušnost. /Ideologie/.

59.

Schema technologie dáno jest v obou typech směrodatnou okolností – zvláště v ideologii významnou -, že SDH objevuje se dosti zhusta jakožto složka vlastních jmen nebo aspoň jako nerozlučný jejich společník. Proberu tedy nejdříve tyto vztahy.

S tradičně osobními jmény pojí se SDH v těchto případech: - ‘efrón Gn 23,17 25,9 49,29 -j‘hóšu^a I.S 6,14 18 - šá’úl II.9,7 -nábót II.R 9,25. Tím naznačený vlastnický poměr mění se obratem ruky při účasti SDH na gentilicích: - ‘amáleq Gn 14,7 - ‘édóm 32,4 Jdc 5,4 - mó’áb Gn 36,5 Nu 21,20 Rt 1,1s 6 22 2,6 4,3 I.Ch 1,46 8,8 -p‘lišťim I.S 6,1 27,7 11 - ‘arám Ho 2,13 - ‘efrajim Ob 19. Má-li býti vyjádřeno vlastnictví těchto komplexů, nutno obsírnější nah^alat jisrá’el Jdc 20,6. Pouhá místní příslušnost vyjádřena pro konvenci v připojení na jména měst: lákíš ú- Ne 11,25 30 mi-š‘dót geba’ 12,29. Ještě volnější jest poměr při -negeb Ez 21,2 a -šo’an Ps 78,12 43. První z nich tvoří appellativní hodnotou první složky přechod k případům, kdy SDH tvoří vlastní jména samostatně, mocí lokálního koloritu, sobě (s.101) vlastního. Sem patří - šofim

Nu 23,14 jež Hieronymus, De situ 190 traduje jako ‚Agri speculu‘, patrně dle ᾿ΑΓΡΟΙ ΚΟΠΙΑ LXX, kdežto V má své ‚locus sublimis‘, zachovavši náhradou ‚Ager fullonis‘ II.R 18,17 za - qóbes oproti Jes 7,3 = 36,2. A pak Mt 27,8^o Haceldama= AKELDAMAX Act 1,19 K. Tato okolnost jest nesmírně závažná pro posouzení značného počtu sestav ideologických, otvírajíc možnost pojímání jako vlastní jména lokální i takové kombinace SDH, jež jinak činí dojem prostých appellativních hodnot, možnost již nevymknou se na konec ani konkreta, jako máme zde v dām.

Jevoý typ zastoupen jest u proprií nápadně zřídka. Souvisí to, jak uvidíme s tím, že tu bylo SDH následkem svého gramatického pořadí bezbranné vůči konvenci a nedovedlo uhájiti tak rozhodně svůj vliv na pojetí sdružených termínů. Než ani tu nepodařilo se konvenci proklouznouti řetězem tradice nepozorovaně. Proti ᾿í ha- Mi 1,6 stojí ᾿aj ba- Jos 8,24 a vedle lokativu gib ᾿átá ba- Jdc 20,31 objevuje se gib ᾿ót ba- Jer 13,27 jako domnělé /cf LXX/ appellativum. Vedle punského ro᾿š - /Ryssadium/ je to však hlavně ᾿emeq ha-siddím Gn 14,3 8 10 které opravňuje reklamovati SDH pro nomina localia a to dokonce i v jeho plurálním tvaru SDJM, jež tu dokládá T a formálně aspoň i P, ač o této versi není mi docela jisto /cf š^edemá/, že jen akkomoduje toto jméno, jak činí LXX vzhledem k své usanci při jám ha-melaḥ.

60.

V témž postupu zájmových sfér jeví se věcná příslušnost SDH takto: Gn 47,27 Lv 27,20 náleží jedinci /᾿iš -hú/, podobně -hú sc re᾿eká Dt 5,18. Povážlivější jest, dostane-li se v držení ᾿iš-᾿ašel Pr 24,30 v paralelismu k kerem ᾿ádám – prosté srovnání s gan ᾿eloḥím ukazuje, kam se tu otvírá výhled: je-li kerem a tím i SDH samo o sobě dostatečné pro konvenci ‚pole‘, pak atribut ᾿ádám vyznačuje jiného druhu kerem a připouští možnost, že toto odchylné pojetí jest aspoň někde dovolenou i při pouhém kerem nebo SDH, pokud okolnosti tomu nasvědčují.

Vlastnictví SDH přenáší se právem rodinným: Jos 15,18 = Jdc 1,14 může býti žádáno me᾿et-᾿áb – aniž nutně pozůstávalo jen z ‚polí‘: Jdc 6,25! – nebo jiným právem ‚ujmuto‘ /láqah I.S 8,14 Pr 31,16/ a dáno /nátan I.S 22,7/, právě jako kerem. Lze však i koupí za běžné (s.102) platební prostředky /keser ha- Gn 23,13 Jer 32,25.43/ získati je: /᾿šer/ qáná Gn 25,10 33,19 49,30 50,13 Lv 27,24 Jos 24,32 Jer 32,7-9 15 25 43s Rt 4,5 /mi-jad/ Ne 5,16. Takovéto ‚rozhojnění statku‘ bylo by ucházející, nebýti toho, že jest pak zapsáno jako miqne ha- Gn 49,32 nebo -miqná Lv 27,22 – u velmi znepokojující podobě s miqne ba- atd, jehož podezřelý charakter seznati bude ještě dost příležitosti. Jsou ovšem v životě případy, kdy nutno i při -᾿aḥuzzá Lv 27,16 22 28 sáhnouti k mákar 20. V případě Egyptských Gn 47,20 podařilo se to učiniti zřejmým, méně však při jubilejním roce, který ve své podstatě zůstává pro konvenci stále jen čírou záhadou. Podobně při levirátním právu, jež vystupuje na obzor SDH při gá᾿al Lv 27,19ss a zvláště Rt 4,3ss.

O nic jistější nejsou konvenční data, když se jedná o ‚rozdělení dědictví‘ takové, jako jest SDH; štěstí, když to jde po dobrém jako II.S 19,30 – co však s ḥálaq Mi 2,4? Anebo když z toho vyjde ḥelqat ha- Gn 33,19 Jos 24,32 II.S 23,11 = I.Ch 11,13 II.R 9,25 Rt 2,3 4,3 a má se vyrovnati ḥelqat jó᾿áb II.S 14,30 /§ 46/ ?! Nehledě k tomu, že jest zde a v oně dubletě ke všemu ještě m᾿le᾿á, totiž š^e᾿órím – pro konvenci arci – jako roucho onoho podnikavého chlapíčka II.R 4,39 o němž ještě uslyšíme; ale ve skutečnosti jsme si už řekli, že toto melo᾿ patří svým zvláštním způsobem k SDH /§ 40.44/. Rozhodně nešlo to někdy aspoň bez kolektiva, když už bez kolektivismu, jako při nářku - lo᾿ lánú Jer 35,9 který jest pochopitelný, jestliže SDH mohlo se dostat i l᾿jór᾿ším Jer 8,10 a la᾿ḥerím 6,12 Ne 5,5. Kdežto při šá᾿aq ᾿al – I.R 8,3 5 jednalo se asi o podobný případ, jako v knize Rut.

Situace SDH utvářela se mnohdy velmi kriticky, jak svědčí šudad Jl 1,10 o něm samém, a o těch – či o tom – co bylo na něm: páša᾿ Jdc 9,44. Jindy však bylo tu příčiny k veselí hojnost: ᾿álaz Ps 96,12 ᾿álaš I.Ch 16,32. Pak není divu, že SDH vzbuzovalo v člověku určité pocity jako ḥamad Mi 2,2 a snahu o rozmnožení takových příležitostí, jak dokládá hiqríb Jes 5,8; třebas na úkor nebohých j^etómím, před čímž varuje Pr 23,10. Místné v každém případě bylo bdíti nad tím, aby nestala se mu újma, jestliže bylo známo jakožto ᾿aḥer Ex 22,4 cf Lv 24,20 a podobně Rt 2,8

22. Což ve skutečnosti (s.103) mohlo být snadným úkolem, nikoli tak v textu Recepty, pročež připevněn tento věchýtek 'aḥer nápadně často i v takových případech, kde cizí vlastnictví bylo samozřejmě anebo okolnosti tak zvláštní, jako při onom 'ajil 'aḥar Gn 22,13 a j., ježž Mišna počítá k věcem stvořeným za soumraku šestého dne světa. Dle toho mohla by být geneze SDH místy velmi úctyhodná.

Což mu ostatně neupírá docela ani M, když Lv 27,21 míní, že může být také qodeš l'jvhv jakožto - háḥerem cf 28. Tomu odpovídá ovšem hodíš 17s. Snad příliš daleko zachází v rituálním významu SDH, když vokalisuje I.S 1,21 š^edé t^erúmót – ač ovšem š^edé mávet, získané z některých versí není o mnoho lepší, zůstane-li při básnickém obrazu nebo dokonce při konvenčních horách.

Vůči fenomenu 'aré ha- I.S 27,5 jest nápadna opačná sestava - há'ír Gn 41,48 Jos 21,12 Ne 12,44 = I.Ch 6,41. A to tím spíše, že SDH jako „městské“ kultiště jest daleko přijatelnější než – v nejlepším případě – města „kraje“ ano i než „města SDH“ ve smyslu kultického lokálu. Má-li zůstatí 'ír /§ 40/, pak nemůže být řeči, leč o městech útočištných. Věc osvětluje – midraš 'árim Lv 25,34 =II.Ch 31,19 deest ap GB/, ježto 'aré migrášim I.Ch 13,2 jsou města levitská. Pak ovšem jest na místě rozumět jim jakožto 'aré SDJ, po případě za JHVH stojícího.

Raritou bylo by - há'áreš Lv 25,31 kdyby hned nebylo podotčeno, že běží o neohrazené báté ha-h^ašerím, které mají být započteny k SDH. Dle toho asi vypadalo i jako kultiště, aby mohlo být s takovým domem srovnáváno, ať už s obyčejným příbytkem, nebo spíše rovněž kulticky vypraveným bét. Tím spíše, že Jer 6,12 8,10 a j. ocitá se bét v parallelismu se SDH.

Právě tak vůči bét ha-kerem Jer 6,1 Ne 3,14 – proprium locale – a vzhledem k formální a kultické historii onoho pověstného karmel nemůže být vážnějších námitek proti kultickému pojetí kerem, jež vedle míst, vypočtených v diferenciaci SDH /§ 31/ vyskytuje se jako věrný jeho průvodce Jdc 9,27 Pr 24,30 31,16 Job 24,6. Pokud nebylo nebo ještě nebude zde o kerem řeči v této příčině, vyjde správnost takového pojetí na jevo jasněji, až se ukáže nyní, co všecko na takovém „poli“ může se přihodit a ovšem též narůst. – (s.104)

b. Jevové příslušenství. /Fenomenologie/.

61.

Protože podle Budd-M samotného přináší Jdc 5,18 chválu statečnosti, nemají meromé – proč hoditi se „zu dem Schlachtfelde in der Tiefebene des Kison“, aniž třeba s Winklerem vykládati je jako „pohoří“. Za podobné situace zmiňuje se I.S 1,21 o – t^erúmót, k jehož emendaci – mávet hodio by se dobře lámút 18a, takže v obojím případě lze rozumět textu jako zmínce o kultických místech určitého rázu, jak je i v jiných případech shledáváme v kontextech vojensky orientovaných. Geologicky nepochopitelné har^aré – Jer 17,3 ob stojí kulticky velmi čestně vedle zmíněných už gib'ót ba- 27. Jako aparát kulticky kvalifikovaný patří 'abné ha- Job 5,23 k šúr – Jer 18,14 /§ 42/ jakožto k lokalitě zasvěcené SDJ. Podle toho vypadalo také ja'ar ha- Ez 21,2 nadřazené Ps 132,6 bi-ja'ar, jež svou známou architektonickou metamorfosou za panování Šelomo nevyklučuje možnost, že ve všech těchto případech jsou myslitelné nejen přírodní objekty, ale i umělé jich náhražky. Terrén, který označuje ja'ar a chtonický charakter SDJ přibližují porozumění, proč SDH tak typicky spojeno s jeskyňovitými útvary, jak tomu při m^e'arat ha-makpe^lá. biq^eše - Gn 23,9 – v^eha-m^e'ará 11.17.20 a m" - ha-makpe^lá 19 49,30 50,13 kterýžto poslední termín může, ale nemusí dokládati umělou povahu lokálu. Stejně tomu tak při b^e'er ba- 29,2 jak vidětí be'^erot ḥemár 14,10. Pokrm /leḥem/, který sbírali Jisraelští ba- Ex 16,25 může být ovšem „s nebe“ docela dobře; s ohledem na níže uvedenou úrodu SDH zaznamenávám jen, že po svazích Gebel Karanta zap. dolního Jardenu lze ještě dnes naléztí zkameněliny z doby křídové /šeleg!/, jež svým tvarem připomínají chleby, vejce nebo ovoce, takže tyto „židovské kameny“ jsou ilustrací k Mt 4,3^o a 7,9^o zvlášt' vhodnou pro scenerii SDH jako posvátného místa. Osudné d^ebaš 'al p^ené ha- I.S 14,25 bylo by jako příslušenství takového též místa daleko pocho-

pitelnějším corpus delicti, než jako nefalšovaná přírodnina. Velmi podivným hostem jest 'eš nejen Ex 22,5 ale i jindy nápadně často mající namířeno zvláště na ono p^čri ha-; aniž vylučuji jiné, ještě snadnější vysvětlení, připomínám zde tektonickou povahu SDJ. K tomuto (s.105) elementu rozhodně lépe než co jiného se hodí ré^aḥ - Gn 27,27 ať už jako libovůně aromatických zápalů /l^bbanón : l^bbaná !/ nebo v podobě rúah, vysvětlující zhoubné řádění tohoto živlu v okolí SDH.

Přirozeno, že birkat jhvh Gn 39.5 má zvláštní náklonnost k SDH a bét, týká-li se jednotlivce, anebo k 'ír Dt 28.3 16 pakli jde o celek společenský /bárúk ..'árúr ba-/. Rovněž ḥ^arád /ba-maḥ^ane/ ba- I.S 14,15 nepřekvapuje po tom, co víme o SDJ a co uvádí 15b – ovšem nutno opustiti akcenty i konvenci M /beze zbytečné emendace dle LXX, jež b" jen stylisticky přesunuje/ a rozuměti kol-há'ám ha-maššáb vg" o demonech loci, representovaných massebami; pak teprve hodí se k sobě obě polovice verše, jež na mne činí dojem citátu z hrdinské básně, oslavující činy Jonatánovy.

62.

Ex 9,19 25 jest 'ádám /ba-/ počátkem řady, jdoucí přes b^čhemá hned k 'ešeb ha-, tedy v tak nerozlučném spojení, že pro 'iš šáde Gn 25,27 sotva dostačí ,agricola' by možná, že i 'ΑΓΡΟΙΚΟC jest málo pro ně. Onen 'iš Gn 37,15 zdá se býti příliš dobře obeznámen s důvěrným rozhovorem bratří Josefových, než se srovnává s jeho incognitem v situaci, tak podobné setkání Šaulově a Šemudově; zvláště, když není tak docela jisto, co znamená to' e ba- a na koho se vlastně vztahuje. Tentýž souboj o místo jest podstoupiti I.S 30,11 nalezenému 'iš mišrī ba- se Šaulem ba-. Co se může státi s ženou 'el p^čné ha-, líčí alegorie Ez 16,5; a 26.6 8 zase, jak se povede jejím bánót 'šer ba-. Předpis o na'ar ba- Dt 22,25 27 vyhovuje konvenci jen potud, pokud se odvolá na děravost zákonů všech věků – což jestli 26s ,děvečka' nekřičela? Řešení této ani ne tak právnické jako kulturní otázky bude třeba hledati ve smyslu onoho šá' aq 'al- I.R 8,3 5 tedy případu, obdobného příběhu Rut. Vůči lejad-'ábí ba- I.S 19,3 stojím bezradně, nepomůže-li jad 'abšálóm II.18,8. Neméně na podiv jsou šáre ḥaḥ^ajálím 'šer ba- Jer 40,7 13 jichž ,lid' obírá se tak mírumilovným zaměstnáním, jak líčeno ve verši 10. Něco jiného, byli-li to knížata-kněží dotyčných politických a kultických středisek. Jer 4,17 zná aspoň šom^čré -.

Poučná jest fraseologie SDH jakožto cíle, východiska nebo místa pobytu. Co se tkne převého, převládá jášá veskrze: Gn /4,8/ 24,63 Jdc 9,27 42 II.S 11,23 14,6 18,6 I.R 11,29 II. 7,12 (s.106) Jer 6,25 Ct 7,12 atd. Obyčejně pojí se s hálak bezprostředně v stereotypu jako I.S 20,11 anebo pokračování Gn 27,3 5; ale také samostatně o chůzi k SDH: I.R 2,26 Rt 2,2; ano dokonce na místě samém lze říci k hálak ba- Gn 24,65. O příchodu mi-ha- užito bó' Gn 27,29 30,16 kdežto Pr 23,10 I.Ch 19,9 jest konstruováno s ba-. Jako s lokalitou určitého vymezení a jistých výhrad počítá 'ábar Nu 20,17 a Pr 24,30. Přístup k SDH představuje m^čsillat – II. R 18,17^{oo} což by mohlo platiti také o II.S 20,12. Přiházelo se také, že někdo hušek 'el p^čné ba- Ez 16,5. Pobyt při SDH označen prostým hájá Gn 4,8 I.S 25,15; o trvalejším pobytu svědčí jášab Jdc 13,9 a šikan Mí 4,10 ano i ḥáná II.S 11,11.

Zvláštní důležitostí jest pro kultickou povahu SDH pozorování o denní době, která jest na obyčejné ,pole' příliš často připomínána. Vychází se k němu ba-boqer I.S 20,35 nebo mi-máḥ^ará Jdc 9,42 ale jen za zvláštních okolností, jež dovedou přiměti k pobytu tam 'ad há'ereb I.S 25,5 Rt 2,17. Odtamtud přichází se lá'ereb Gn 30,16 Jdc 19,16. Nápadné jest naproti tomu, když Jisachak vychází lifnót 'ereb Gn 24,63 nebo děje se tak i lajlá Jdc 9,32 II.R 7,12. Ke všemu zná Ct 7,12 i lún, takže by nebylo divu, jestliže znamená něco docela jiného, než chce konvence, když bá' šá'úl 'aḥ^aré ha-báqár min-ha- I.S 11,5. Přes to, že v tomto ohledu tradice mnohý příznačný rys SDH setřela, jeví se převaha večerního a nočního rozvrhu.

63.

Agrikulturu zastupují pro konvenci talmé – Ho 10,4 /11 V/ = 12,12 adomen – příliš vznešené 'al p^čné ha- II.R 9,37 = Jer 9,21! Ostatní, zdánlivě hladčí termíny uvedu v příslušném zarámování. Na tolik ,zvěče' jest rozhodně málo jednoho lovce, oprávněného jako Esav /šúd/ Gn 27,5 takže ovšem pochopitelno, že se vrátí z ,lovu' 'áješ 25 29 – za příbuznost této lexie s 'óf

nechám ručiti Gesenia Thes.1002; zaznamenávám jen. Opět jinou sféru SDH má na mysli ma³rák ba- I.S 4,2 a šemed 14,14 využité strategicky v LXX – daleko příznivěji pro konvenci než agrární reminiscenci M – jež vidí tu i ḥeš, známé nám z inventáře SDJ.

Vedle zmíněných gib³á bá-, ‘í ha-, jež by mohly nésti stopy lidské činnosti při SDH, jeví ḥašer bi- Ne 11,25 zřejmě umělou jeho úpravu. Gn 33,19 objevuje se tu i ‘ohel. Uzavřených nebo aspoň (s.107) krytých místností bylo jistě zapotřebí pro maṭmoním ba- Jer 41,8 i ‘ošarót ba- I.Ch 27,25. S konvencí dalo by se vystačiti /vzhledem k ḥalak/ také při šú³h Gn 24,63 – kdyby nebylo tak blízko ono Gn 2,5 postrádané sí³h ha-! Bez odmluvy však vyžaduje náležitýho zařízení I.S 20,5 24. Tu vystupuje SDH nepokrytý jakožto asyl, tedy ve funkci vysloveně kultické. A tak mnohem častěji, než jest možno připustiti se strany konvence. I.R 2,26 dostává se Ebjatarovi z milosti královny lhúty /ba-jóm ha-ze/, aby se mohl dostat k tomuto útočišti – že je to právě SDH v Anatot, zajímá velice vzhledem ke ,koupí‘ Jer 32. Podobně Ne 13,10 bárah ‘iš- l³šádeḥú, což není prostým „odkud přišel“, právě tak jako při období ‘iš- l³- ‘oh³ló, což se mi snad jindy podaří ukázati. Sem patří ovšem také mášór Jer 18,14 Or a hlavně stereotyp šámír vášnit /š 45/, jež Jes 27,4 a tolikrát ještě snaží se dostatí úkolu Gn 3,18.

Jen zdánlivě odporuje tomuto pojetí fakt, že ochrana SDH mohla býti případně zcela illusorní. Hledě k případu Hebelově, vidím v případech porušení asylového práva SDH buď obdoby jeho, nebo prostě ,právo silnějšího‘, jež zvláště ve válce bylo mnohokrát uplatněno; a možnost ta nejednou byla za jistých okolností i připomínána vůči falešné důvěřivosti: prorocké ‘im-jášátí ha- v³hinne ḥal³lé-ḥereb Jer 14,18 ‘šer ba baḥereb jámút Ez 7,15 nabývají pak teprve náležitýho důrazu právě tak jako ha-meṭ ba- I.R 14,11 = 16,4 = 21,24 nebo zvláštní případy : Izebel /niblat ‘” .. ‘al p³né ha- II.R 9,37 = Jer 9,21/, Farao /.. ‘al p³né ha- tippol Ez 29,5 32,4/ a Gog 39,5. Ostatně I.R 2,28ss dosvědčuje, že i za normálních poměrů udály se takové věci bez ohledu na asylovou funkci svatyně a případy takové konstatoval jsem několikrát také při ‘él et cons. SDH hodí se do takového kulturního milieu týmž právem. A jako lokály ‘él et cons, tak i ono vzbuzuje II.S 20,12 dojem, jakoby dotyčné místo bylo s to dodati násilné smrti právní pečeti, jakoby zkrátka bylo někdy i místem exekuce: málo by byl získal onen ‘iš, kdyby odvečením mrtvolvy Amasiovy mi-ha-m³sillá ha- odkládal kol-há‘ám, který se nad ní ,pozastavoval‘ pouze na ,pole‘ – kdežto při naznačeném pojetí SDH je to ilustrace k ‘éla n³beṭot /pro ḥebelet M/ ‘álehá /Posv.str. § 47 b!/ a k předpisům Num 19,16 a Dt 21,1ss.

Příznačno jest konečně, že SDH i de iure přichází ve styk s mrtvolami jakožto š³de ha- q³búra II.Ch 26,23 a bylo způsobilým k tomu, aby se stalo z něho ‘aḥuzzat-qeber Gn 23,20 49,30 50,13.

Ex 22,30 imputuje konvenci mnoho, když míní, že ,bestiae‘ mohly nechati někdy ještě také lidem něco na pochoutku v ,poli‘, jemuž se ostatně všechny verše opatrně vyhýbají! Zatím zábaḥ ‘al p³né ha- Lv 17,5 ukazuje nevšední arci, nýbrž kultickou cestu, jak se dostávalo básár ba-šáde. Jest pak v předpisu Ex 22 tím, čím bylo Paulovi ono ,modlám obětované‘, a toho bylo se Židům štítiti. Tušila snad něco z toho V, když psala svoje ,bestiis praegustata‘? Či byl to jen dobrý nápad, jak uhladiti výše zmíněnou nesrovnalost? To i ono není vyloučení, připustíme-li, že tato tradiční škola znala něco z historie a biologie svých ,šelem‘.

64.

Sestava ḥajjat ha-šáde /zkratkou X"/ jest nesnesitelným pleonasmem, má-li znamenati jen ,zvěř polní‘ a zase úžasnou nepřesností, značí-li SDH jednou ,terra‘ a podruhé ,suburbana‘ nebo jindy ,ager‘ a zase ,silva‘. Pomáhaly si tu verše všelijak, jak jsme viděli; P a T, snažice se zůstati co nejdůslednějšími v terminologii stereotypu X“, byly ovládnány patrně správným pocitem, že takováto sestava nutně má vždy jeden a týž význam. Zda LXX a V řídily se naproti tomu potřebou kontextu, či jinými podstatnějšími zásadami, což bylo by lze nejspíše ještě o LXX předpokládati, těžko zatím rozhodovati. Záleží mi na tom, ukázati, že X“ nemůže vyhověti konvenci, a pokusiti se o jednotný výklad v rámci SDH jakožto kultického termínu.

Dle Gn 2,19 jest X“ doplňujícím stvořením, jak ještě Sam. a LXX uznávají, vyvedeným tak jako člověk min há³dámá. A to jakožto protějšek kol-‘óf ha-šámajim /dohromady X^a/,

k čemuž jest podotknouti, že kol -ħajjat ha- vyskytuje se Gn 2,19s 3,1 Jes 56,9 Jer 12,9 Ez 31,6 34,5 39,17 Ps 104,11; tudíž jen ve třetině případů, právě tak, jako ani kol-‘óf ha-š” -samosebou častější než X” není pravidlem. Bude třeba podrobnějšího vyšetření ještě, aby se zjistilo, zda tím podmíněny jsou nějaké nuance významu. Tak i poměr X” k beh‘mat šáde, jež vyskytuje se jen čtyřikrát a které zařadím zde pod značnou b”s”, protože ideologicky připínají se k X” v naprosté shodě, jak hned vysvitne.

(s.109) Jako stvoření Jehovo jsou X” podrobeny jeho kázní /’árúr Gn 3,14/ a bázni /rá’áš mi-p‘né JHVH Ez 38,20/, zvelebují jej /kibbed Jes 43,20/, ale především jsou nástrojem jeho k postrachu kulticky nevěrného lidu /Lv 26,22/ a regulátorem jeho expansivnosti – tak a nejinak jest rozuměti Ex 23,29 Dt 7,22 z čehož patrno, že nadpočet zahynulých jde jim velmi k duhu, jakoby rozmnožoval jejich řady, ač i to možno, že v tom byla opatrnost, aby geniové loci nebyli vyprovokováni k pomstě nad vítězi hebrejskými. Jinak žijí, vlastně existují /hájá Ez 13,31/, ku podivu antropomorficky, rodíce se /jálad Ez 31,6/, laškující /šáhaq Job 40,20/, ale také truchlící /’ábal Ho 4,3? ‘árag se b”s” Jl 1,20/ a dokonce jedí /’ákal/, k čemuž jim dávají nápoj ,potoky‘, jež ,mezi horami‘ jim vypouští sám JHVH. Týž také nebo s jeho dopuštěním a v jeho zastoupení lidé – zanechávají pro ně nepohřbené mrtvolky na pospas - ’ákal jest až na jediný případ jen v tomto smyslu o nich užito: I.S 17,44 / b”s”/ - Jes 56,9 Jer 12,9 Ez 33,27 34,5 8 39,4 17 Ho 2,14 13,8 /jen zde báqa‘, ale v par. ’ákal/. K tomu přináší II.S 21,10 příznačný detail, že X” náleží noc, a pak den jakožto jejich chvíle. Výjimka Ex 23,11 potvrzuje fakticky pravidlo tím, že dává sedmého roku úrodu k dispozici těmto X” zbytkem po chudých, takže jest vyloučeno, aby původní předpis myslél na „zvěř“, která jak známo, nečeká, až co na ni zbyde, a vezme si, co potřebuje bez ohledu na sabbat. Svým časem bylo však myslitelné, že část výtěžku svého, vydobytého na matce zemi, nechával člověk mocnostem, které ji ovládaly, aby nebyly ukřivděny a pohoršeny nelítostným vysáváním své patronky.

Sz tradice nese s sebou však i ještě zřetelnější stopy tohoto kulturního stavu. Gn 2,20 kde člověk zove X” jménem /šémót/ - lépe s Ehrlichem: stanoví jich stupeň /,Rang‘/ - předpokládá někdejší svrchovanost člověka, jež se ozývá ještě Ps 8,8 aspoň vůči b”s”. Později jest člověku vzítí za vděk s „hradním mírem“, získaném /hošl‘má lák Job 5,23/ na základě b‘rít Ho 2,20. Jen výjimkou se stane, že Bůh vrátí smrtelníku jeho někdejší majestát – Jer 27,6 = 28,14 /nátan ..l‘’abdó/. Jinak se jich toliko pod ochranou boží nemusí báti /Jl 2,22 b”s”/, což jest konečně dosti, povážíme-li, že X” jsou bytosti nejvyš bezohledné vůči všemu, co jim přijde do cesty, jak svědčí rámas II.R 14,9 /=II.Ch 25,18/ a dúš Job 39,15.

(s.110) Přes ,jmenování‘ Gn 2 nedovedla tradice uchovati památku X” nikým jiným a lepším, než jest náháš 3,1! Jen II.R 14,9 ví ještě o X” tolik, že bylo ba-l‘bánón, ale Ch zapomněla i to.

Nezbývá tedy, než pohlédnouti se po tom, co není sice označeno jako X”, ale přece výslovně oživuje scenerii SDH.

Tu jest nejprve prostě miqne ,s nímž‘ /’et-/ byli Gn 34,5 synové Jaakobovi ba-, pak Ex 9,3 ono ’ášer ba-, 19 patří mezi kol ’ášer ba- a 21 zase jen ba- v souřadnosti s ‘ebed. Dvakrát jest specifikováno jako šo`n a to když Jaakob volá své manželky ha- ’el-š” a podává jim rozklad o situaci a staví před formální!! rozhodnutí o budoucnosti, potom 34,28 když synové jeho ukořistí m” vedle ’ášer ba-. Jen jednou vyskytuje se báqár I.S 11,5 /š 62!/. Tedy nevelký stav a hodně neurčitých kvalit, ale přes to hodný započtení mezi X”, jak ukazuje ħajjat qáne Ps 68,31 jež GB připouští aspoň s otazníkem – ale ten patří spíše ke konvenčnímu výkladu miqne, než k této sestavě, která zase patří ne-li ke qín s jeho technickými nuancemi, tedy ke qána, jež by osvětlilo i vznik samotné konvence ,bestia‘ a divokosti X”.

Jinak druží se k SDH zvířena velmi krotká, jako ‘attúd Pr 27,26 – kdežto 24,27 stojí verbální jeho podoba v ‘itted – pak ovšem hodně svérázná a k SDH nakloněná ’atón Nu 22,23. Takže pro konvenci zbývá jediná dqb šakal II.S 17,8 pochopitelně melancholická, ale proto daleko nepotřebnější, než ony š‘tajim dubbím II.R 2,23 nemající zevně se SDH co činiti, ale zase chut-

nější, než 'YC TPAXEIA z přídatku /doubletly?/ LXXB, protože jinou verbalizací přibližuje se onomu d^ebaš I.S 14,25!

Dostanou-li se ha-šippor ha-ħajjá Lv 14,7 53 'al p^ené ha-, nemohou za to; spíš š^efard^e'im Ex 8,9 které hynuly min ha- mohly by býti volány k zodpovědnosti, jak tam přišly? Co však říci elegánu ziz – M pulchritudo V Ps 50,11 = 80,14 ježž LXX neuctivě tituluje 'ONOC 14? Sice š^ebá'im 'ašer ba- II.S 2,18 Ct 2,7 = 3,5 jakož i 'ajjelet ba- Jer 14,5 Ct ib. vypadají jako jeho vzory, ale v Canticum odhaluje LXX ještě na dvou dalších místech nemilosrdně jejich masku, poznávi v nich dobře DYNAMEIC a 'ICXYEC TOY 'AΓΠOC, při nichž zapřísahati není aspoň směšností. Krátce fysiognomie potvrzující biologii X" dopodrobna.

(s. 111) Jestliže letouni Lv 14 drží se nápadně nízko při SDH, pak zase nepohrdnou pro změnu méně oblačnými výšinami a vydají se na zapřenou pod jménem 'óf hárim Ps 50,11 ve vkusné společnosti, kterou však 80,14 ruší jejich diplomatické zastoupení ħ^azír mi-ja'ar, rozcučané i v M superlineárním ' . Kdežto verse nevidí potřeby uchýlovati se od stereotypu: V LXX mají ^a, P svoje běžné ^e. V LXX, jak bylo konstatováno § 57, udržuje šámajim rovnováhu se SDH ve stereotypch, ostatkem mají se věci tak, že Gn 7,3 Jer 8,8 a Job 12,7 provází ^a prosté b^ehemá, Job 23,21 opět bez bližšího určení ħaj /prb. = ħajjá/, ale Ho 7,12 jest izolováno úplně. LXX třídí ^a Gn 7 tak jako X" na čistě a nečistě, jinak se kryje s M až na 'ANΘΡΟΠΙOC za ħaj. Pokud se tkne atributů X", zůstává tedy poměr SDH a 'eres nezměněn v ohledu lepšího tradování stereotypu, nejsme-li zrovna nakloněni připisovati LXX úmysl rovnoměrnosti.

Formální pověření svrchu vyčtené agnoskace druhů a všeobecniny X" poskytuje I.R 14,11 = 16,4 = 21,24 kde ocitá se ^a v parallelismu s pouhým k^elábim, jichž rejdištěm jest 'ir, kdežto pro SDH zůstává zase vyhrazeno ^a. Existovalo-li kdy toto rčení ve smyslu konvence, pak máme tu snad nejstarší jeho znění, v němž reální k^elábim tvoří protějšek ideálu 'óf ha-šámajim, a jež později bylo rozvinuto na X^a. V každém případě však nelze připustiti konvenci pro ^a, jak vidno z Eccl 10,20 kde jest a koordinováno ba'al ha-k^enáfajim K k^enáfajim K. Myslím, že jest vyloučeno, aby v této souvislosti, jež vysvětluje, kterak ,stěny mají uši' a v parallelismu s ^a mohlo ba'al značiti prostě 'EXΩN, jež vkládají A C S do záhadného 'O TAC ΠΤΕΡΥΓΑC LXX B. Nýbrž, že jest praegnatně užito ve smyslu oněch různých Baalů v nerozlučném spojení s druhou složkou jako epiteton; teprve celek jest jakýmsi básnickým opisem ^a. Avšak ani podržení ba'al jako frase, ani jeho odstranění z textu /Ehrlich/ neuvolní stereotyp pro konvenční ,ptactvo nebeské'.

Gn 1,20 pohybují se 'al há'áreš 'al p^ené r^eqi^a ha-šámajim, 21 mají se rozhodniti bá'áreš tak jako 7,3 po nich teprve vysloveno l^eħajjót zera' 'al p^ené kol-há'áreš. Rovnocennost, ano reciprocita obou složek stereotypů X^a je tím doložena jaksi teoreticky vedle praxe, zaznamenané z kraje tohoto paragrafu.

(s. 112) Úhrnem vzato, vyžaduje fysiognomie a biologie X^a, aby jim byl přiznán démonický habitus – jen potom vyhovují formálně svými atributy, což na první pohled zřejmě při šámajim a jest v souladu s předneseným zde pojetím SDJ. Jinak řečeno : oba stereotypy jsou mythologumena svým původem i užitím.

A jestliže konvence o dravcích v obou oblastech jejich opírá se o starou tradici, lze ji připustiti jen s tou podmínkou, že si bude vědoma, jak zmíněný démonický rys X^a teprve a vlastně zakládá právo viděti representanty oněch mocností nebe a země v dravcích, čili, že i ,bestiae' nutno mysliti si jako jejich metamorfosy. Nasvědčovaly by tomu, pokud se dají textově udržeti, druhové názvy zvířecí a ptačí v okruhu SDH. Níže uvedu však ještě jinou možnost jejich vysvětlení.

Byť ne hned jako aequivalenty, ale přece víc než jako pouhé analogie, vidím pro X^a zastoupení ve slovanských ,polevicích' /ruský sg ,polevik' / a ,létavcích' /polsky ,látawci', což by odpovídalo dotyčným stereotypům formálně v jejich všeobecnosti – pro věc by bylo přesnou stejninou označení rusalek jako ,zemljanoček', to jest ,obyvatel podzemního světa' /Máchal/. Ve frázi le'kōl vg" vystihuje mi stereotypy nejlépe : ,na pospas upírům a vlkodlakům'.

67.

Tak jako š^o bá^o/ím/ ha-šáde představuje specifikon k X", má též 'ajlót ha- / 'ajjál, 'ajjálá = 'él et cons./ všeobecninu v 'eš ha-šáde /zkratkou : G"/. Konvenční překlad a výklad lze přijmouti s toutéž výhradou, jako pro X": i tu máme před sebou typické mythologumenon. Rozdíl jest pouze v tom, že G" nad to mnohem zřetelněji objeví se v revui příslušných zjevů jakožto culticum, což jsem ukázal l.c. netoliko na 'él et cons., nýbrž i na všeobecnině a období G", totiž 'eš ra^anán.

Plenum kol-'eš 'ašer ba-šáde stojí pouze Gn 23,17. Bez relativa a s ha- Ex 10,5 /min-ha-/ Jes 55,12pl. Ez 17,24pl. 31,4s 15 Jl 1,12 19. Prosté G" : Ex 10,15 Lv 26,4 = Jer 34,27 Dt 20,19 Jer 7,20 Ez 39.10pl. /mih-ha-/.

Příslušenství G" k SDH je tak typické, že nesmělo býti opomenuto vedle me'ará Gn 23,17 aby převod vlastnictví SDH byl řádně za-(s.113)znamenán – pochybuji, že by tomu bylo tak, kdyby nešlo o kultické objekty toho místa. Neméně velkým ohledům těší se G" v návodu Dt 20,19 všelijak v tradici přizpůsobované na ,stromoví, ovoce nesoucí', aniž tím získal text na zřetelnosti /l.c. § 39/.

Jinak netěší se G" zvláště záviděnímohodnému osudu v textech sz. Lehce vysvětlitelno při jeho massivní kultické minulosti! Ex 10,5 jest spolu s jereq bá-'eš 15 především, na něž mají spadeno 'arbe, Jer 7,20 je to sama h^amat jhv^h, jež na ně dopadá, při čemž jeví G" na obyčejné stromy podivnou náklonnost k hořlavosti: bá'ar zde a lihať Jl 1,19. Aspoň na pohled nebo mlčky jest k tomu preparováno ,dříví', nahrazené Ez 39,10 zbrojí vojsk Gogových, takže netřeba G" násá min-ha-; kdežto výslovně označeno jako usychající Jl 1,12 /jábeš/. Podobně Ez 24,24 s připomenutím ,vysokých' a ,nízkých' jeho odrůd; k oněm patří 'erez v allegorii Ez 31,4 vztahující se po G" a převyšující je /5/, na konec však hodně po lidsku oplakávaný od 'ulpe - ,umdleného'G" spolu s l^obánón 15. Teprve v eschatologii /!/ rozveselí se jak náleží s kol-'ašé-ja'ar Ps 96,12 a jimh^au-kaf Jes 55,12 k čemuž není potřebí větví, jak se miní obyčejně, protože to dovedou i n^ohárót Ps 98,8.

V zaslíbení Lv 26,4 /za odměnu věrnosti k JHVH a jeho řízením/ ponese G" ,ovoce', načež vzpomíná Ez 34,27 nátan pirjó. Z něho známe jen dúdá'im ba- Gn 30,14 jež není pro každého, podobně jako ovoce z Gn 3, a potom paqu'ot – II.R 4,39 jež nikdo nebude hledati na ovocném trhu po tom, co se z nich v onom hrnci vypařilo. Okolnost, že pocházely snad z gefen – není zrovna polehčující okolností, vzpomeneme-li oné konfusní družky její Ez 17,7s ač 'el - toš štípené, a oné „spolehlivé“ bá- Ml 3,11 – i kdyby také text byl tu vskutku spolehlivý.

Průvodní – ne však pravidelnou – sestavou při G" jest 'ešeb ha-šáde /zkratkou Ga/, s kol jen Gn 2,5 a Ex 9,22 kdežto 10,15 patří kol k jereq a Jer 12,4 konstruováno zvláštní 'ešeb kol-ha-. Tu právě podléhá zkáze sucha /jibaš/, Ex 9,22 25 rádně bárád 'al.

Komentář: pův. konstruováno

Spolu s G" jest Ex 10,15 podřazeno jereq a sdílí týž osud. Toto jereq ha- jest dle Nu 22,4 M na pospas skotu /l^ohoq ha-šór/, jako Ga b^c-ká lib^ohemá Dt 11,15 kdežto Gn 3,18 jest Ga určeno k jídlu /'ákaltá/ člověku, jako l^oiš Sch 10,1.

(s.114) S ojedinelým šíš ha- Jes 40,6 jest obrazem pomíjitelnosti jistě zvláštního durhu, když II.R 19,26 = Jes 37,27 objevuje se zase vedle jereq, ale spolu také vedle hášír gaggót.

Rovněž nejasně rozlišeno Ga od šemaš ha- Ez 16,7 /LXX: 'ANATOLH jen zde a jako symbolické jméno Jes 23,5 Sch 3,8 6,12!/. Gn 2,5 jest popsáno totiž jako šome^ah bá'ares, tedy na úrovni G" z Ex 10,15. K upevnění dojmu o informovanosti tradice nepřispívá to nikterak, tím méně, že ší^ah ha- Gn 2,5 mohla P reprodukovati jakožto 'ilone' d^ohaqlo'.

Ostatkem jsou údaje tradice o vegetaci SDH velmi neurčité oproti oné punské nomenklatuře. Nejobyčejnější jest t^obú'á Lv 25,12 /min-ha-/ Dt 14,22 II.R 8,6 II.Ch 31,5. Potom t^onúbá Dt 32,13 Ez 36,30 a Thr 4,9 v podivném sousedství s j^odé nášim 10, které při SDH a kerem mívaly čestnější určení, jak víme už z Pr 31,16 cf 19.

68.

Až dosud všechny tyto ,vzrostliny' jeví se jako produkty přírodních sil, dřímajících v SDH a probouzejících se buď z vnitřní zákonitosti nebo ze zvláštního popudu ovládajících je mocnos-

ti. K tomu nyní přistupují zjevy, jež výslovně nebo aspoň logicky jsou podmíněny činností lidskou na místech, SDH označených.

Především je tu denominativum šádad. Co znamená, nepoví nám Ho 10,11 s podmětem ja^aqob tím méně, že ani pere' nelze k tomu přiměti, aby šlo za zády domnělého orače jakýchsi 'amáqim Job 39,10! Také všeobecné pozorování Jes 28,24 nepraví nic samo o sobě, zvláště když Kittel míní, že jest konvenční výklad tak samozřejmý, až lze i lizro^a 24a postrádati.

Na těchto třech místech paralelní háraš hrozí Jer 26,18 = Mi 3,12 také Sijonu, že jako šáde teháreš, což jest ovšem i při běžném výkladu zlé, ale neshoduje se příliš s ostatními komparandy. Zůstanu-li při konvenčním výkladu háraš, jíž SDH samo, jako technický termín pojaté, podbarví vše daleko výrazněji, když označí budoucnost takové přednostní svatyně jako degradaci, případně profanaci na pokoutní – už tehdy? – kultišťě.

Ex 1,14 nevyhlíží popis kol-^abodá ba- na to, abychom si někdejší nomády představovali v roli učedníků pro budoucnost zaslíbené země, kde se z nich stali sedláci teprve po četných generacích. (s.115) Eccl 5,8 /melek l^c-ne'bán/ obráží v překladech všechny možné kulturní poměry, jež tu kdy byly od časů LXX až po Katsche, ale po napjetí 7 očekáváme, že právní cit bude konkrétněji uspokojen, což může dáti jen SDJ.

O m^ele'ket ha- I.Ch 27,26 byla už řeč dříve. Jest obklopeno zase 'ábad a k tomu derivátem z 'ášá. Toto pak vrací se v min-ma^aše mih-ha- bá'ereb Jdc 19,16; protože jde o 'iš záčen, jest pochopitelné, že nebyl tak brzy hotov – za předpokladu stejně píce – jako Šimon Pyrenejský Mc 15,21^o jenž byl 'EPXOMENOC 'ΑΠ' 'ΑΓΡΟΥ už před devátou ráno.

Z toho všeho – nezdá-li se kulticky tak význačné 'ábad postačujícím k novému pojetí SDH – jest při nejmenším patrné, na jak nejisté půdě pohybuje se konvence. Jen zdánlivě jest tomu lépe při výrazech, jichž agrární orientace jest jinak nepopíratelnou, ale stává se právě v okolí SDH podezřelou. A to tím, že termín ten v konvenčním pojetí činí je přeúčítými, jsa nadbytečným při takových technických termínech.

Tak hned zára' Ex 23,16 předpisuje ḥag ha-qášir bikkúre ma^ašeká 'ášer tizra' ba- a druhou slavnost jen ḥag há'ásif .. b^e'osp^eká 'et-m" min-ha-. Proč po druhé stačí ma^aše bez zára'? Je-li 'ásif skutečně 'Obsternte' /GB/, lze to vůbec zváti ma^aše? A k čemu celá ta obšírnost opisů, když se to dá vyřiditi kratčejí příslušnými termíny, jak ukazuje 34,22?

Ještě lepší jest Lv 19,19 ve srovnání s Dt 22,9 kde SDH vystřídává kerem! Pro větší trápení exegetů přidáno Dt ještě naše známé ha-m^ele'á. Míni snad někdo, že jest povinnosti zadost učiněno, když autor 'des Heiligkeitsgesetzes' prohlásí se za idealistu, kterému jest jedno, že Lv 25,3s žádané šabbat při kerem jest prakticky neproveditelné, a prohlásiti názor 5 za 'Bild /v zákonníku! / des Weinstockes. mit einer Uebertragung aus der Kultsprache auf das Pflanzenreich' /Bertholet-M/?! Jako Jes 28,24 /lizro^a/, tak odstraňuje se z textu /cf Guhl-Ki/ pro konvenci ovšem rušivé perí Ps 107,37 po koordinaci jizr^e'ú šádót v^eji^e'ú k^erámim – pro mne doklad, že hořejší ma^aše se nehodí k 'ovoci' a že texty při falešném pojetí SDH nutně jeví se přeplněnými. Už V /taktéž Kral/ opouští SDH v zera' ha- Gn 47,24 patrně z téhož důvodu. Z hrozby Dt 28,38 nebylo strachu, mělo-li se jí rozuměti dle běžného výkladu – nehledě (s.116) k šroubovanému slohu zera' rab tóš' ha- : kde pak je vzali podruhé? Když pak Ez 17,5 přijde zera' há'areš do š^ede zera' a vyroste z něho gefen, jest toho tak právě dosti k přemýšlení.

Důstojným protějškem jest k tomu technologie qášar při SDH. Viděli jsme už, jak s ním zápasila tradice Lv 19,9 = 23,22 při p^e'at - , Dt 24,19 při zapomenutém 'snopu' a Job 24,6 při kerem rášá' v paralele. Zbývá, pokud vím, jen Jl 1,11 s q^e'sír šáde. Obtíž je tentokrát v tom, že 10ss vymknutí se z konvence zdá se nemožností. Jak máme texty před sebou a pokud do věci dnes vidím, mám za to, že 11a obsahuje slovní hříčky ḥittá : ḥet/ḥattá'á/, š^e'orá : š^e'ír/á/ - jinak nelze pochopiti, zač se mají orači stydět! Ke všemu je q^e'sír – pro vinaře v paralele ke kol-^aše ha-. Případ takový není ojedinělý v okruhu SDH: po řečeném šádad Ho 10,11 následuje zir'ú lákem liš^cdáqá qišrú l^cfi-ḥesed nírú lákem nír vg" 12 /'nonn.add.habent', Nowack-Ki – jak by ne!/, z čehož vidno, že lze rozsívati a žnouti ještě také jinak. Nač naráží nír, hned uvidíme.

Rt 1,22 vracejí se Noomi s Rut miš^cde mó'áb a to zrovna v pravý čas q^cšír s^eórim, takže potom oči jejich mohou tĕkati ba-šáde 'ašer jiqšorún 9. Jak tu vedle sebe obtojí ,regio' moabská a ,ager' betlémský, o to se nikdo nestará. Ale co práce to dalo tradici, než dostala Rut na to pravé ,pole'! Které SDH míní Rt 2,2? Kolik jich schodila, než se ocitla na ,dílcí' Bózově? Proč nešla přímo na rodinné pole? Jak mohla Noomi ,prodávati' toto pole dřív nebo později? Všecko otázky, jež odpovědi komentářů neuspokojí. Tolik však vidí Bertholet-M, že spojení geully s levi- rátem jest novum. A toto novum jest pochopitelné jen při pojetí SDH jakožto rodinného kultiště, a toto jest i jevištěm celé idyly. Co se dělo však na ,poli' Bózově? Pověstné šibbolet ve spojení s láqať vyskytuje se jen ještě Jes 17,5 s lokálním určením b^cemeq r^efá'im, což jest zajisté příznač- no, ale sotva se snáší s konvencí ,klas'. Mimo sen faraonův operuje tímto výrazem ještě vise Sch 4,12 jakožto ,die beiden Aehren /Zweigspitzen/ del Oelbäume' Gb, z čehož následuje, že zrovna tak při ro'š šibbolet Job 24,24 jako jinde a tak ani v Rt není konvence ,klas' jediným a nejlepším východiskem: Rut vidím jako účastníci při kultické slavnosti, případně jako pomocníci při vý- zdobě nebo úpravě (s.117) SDH, ať už se přistíhlovaly tam thesmoforické větévky nebo co jiné- ho. V tom ohledu skytalo právě SDH ještě všelijaké možnosti a obměny láqať : II.R 4,39 vychází žák Eliša-úv 'el-ha-šáde l'laqqať 'orot Ki 'orot H-R, jež LXX přepisuje 'APIΩΘ a jež značí prostě světla na kultišti SDH, či lampy, jak na ně naráží Ho 10,12 a které vedle š^cté šibbalé ha- zétím, obklopujících ha-m^cnora Sch 4,11 /cf gefen II.R 4!/ nemají ovšem tak daleko ani k SDH v Rt.

Sen Josefův o 'alummím b^ctók ha-šáde Gn 37,7 netřeba už ani, aby nás zaměstnával; jak podivný jest sám sebou v poměrech nomádských a co se z toho všecko dá vyčísti /ze samých rozpaků, do nichž strhuje konvence/, k tomu budiž poukázáno na Ehrlicha. Pro mne jsou 'alummím kultickými objekty – dle b^ctók asi podzemního – interieuru SDH. Tomu nasvědčuje už repartice jejich po jednom každému z bratří. Pokud by tento termín souvisel s oním záhadným m^clo' – nedovedu dnes ještě říci. –

c. Společný rámec a výslednice.

69.

Promítnutí SDJ do minulosti náboženského vývoje sz. jest vázáno na podmínku, aby na- lezena byla půda, na niž by dopadly paprsky takového průmětu, jinými slovy, obraz SDJ vyžaduje rámce, do něhož by zapadl tak, aby celek působil dojmem životnosti a historické skutečnosti.

Přirozeno bylo hledati takovou půdu v kultických zjevech, jež by mohly býti uvedeny v soulad s povahou SDJ jako božstva. Doufám, že se mi podařilo nalézt ji v SDH, jak jsme je zhruba aspoň poznali v jeho funkci kultického termínu. A jestliže mnoho snad ještě chybí, aby přítomnému pojetí SDH dostalo se pravděpodobnosti, potřebné k diskusi o něm jako o podsta- tné hypotese, považoval bych za dostatečný zisk, že jsem prokázal v nejednom případě neudrži- telnost konvenčního pojetí SDH.

Když nyní přistupuji k vestavení SDJ ve společný rámec se SDH, mám za účelné připo- menouti právě zde, že děje se tak zcela nenuceně, bez předpojatého úmyslu vtěsnati obě do jed- noho kadlubu. Smím naopak říci, že mi záleží daleko více na prokázání kultické minulosti SDH o sobě samé, a že myšlenka na spojitost jeho se SDJ vzniká a vynořuje se sama ex post a zcela přirozeně: jakmile znám SDH jako (s.118) termín kultický, za jistých okolností i jakožto kultiště, již nabízí se SDJ za vhodné označení božstva, jehož potřebuje každé kultiště, na němž jest uctí- váno, nebo zkrátka, že to označení představuje určitou hypostasi božstva, tedy v tomto případě: SDJ hodí se za označení JHVH, pokud SDH jest známo jakožto jeho doména a pokud jest v této hypostasi při SDH jakožto kultišti ctěn. Při této úvaze vedlo se mi tak, jako když odkrytí masko- vaných 'él et cons. Přimělo mne k tomu, abych ohlédl se po termínu, který by konkrétně doložil onen zjev typického kultiště; a shledávaje formálně i věcně nejbliže 'ohel, abych vyslovil do- mněnku – zdánlivě velmi odlehlou – že problematické jvhv 'c^elohím jest s těmito zjevy v možné souvislosti /Posv.str. § 49 n.l/. Tu čeká ovšem 'ohel ještě obdobného soustavného zpracování

tradičního materiálu, jakého se zde dostalo SDH. Připomínám je tu právě proto, že osudy jeho v tradici nezadají si mnoho vůči SDH až do formálností, o nichž hned – níže se zmíním. Dá se to ovšem očekávat, jestliže obé, OHEL a SDH jsou si rovnocennými termíny pro lokální svatyně určitých dvou typů.

70.

Spojnice SDJ a SDH bude nám hledati zajisté v první řadě tam, kde obé patří k jednomu a témuž kontextu nebo oddílu, ale neměně pak i v širším okruhu jejich, zvláště pokud se týče ideové shody jejich.

Co kyne člověku, jenž nepomítá mýsar údaj Job 5,17? Jistota a klid vůči šód i šod, ale také b^crít 'im-^abné údaj a mír s ħajtó údaj 23. Tak bych si představoval původní mínění textu, že SDJ jako označení božstva patří také do stereotypů v nejužším spojení s druhou složkou, jež naznačuje v compaginis v druhé sestavě. Teprve konvenční přeznačení sestav bylo by pak použito dittograficky první j sestavy za determinaci domnělého appellationa šáde a rovněž tak v po odtržení od regens, tedy verbalizací, jež byla proti úmyslu původního textu. Ten chtěl míti právě v obou sestavách nerozkladné pojmy a tím se vysvětluje, že zde směl autor dvakrát vedle sebe psáti to, co pak ovšem jakožto šáde přeplňuje tento verš. Správným dosazením SDJ stává se zbytečností jen s 2 rukopisy žádati si po druhé 'eres nebo 'adámá, ba lze následkem uvolnění 23 pro mythologumena – připustiti pro ħajjat há'reš 22 konkrétní a tedy budíž i konvenční pojetí, jež této sestavě přece daleko lépe svědčí, než ,poli'!

(s.119)Ne tak možno ustoupiti při bah^amót 'areš Job 35,11 a to pro paralelní 'óf ha-šámajim, jež zase utrpělo tendenční verbalizaci – u srovnání s čistou sestavou 11s – ač tentokrát nejsem si věci tak jist, ne pro kolektivum 'óf, nýbrž vzhledem k analogii 'óf hářím a hlavně pro možnost, že ha-šámajim potřebujeme jako protějšek ha-šádaj/im/. Passus týká se údaj 13 jako 'l^oh 10, takže už k vůli nim, když ne k vůli člověku bylo by záhodno, aby se už jednou nahlédlo, že sestavy 11 mluví o onačeních bytostech, než míní konvence – to by byla malá čest a nízký ideál, jehož mnozí arci nedostihují, ale pokud vidím právě proto, že nemají vyššího měřítka.

Job 40,20 tvoří ħajtó šádaj společnost onomu b^chemót 'ašer 'ásítí 15 – takové ma^ašé šádaj lze si věru dáti líbiti oproti onomu I.Ch 27 etc. Ale podle toho nutno také jinak, než obyčejně se děje, představovati si anebo aspoň výše klasifikovati tohoto pratvora. Či míní sz.věda setrvati při tom, že JHVH argumentuje jako babička, vyprávějící dětem pohádky, a setrvati při ,Nilpferd' a všech těch nemožných speciích cap.39 passim?

Sem patří ovšem také bah^amót šádaj Jl 1,20 zcela místné v kontextu SDJ 15 a v apostrofe vůči JHVH. Naproti tomu lépe zůstati při 'ašé ha-šádaj 19 i 12, ač ani tu vzhledem k 'ašé jvh Ps 104 není vyloučené zpodobnění ku q^cšír šádaj 11. Samozřejmě jest k příslušné formě z kmene qášar Job 24,6 předpokládati ba-šádaj b^clíl s výkladem atributu, vhodným k paralelnímu kerem rášá' a mysliti na kultišť jako Jl 1,11s 19.

Ale i na dálku ideové asociace lze stopovati nitky, vedoucí od hypostase k fenoménům SDJ. Při klasifikaci jeho vztahů k člověku poznali jsme SDJ dárce plodnosti po výtce, jakož i jeho frasi z pára v^crábá Gn 28,3. Ta bývá připisována „Kněžskému kodexu“ tak jako SDJ s 'el samo. Dobře, ale jest jen náhodou, že kromě b^cné jísrá'el Gn 47,27 Ex 1,15 jsou jí osloveny vedle člověka Gn 1,24 také tannim Gn 1,21s při kreaci a vedle toho 9,1.7 též zrovna kol-ħajjá 8,17 při rekreaci? Ez 36,11 týká se 'adám úb^chemá rovnou měrou! Patří snad také Jer 3,16 /inverso odine vbb.ut Ez/ onomu Kodexu, když se týká obyvatelů Sijjonu 14 a potom 23,3 právě zase šo'n jakožto allegorie téže Gola? Mám za to, že jest vděčnější pátrati po tom, jak zrovna domnělý kombinátor propria EL SDJ při-(s.120)šel k této frazi a hledati právě přes ħajjá, b^chemá etc spojení k SDH s jeho pere' a p^cri. K čemuž jest srovnati rábá při ħajjat ha-šádaj Ex 23,29 = Dt 7,22.

Tatáž spojitost jest mi skoro hmatatelná Ez 1,24 kde jsou to kanfé ha-ħajjót a kanfé ha-k^crubim 10,5 jež jsou srovnávány se zjevy při /'el/šádaj. Nač jiného mohl autor mysliti při tom, než na ħajtó šádaj a jim u výstroji tak blízké 'óf ha-šámajim, věru bych rád věděl! Rovněž tak

v jedné větě se SDJ objevují se kanfé jóna Ps 68,14s a 91,4 jsou k^cnáfim docela jeho příslušenstvím, takže ani havvót 3 nebude mít daleko od jeho hajjót.

71.

Prohlásil jsem /§ 29/ 'el šaddaj v nejhorším případě za správnou rekonstrukci někdejšího stavu. Technologie SDH v tradici přináší však doklady, že věc EL SDJ není na tom nejhůře. Vedle potvrzení hledaného protějšku š^cbá' ha-šámajim, jež máme v š^cbá' ha-šádaj/im/ Ct 2,7^oLXX^{oo}, poskytuje zde tradice možnost postavit vedle běžného 'elohé ha-šámajim někdejší 'elohé ha-šádaj/im/ čili v původnějším stavu ono 'el šádaj /c 'ICXYC T.'AFPOY/ aspoň nepřímě, protože jinde zase naopak jest 'el maskováno tímto 'el jak známo z několika případů /Posv.str. §§ 16-22/ a jest zcela vyloženo v 'el bét'el Gn 35.

Proto – nehledě k determinaci SDJ Ct 2° – kloním se k názoru, že 'el SDJ jest téhož původu, že tedy 'el jest v něm sekundárním elementem, teprve tradicí dosazeným za 'el jakožto termín pro kultický lokál. Dokladem jest mi Ex 6,3 s podivným b^c'el šaddaj. Jak řečeno už § 10, b'' ,essentiae' bez mlčky předpokládaného /b^c'šem činí vazbu hodně krkolomnou – proč ne mnohem jednodušší k''? LXX si pomáhá elegantním participiem, proti němuž ,in Deo omnipotenté' V vyjímá se neskonale dřevěně. Něco jiného, jestliže V úmyslně podržela znění M co nejpřesněji, ať již tušila nebo netušila, že tu jde o lokální určení b^c'el šaddaj, jímž mělo býti naznačeno místo, kde se JHVH zjevil praotcům a to ještě bez udání jména svého. Plus b^c'elšádaj /!/'alohó' P působí zrovna dojmem, že si doplňuje konstrukci ,Bohem se zjevil jsem se' protože b'''' nechce nebo nemůže jinak rozuměti než jako místnímu určení. Pak ovšem jest jasno, že Ez 1,24 prostě šaddaj a 10,5 makefované 'el-š'' jakožto lokální termín mnohem lépe zapadá mezi (s.121) ostatní komparanda, zvláště mah^ane, než, když by mělo představovali božskou bytost! Původní mínění textu jest podle toho /'el/ šádaj.

Komentář: ??

To by však znamenalo, že 'el šaddaj v Genesi by bylo vskutku umělým a pozdním produktem, ne všeobecných úvah a znalosti historie SDJ, jak se nám jevílo, nýbrž přímým fabrikátem z Ex 6, doloženým zdánlivě pro tuto tradici Ez 10,5. Myslím však, že dovedu ulomiti hrot i této námitce a obejiti se bez literárně-historických domyslů. Neboť LXX, jak jsme viděli, zná právě v Genesi 'el šaddaj jen jakožto 'O ΘEOC MOY etc. Buď že tato possessiva vedou přímo k 'el šadeká /šdj/ etc jako původnímu textu předlohy, nebo dosvědčují, že LXX byla si ještě vědoma pravého významu SDH-SDJ jakožto kultistě a překládala správně, ovšem opatrně: ΘEOC /TOY 'AFPOY TOY/ COY etc. anebo, že vystihla aspoň, co chce říci 'el šádaj, totiž ,Bůh tohoto neb onoho posvátného místa či země', ,Bůh tvého kultistě' /nebo ,kultu'/, tedy ,Bůh tvůj' etc. Pak ovšem v Genesi oproti Ex a Ez máme 'el právem na místě a v celku 'el šádaj přímý doklad pro někdejší protějšek k 'elohé ha-šámajim. Obé 'el š'' i 'el š'' dokládá takto SDH jakožto termín lokálně-kultický.

72.

Abych se vrátil ještě k dosavadním výkladům SDJ, jaký jest poměr jeho především šed M? Když byl Baudissin /PRE 6,5/ připustil možnost, že šed někdy příbuzné šaddaj, došlo k samostatným vývojem k všeobecnému významu ,démon', pozastavuje se nad nápadným mu zjevem, že by takto poslední fáze vývoje spadala v jedno s významem ass. šédu. Proto rozhoduje se pro pravděpodobnost, že šed na rozdíl od šaddaj /a fénického šd/ jest odtamtud přejato, a jest mu dle toho rozuměti, kde se v M vyskytuje. Proto však také zdá se mu povážlivým, vnášeti tento výraz korekturami do ,starších' sz. textův.

Těší mne, že konsekvence Baudissinovy kryjí se s mým pojetím tak dobře. Jdu ještě dále, než on a pravím, že šed M jest prostě úmyslným zkrácením původního šádaj/im/ dle pokanonickeho termínu šed. Při tom není nutno viděti v něm vydluženinu z asyrštiny: jako tam, tak i zde došlo k šed-démon přirozenou descendencí od někdejšího označení božstva šádaj /souběžně tedy s vývojem šadú : šédu ?/, tedy dle všeobecného zákona náboženského vývoje. Ale jakkoli tomu, vždy se shodují s Baudissinem v tom, že – není-li (s.122) za šed M předpokládati původní šádaj/im/ - jest aspoň ušetřiti text protismyslných korektur, které vlastně pokračují tam, kde přestala sama M, nemohouc přemaskovati šádaj víckrát, než toho potřebovala pro dekorum minulosti;

takže jí pomáhají nevtíhaně, svedeny jejím příkladem, který se jí tímto způsobem vymstil, jak už bývá při tendenční, třebaž dobře míněné neupřímnosti, která upravuje minulost dle zmechanizovaných dogmat. Námítce, že snad právě proto jest zásluho pátrati po šed i tam, kde se M nehodilo do pragmatiky, tedy na př. u šaddaj Job – paralely šed s 'el vypadají velmi svůdně! – čelím tím, že SDJ u své souvislosti s lokálním kultem, jak byla zde sledována, obsahuje pro M dosti důvodů, aby bylo skryto zrovna tak, jako kdyby mělo značiti šed. Dosadíme-li však toto šed místo SDJ, získáváme zase jen jméno, kdežto věcný podklad lokálního kultu SDH – uniká, takže jsme na tom zrovna tak jako při šaddaj.

Co se týče Delitzschova odvození šaddaj z ass.šadú /Prol.96/, vyhovuje zde nejlépe již proto, že kryje se s tímž výkladem šade /GB/. Při tom však podržeti může pravdu i Nöldecke se svými garanty, když odmítá význam ‚výše‘. Sledujeme-li pozorně kombinace Delitzschovy pozorujeme, že pointa dotyčných výrazů tkví skutečně jinde, než v motivu ‚vysoký‘. „Der Sonnenaufgang und damit die Himmelsgegenend des Ostens heisst ebendaher šadú, das Heraufziehen der Nacht...šad núši“. Jestliže s východem slunce a dokonce s východním obzorem spojuje se šadú, pak myslím, že důraz leží nikoli na pohybu slunce do výše, nýbrž právě naopak konstatuje se východisko tohoto pohybu, t.j. země, ba podzemí. Pak také šadú samo neznačí horu nebo pohoří jakožto ‚Erhebung, Höhe‘, resp šaddú jakožto ‚hoher, hohes‘, nýbrž proto, že reprezentuje nejvýznamnější zemský massiv a – zvláště na obzoru – nutí zrovna obrazivost k představě o zásvěti a tím i podzemí. Takže – nehledě k pouhému zdání, že den a noc vycházejí ze ‚záhoří‘ – lze vysvětliti asociaci šadú s východem slunce tak, že naznačuje se jím v protívě k poloze slunce na ‚nebi‘ onen moment či místo, kdy se objevuje nejbližší šadú.

Tento protiklad šamú a šadú bychom pak měli doložena v stereotypu X^a a v parallelismu šaddaj s 'eljón; na něm buduje (s. 122) také onen všeobecný zákon náboženských dějin, že zemské poměry přenáší se na kosmické a naopak /Adrian, Der Höhengultus XI/, takže za jistých okolností nabývá v kosmickém pojetí hor i toto šadú určité synonymity s šamú – čímž se vysvětluje nivelizace příslušenství šámajim a šádaj/im/ v stereotypu X^a i parallelism oněch atributů božstva! Konečně setření původních významů ilustruje pak ovšem vedle š'ebá' ha-šámajim a š" ha-šádaj/im/ ono 'óf hárím, a ša'ar šámajim o lokalitě Gn 35 a j.

73.

Tyto okolnosti náleží míti na zřeteli, když nyní jedná se o to, jak roztřídit konkrétní případy SDJ, aby to bylo ve shodě s jeho původní pojmovou základnou, všem příslušným zjevům společnou.

Výsledky svoje shrnuji tedy v ten závěr, že SDJ vyskytuje se ve SZ v této trojí kategorii:

1. Jako theologumenon v označení božstva, případně jako hypostase, pokud vyjadřuje vztah jejich k zemskému massivu, krajně též jako atribut /cf protějšek 'eljón/. Funkci tuto bezesporně dokládají v textu SZ vyskytující se vlastní jména osobní s touto složkou. Zcela pravděpodobnou jest funkce ta i v sestavách jako "šé šádaj vzhledem k "šé jhvh Ps 104; a tak i v jiných stereotypech jest myslitelné SDJ jako atribut božstva, vyjímaje parallelism X^a a při G" parallelism s l'bánón. Vývojově je tato kategorie obdobou onoho stupně, jehož dosáhlo šámajim teprve v době pokanonické.

2. Jako mythologumenon – bezpodmínečně tímto charakterem nadáno – objevuje se v řečeném X^a a vyjadřuje funkci SDJ jako protějšku šámajim a to nejen ve významu zemského massivu, nýbrž vždy spíše ve sklonu k vlastnímu protikladu šámajim, totiž k podsvětí. Z dalších kombinací patří sem především š'ebá' ha-šádaj/im/ - tato forma, jež zanechala hojně stop i v Receptě ještě, není však aspoň pro dobu sz. nutným požadavkem ani ve stereotypu X", poněvadž právě tak doloženo jest i ass. šamai. Jako výraz pro zemský massiv charakterisuje tuto kategorii, byť ne výlučně, konstrukce 'al p'éné ha-

3. Jako technologumenon, obvykle řečeno jakožto terminus technicus pro lokální kultiště. Takovým jest mi SDJ ve spojení s osobními nebo místními jmény bez výjimky, s jinými složkami pak potud, pokud se nedají zařaditi do kategorií předešlých, zvláště první. (s.124) To platí hlavně o 'eš ha-šádaj a příbuzných sestavách Ga etc., jakož i o absolutním X" - cf hajjat p'lišim.

Pro ně totiž možno nalézt konkrétní zastoupení v kultických objektech, jako jsou kůlce, emblemy atp. Mimo to přišly by tu v úvahu částečně už zmíněné předměty přírodní, jež hostilo - namnoze jistě podzemní – kultistě SDJ: zkameněliny, případně otisky prehistorických tvarů rostlinných, jež mají všechny pravděpodobnost pro sebe, že byly považovány za reprezentace oněch démonických a mytologických prvků, jež vyznačují tyto představy o ‚zemních‘ tvorech a tvarech – tak asi jako baitylos reprezentuje uranické zásvětí a konstituuje posvátnost lokalit. – Formálně nejpatrnějším znakem této kategorie jest konstrukce s b" ve zvláštním případě dokonce b"tók ha-šadaj.

Zbývá pokusiti se o vysvětlení, jak došlo k ortografickému rozlišení SDJ v tradici M. Především k onomu Dageš v šadaj, jež svádí k etymologii z šadad. Nevím, zda ojediněle CADDAI Ez 10 může být oporou předpokladu, že toto Dageš a zostřená jím výslovnost SDJ jest dána tradicí, ustálenou dlouho před vokalisací textů. Kahle, který kdysi připouštěl, „dass Dageš u. Ráfe in beschränkter Weise schon vor der Vokalisation vorhanden gewesen sein könnten“ považuje to nyní za velmi nepravděpodobné /Mas. des Ost. 167 n.2/. V každém případě míním, že bez ohledu na onu transkripci dokládají samostatné aequivalenty SDJ ve versích fakt, že odchylná /nelze říci zostřená/ výslovnost SDJ byla tradicí ode dávna běžnou, ač nikterak ustálenou, jak rozmanitost aequivalentů dokazuje. Tato odchylnost však jest teprve druhotným zjevem vůči tomu, že až na jednotlivé případy, zvláště rozklad ša-daj, byla tradice za jedno o tom, kde jest brát SDJ jako označení božstva. Jest na snadě domněnka, že i v předmasoretických textech byly tyto případy ortograficky poznačeny, a že toto označení jejich přešlo v M jakožto Dageš. Ale i když tradice tu nebyla podepřena grafickým rozlišením SDJ – odvažuji se tvzení, že punktace SDJ jest specialitou M, která nemá s pravým Dageš původně nic společného, nýbrž jest pouhou distinkcí SDJ jakožto označení božstva. Mám pro to přímý doklad – možná, že se jich časem najde více – v diferenciacích, jež přinášejí M v 'allá Jos 24,26 oproti 'elá passim a v 'allón Gn 35,8 /dle některých edicí i Jos (s.125) 19,33/ a passim v textech prorockých oproti 'elón passim. Úmyslnost diferenciacie a samostatnost její vyplývá pro tyto případy z toho, že ani jediná z versí ji nezná kromě aramaismu 'all'á' Jos 24 T, jež reprodukuje tedy, aniž překládá 'allá M, protože jest úmyslem M neviděti zde 'elá jakožto druhu ‚stromu‘ – jdet' právě o 'elá 'ašer b'eqdaš jvh! Podobně při 'allón Gn 35 jest patrný úmysl konformovati 'elón perhorreskované speci v řečech prorockých a rozlišiti toto pohřebiště /!/ od kultických míst praotců /podrobně o tom l.c. §§ 48 a.b./. Právě tak jest se dívatí na ‚Dageš‘ v SDJ jako na distinkci od poetického šadaj a ovšem i šáde. Teprve pojetím punktace jakožto Dageš /nebo i bez tohoto pojetí cestou analogie/ zostrčila se i vokalisace jak v oněch diferenciacích, tak i vnašem šadaj oproti původnímu šadaj, shodnému s poet. Údaj a pozdějším šáde graficky i vokalizací kmene. Chybí mi předpoklady, abych mohl posouditi, zda Delitzschem l.c. uvedené šaddú jest s to potvrditi, případně modifikovati toto řešení. To náleží povolnější, právě tak jako rozhodnouti, zda vzhledem k šadú vedle šamú jest vhodnější předpokládati pro SDJ: údaj či, pravděpodobněji pro mne, údaj – proto jsem spal zde rukopisné ambiguum š". –

Komentář: distinkci

-::000::-

III.

Důsledky a perspektivy.

74.

Označil jsem toto pojednání jako výseč ze studia lokálního kultu hebrejského. Nemíním tedy uzavíratí zde jeho účty. Přes to, že dle mého mínění dosaženo bylo nejednoho definitivního poznatku o zvláštnostech tradice v tomto oboru, sám nejlépe vidím, jak mnoho potřebuje doplnění a objasnění na materiálu i zpracování.

Zároveň však jsem si vědom, že přednesené pojetí SDJ právě tak, jako celý problém lokálního kultu ve SZ, spojeno jest s dalekosáhlými důsledky pro nazírání na literární i náboženský proces sz.doby. Proto mám za místné upozornit na to, kterak jednotlivé stránky sz. studia reagují na nové pojetí SDJ a vedle něho ovšem i dalších lokálně kultických veličin, z nichž kromě 'ohel, jež bych nejraději viděl v řečené spojitosti s 'el et cons., mám na mysli hāšer /hāšir/, gan, ja'arano i samo bēt a j. Vyhlídky, jež se tu otvírají, zdají se mi dosti povzbuzujícími, aby podnítily snahu o revisi celého problému s hlediska zde zaujatého.

Samozřejmě, že se cítím kompetentním pronést úsudek výhradně o theologických důsledcích svého pojetí. Tím chci říci, že mi záleží víc, než jest dáno přirozeným a nejbližším zájmem filologického a historického studia v jeho speciálním určení, na odpovědi k otázce, již klásti jest posláním theologie, jakožto náboženské vědy zde: pokud a jak získávají sz.texty dotyčným pojetím nábožensky, t.j. jak dalece přispívá ono k vystižení plnosti a sytosti náboženského názoru sz.doby, obražejícího se v textech svým způsobem? V tom smyslu rád bych nyní ukázal, že vyložené pojetí SDJ umožňuje netoliko v jednotlivostech exegeze přirozenější výklad perikop, nýbrž také prokázati výlučný náboženský podklad a interes jejich, a to v daleko větší míře, než tomu bylo dosud, zvláště pokud vedení mělo při nich literárně-kritické hledisko. V tom směru kyne pro literární historii vděčnější pole, protože bude nutno i možno zabrat i půdu literárního procesu sz. do větší (s.127) hloubky a viděti stopy jeho ještě jinde, než na povrchu textů. V dalším slibuji si životnější a určitější obraz náboženského vývoje v době sz., jenž by byl ve shodě zvláště s povahou a vystoupením předních náboženských osobností biblických, především tedy s tenorem činnosti prorocké. Konečně mám za to, že tato orientace přispěje svým podílem též k určitému zásadnímu zhodnocení a zužitkování SZ jakožto podstatné části úhelného symbolu a živelného pramene – věroučného, jímž jest nám Pismo. – Naznačuje tedy z důsledků těch

1. exegetické a literárně-historické,

75

lituji, že se mi nedostává času, abych, jak původně míněno, ukázal na několika aspoň příkladech, jak prohlédnou dotyčné oddíly, když vidíme v SDJ technický termín kultické minulosti. Použiji té nejbližší literární příležitosti, abych je probral obsírněji a získal tím pro své pojetí čerstvějšího ovzduší názornosti, než mohlo vejíti v přítomné, celkem suché vývodě a přehledy, tak jako tak jakýmsi stenografickým slohem nastíněné.

Zatím podávám výčet oněch míst biblických, na nichž dle mého přesvědčení má SDJ místo jedině jakožto označení kultistů určitého typu a funkce. Kontexty šaddaj zůstávají při tom arci stranou, a tak i stereotypy X^a Gⁿ Ga a jim příbuzné sestavy, o nichž částečně nelze definitivně říci, které kategorii SDJ náležejí; ty zbývají mimo citované oddíly jako ilustrace svého druhu. Rovněž sem bez výjimky náležející sestavy SDJ s jmény osobními a místními. Ale i z ostatních případů, jež bych zařadil do této kategorie, pomínuty jsou mnohé a mnohé z toho jediného důvodu, že pouhý výčet jejich bez náležitého rozvedení jest bezúčelný. Za to vilil jsem místa, o nichž nebyla ještě zmínka, anebo jen letmo byla vzpomenu, ale jejichž znění a souvislost přesvědčují bez dlouhých řečí.

Gn 24 63 65 25 27 29 27 3 5/!/ 27 29 2 30 14 16 Ex 16 25 22 4s 30 Lv 17 5 25 31 Dt 21 1 32 13 Jos 15 18° cf Gn 29,2 Jdc 13 9 I.S 19 3 II.10 8° 14 6 cf Gn 4,8 I.R 11 29 7 12 II. 18 17oo Jes 5 8 Jer 4 17 13 27 17 3 Ez 21 2 Ps 132 6 Ne 13 10s /!/ Mr 1 6° cf I.S 14,25 16 2° Mt 13 44 cf Jer 41,8 I.Ch 27,25 22 5 24 40/DYO!//.

(s.128) V jednotlivostech měl jsem již příležitost poukázati na nesrovnalosti a nevýhody konvenčního pojetí SDJ. Z povšechných důsledků kladu zvláštní váhu na to, že pregnantní pojetí jeho přibližuje nám jasnějšímu pochopení allegorisačních principů, jichž užito porůznu v písemnictví sz. Vybízí-li Jes 32,12 ženy 'lhostejné', aby kvílely 'al šádajim, není třeba odstraňovati je nebo měniti – nejméně už v šádím – jakmile vidíme v tom narážku na kultický lokál SDJM: 'al šédé hemed 'al gefen porijjá' pokračuje o témž v jiných obrazech. Teprve kultické pojetí SDH

činí pochopitelně takové obrazy jako šedé n^o úřím Ez 23,21. Místná a náležitá aplikace tohoto principu v celku Canticum dodá mu netoliko podklad pro všeliké ty příklady, nýbrž i vysvětlení, jak tato „lyrika“ mohla se ocitnouti mezi Megillot a nejen to: jak mohly vzniknouti a udržeti se tak houževnatě allegorisace její až po křesťanskou jejich obdobu – bez kultického pozadí námětu každá teorie o tom vyjde na konec v resignaci nad libovůli nebo násilností allegorisace, čili v resignaci na vysvětlení samo.

Příklady z K, zavedené v přehledy a hořejší doklady jsou výrazem názoru, že minulost SDJ vrhá reflexy až na půdu novozákonní. Zmínil jsem se již o příbuznosti podobenství království božího s allegorií Ez 31 T. To není ojedinělý případ. Upozorňuji zde ještě na podobenství o „koukoli“ Mt 13,24. Sama okolnost, že dostává se mu výkladu /a jakého!/, nutně je činí nápadným každému myslícímu laikovi, jak jsem zjistil několikrát: proč vysvětlovati ještě tak zřetelné obrazy, jasné nejen nám, kteří to máme odposloucháno, ale neméně přece i oněm učedníkům, kteří neslyšeli Ježíše poprvé. Ať mi nikdo nechodí s poukazem na literární a tendenční původ výkladu „z kruhů první církve“ – to není žádné vysvětlení, nemám-li ony vydavatele Mt považovati za lidi na hlavu padlé. Něco jiného, když Ježíšovi i posluchačům tanulo na mysli jiné ᾿ΑΓΡΟC, takže pak ovšem bylo třeba vysvětlení, jak přijde k CΠΕΙΡΕΙΝ a j.

Anebo, abych vzal v ohled velmi běžný stereotyp^a : Mt 8,20^o má doznané theologumenon „Syn člověka“ za protějšek^a a vedle nich dokonce ᾿ΑΛΩΠΕΚΕC – ti směšní tvorové z Ct 2,15! Tážu se: lze za cenu populárně-konvenčního výkladu insinuat i jen tradici – neřku-li Ježíšovi – tuto matenici pojmů? Takových synů lidských bylo i (s.129) tehda více. A o Ježíšově způsobu života věděl a viděl toho onen petent dost, aby se nedal odbýti takovým jen důvodem. Ale co mu potřeboval Ježíš říci, bylo tolik, aby si nemyslel, půjde-li za ním jako za Synem člověka, že má tím samým pojištěno nebe – to jsou na tom jiné bohorovné nebo jen nebeské bytosti lépe – jinými slovy: Ježíš nechce býti směšován jako Syn člověka s oněmi mythologumeny a vyvádí dotyčného z mechanistického pojetí náboženství, stavě mu na očích boj a utrpení, jímž Syn člověka a jeho následovníci „musejí vcházeti“ do království božího. To jest Ježíš, jak ho známe i odjinud – komentáře dělají tu z něho sentimentálního excentrika s nátěrem chlubilka.

76.

Polehčující okolností jest, že ani nejstarší tradice nevěděly si namnoze rady s obtížemi, jež jim v cestu stavěla minulost SDJ. Nemluvě o M, i LXX už představuje podání, které racionalisovalo SDJ se všemi jeho zjevy a vkládalo takto konvenci do textů, jež potom nutně ukazují úplně zkřivenou tvářnost. Vedle Ct a Rt je to především kniha Job, jež může býti klasickým dokladem destrukce, jaká byla následkem konvenční interpretace : žádná „verannte Theologie“ /Duhm/ není s to učiniti pochopitelným to nesmyslné klábosení sem a tam mezi Jobem a jeho partnery, jak je předvádí tradiční konvence; moderní exegese však tím není ospravedlněna – jak věci pokračují, jsme na tom čím dále tím hůře, když výklad slepě navazuje na tradiční výklad M a ve starověkých versích a tyto jejich interpretace ještě zase chce učiniti „mundgerechter“. Takhle, prosím, mělo vypadati původně Job 24 i dle Ehrlicha, který jindy nešetří námahy a důvtipu, aby vystihl jen a jen mínění samotné M: 1 – 4 „verschiedene himmelschreinde Gewalttätigkeiten und Verbrechen an Frommen und Unschuldigen“ 5-8 „werden die Leiden /k nim patří také famosní ‚Regenguss der Berge‘/Steurnagel.-K/ za zerem hářím 8/ der Armen, der Opfer der mächtigen Reichen geschildert“ 9: „hier kehrt die Darstellung wieder zu den Gewalttätigen zurück“ 10-12 „wird beschrieben, wie es den..Waisenkindern und sonst gewaltsam geknechteten Kindern der Armen ergeht, wenn sie herangewachsen sind“. Snad stačí. Zodpovědná exegese přizná v takových textových poměrech, že prostě nezná logického (s.130) pojitka dotyčných oddílů, ale nedovolí přisuzovati sz.čtenářům úroveň, na níž by bylo bývalo možno krmiti je takovou duševní stravou. Protože však 13ss následuje dosti zřetelné líčení oněch násilníků, mám pevně za to, že 2 – 12 předcházelo původně velmi syté a barvitě líčení kultických a s kultem SDJ souvisejících neplech, jež ovšem tradice hleděla odinterpretovati. A tak v celé knize, kde jest po mém názoru předpokládati jakousi „deuteronomistickou“ revisi tradiční, jež odstranila mezi jiným i pointu lokálního kultu a jeho oprávněnosti či prospěšnosti, pointu, která měla v původní

koncepti podle všeho významné poslání, které utvářelo dialogy tak, že byly vskutku k poslouchání.

Duh pomáhává si v takových zoufalých případech předpokladem ‚versprengt‘ atp, čímž se zmatek jen zvyšuje. Literární historie musí odnaučiti se budovati své konstrukce atp. na textech tradicí a to i v nejstarších svědčích jejich podávaných, protože literární proces sz. odehrával se již mnohem dříve a niternějším způsobem, než jest s to vyložití pojem ‚redakce‘ nebo ‚diaskeuase‘, jakoby literární produkce sz. nebyla měla duchaplnějších nebo aspoň jednodušších prostředků ke svým účelům, ale především jiné a závažnější příčiny k zasahování, než jest ‚flikování‘ a přizpůsobování ‚pramenů‘ navzájem. Při nejmenším: dokud nebudeme hotovi s odpovědí na otázku, co prováděla a provedla s Receptou tradice ve své interpretaci sz. textů nejen ve známých nám tradičních skupinách, ale již ve své LXX předcházející praehistorii, dotud jest zbytečným ztracením času a energie pátrati po osudu a povaze původních písemných památek sz. Jak mohu říci, že ‚el šaddaj patří nějakému ‚Kněžskému kodexu‘ nebo šaddaj posilní mluvč, když jest očividno, že sama nejstarší tradice nevěděla si rady a kolísá v nejistotě o jeho existenci v tom neb onom textu, ale především v nejistotě o jeho povaze a podstatě? Takže přisouditi je některému pramenu nebo období, není než formálním škatulkováním, rozdělením etiket s pouhými jmény bez obsahu, který by domnělý literární dokument charakterizoval věcně nebo ideově, ba začasť s falešným obsahem, přejatým od té neb oné tradiční skupiny nebo vrstvy, a zkrslujícím pak nejen literární, ale i náboženský vývoj sz. doby. Tím přecházím k důsledkům a vyhlídkám svého pojetí po stránce (s.131)

2. nábožensko-dějinné a systematické.

77.

Konvence, jež se ustálila v tradici nejen o SDJ, než také o jiných příslušnicích lokálně-kultického života hebrejského, zaplétá se v rekonstrukcích náboženského vývoje sz. do situace velmi obtížné a plné nesrovnalostí zásadních. Mohu zde opakovati, co jsem v té příčině vytknul již s ohledem na konvenci o posvátných ‚stromech‘. Jestliže ra^anán jest opravdu dříví ‚zelené‘, jak se shoduje, že proroci neznají se hněvem proti kultu při nich, kdežto „JE“ – jich současníci – dávají Abrahamovi ‚sázeti‘ ‚ešel atp. Kdežto na vývoji tradiční terminologie lze ukázati, jak si tento rozpor překlenuly jednotlivé verše, každá svým způsobem /M diferenciací ‚elón : ‚allón/ dle toho, jak daleko pokročila konvence proti původnímu mínění prorockých polemik, jež mají na mysli umělé kultické objekty a lokály. O tom podrobně l.c. § 49 a. Mutatis mutandis platí totéž o ‚eš ha-šádaj a celé konvenci ‚pole‘, jež viděli jsme, že se netěšilo zrovna nejlepší přízni proroků. S tím právě jest ve špatném souladu, jak významnou roli mělo ještě v době královské, - i v samých knihách prorockých jest ještě ‚kupováno‘, kdežto Abraham směl je získati jen za rodinné pohřebiště, zcela v souhlasu s pozdním určením jeho v K. Tu bylo světé tradici tuhý zápas s minulostí SDH, jak ukazuje LXX ještě, se svou neurovnanou terminologií, která stýká se tak nebezpečně s terminologií lokálního kultu, resp. jeho tradičních náhražek.

V těchto momentech jest hledati popud literárního procesu sz., to byly vážné a veliké starosti, spočívající na bedrech pořadatelů Recepty a její traktorů. Ti pak na tolik znali poměry, vyznačené stálými recidivami lokálního kultu až do nejzazších dob poexilních, že na rozdíl od našich literárních analytiků dobře věděli, že se tu nedá nic poříditi vynecháváním, přehazováním a spájením pramenů, nýbrž: tak jako tomu po všem světě a na všech stupních náboženského vývoje, usilovali o to, aby hodnoty přehodnotili a staré termíny přeznačili – tak jako to učinilo později křesťanství vůči filosofii a kultu klassické i barské antiky. Byli si krátce vědomi, že jde o víc, než jen o papírový proces, totiž o to, aby v životní skutečnosti dosáhli vítězství pro svou centralistickou organizaci kultickou a svůj universalistický system bohoslovecký. Cesta (s.132) k úspěchu vedla však – pokud šla písemnictvím – vnitřní adaptací textů. Na základě toho však, že tu nebo onde a jakkoli často – nejlepší důkaz, že problém tkví jinde – zůstal viditelný literární steh mezi jednotlivými oddíly či proskakuje glossatorská záliba a zájem o text – a jest ho daleko

více, než se za to má na tom základě budovati obraz náboženského a kultického vývoje sz., toť nejmírněji řečeno příliš jednostranné na vědeckou metodu.

78.

Ostatně je tu instance, jež neměla zůstat tak nepovšimnuta při rekonstrukci sz. minulosti náboženské, totiž stanovisko Ježíšovo vůči SZ, lépe řečeno vůči tradici, zastoupené tehdejšími zákonictvím. Buďsi: legenda o dvanáctiletém v chrámu jerušalemském – jest přece výstižným mottem onoho zápasu s tradicí, která alterovala sz. texty konvenčními a tendenčními interpretacemi půjmův i reálií. Typickým dokladem jest mi známá interpelace o davidovském původu Mašiahově, v níž vidím usvědčení z falšování pojmu ‚Syn Davidův‘, ne-li z falšování vokalisace jména dód – tudy vede asi také stopa k allegorisaci Písne poměrem Krista k církvi. Zatím, než se o jiném přesvědčím z důkladného vyšetření tohoto a jiných dokladů, jest mé mínění, že Ježíš viděl do SZ mnohem lépe, než tušíme, a že jest nám hleděti si toho, jak bychom se dle něho mohli naučiti rozuměti SZ, spíš, než abychom dle toho, jak my rozumíme SZ – konec konců podle M – chtěli rozuměti Ježíšovi a snad i NZ vůbec.

Zápas Ježíšův s tradicí neomezil se totiž na slovní půtky, nýbrž i projevil se i protitradičními činy a zvyklostmi jeho. Pečlivé zkoumání evangelijní tradice ukáže, jaký byl poměr Ježíšův k někdejšímu lokálnímu kultu, fakticky i ideově – toto především. Tolik je mi jisto, že Ježíš – bezděčně sotva – a ne-li s jistým úmyslem, tedy při nejmenším ostentativně vyhledával, nebo aspoň nevyhýbal se místům, jež dobrá tradice považovala za znesvěcená někdejším lokálním kultem. Kromě zmíněn podobnosti s ’ΑΓΡΟC patří se místa skutečného pobytu Ježíšova, označená tímto termínem a vedle nich ono ΤΟΠΙΟC ΠΕΔΙΝΟC; v čele jde ovšem ’ΟΡΟC, které nezůstává pozadu za ‚polem‘ ani v řečech Ježíšových: jednou hory, vrhající se do moře, podruhé říky, přesazující se – všecko terminologie, předpokládající minulost lokálního kultu a obohacující řeči Ježíšovy o ten významný (s.132) rys, že byly takto orientovány porozuměním a zužitkováním národně-náboženské minulosti. Co se týče samotné praxe Ježíšovy, nejlépe osvětluje celou situaci typické nařčení z jeho ďábelnictví, ano přímo ze spolčení s knížetem ‚duchů nečistých‘. Toto nařčení zůstává vnitřně bezdůvodným, a bylo by bývalo ve skutečnosti bez účinku, kdyby se nebylo opíralo o to, že Ježíš měl určité vztahy k místům, jež byly proskribovány jako rejdiště temných mocností. Samozřejmě, že tento vztah byl na výši Ježíšova stanoviska vůči šabatu a jiným ustanovením zákona. Zrovna tak jest mi však nepochybné, že byl jedním z prvořadých momentů, které vyhnaly zápas až k jeho hrůznému a přece nade vše vítěznému konci. Protože tento vztah k někdejšímu lokálnímu svatyním byl v činnosti Ježíšově vážným nebezpečím pro kultický monopol jerušalemské ústředny – výrazem toho v tradici jest J 4,21ss.

Jsem zvědav, pokud nejnovější publikace Dalmannova, Orte und Wege Jesu, počítá s takovými reflexy evangelijní topografie. V každém případě důvodně očekávám, že aspoň materiál její přinese mi nejedno potvrzení zde zaujatého hlediska.

79.

Zbývá dotknouti se ještě konsekvencí, jimiž zasahuje texty náležitý zřetel na kultickou terminologii bezprostředně v jich náboženském obsahu a dosahu pro naše dnešní náboženské myšlení. Vzhledem k rozšíření lokálně-kultických prvků, jaké přináší s sebou pregnantní pojetí SDJ a dokonce jiných ještě termínů, mohly by právě v naznačeném směru vznikat různé obavy. Ukázu tedy aspoň povšechně, že texty nábožensky spíše získají, než aby utrpěly skutečné újmy.

Především šáde b^cšáde Jes 5,8 ve status lokálního kultu pozbývá řeč prorokova svého sociálně etického pathosu jen zdánlivě; na první poslechnutí ovšem mizí s konvenčním ‚domem‘ a ‚polem‘ dojem, že prorok obrací se proti hrabivosti, proti nemorálnosti krátce; ale není tím řečeno totéž, když volá běda těm, kteří nemorálnost srovnají s přehnanou pobožností v nesčetných kultických variacích? Míním, že tím mnohem lépe vynikne morálka, že náboženství formy bez čistého života jest ‚na zatracení‘. Mimo to, jak ukazuje Jer 32 a j. zvláště pak sloučení geully s levirátem /Rt a j./, kde SDJ jako rodinná svatyně jest reprezentantem rodového majetku (s.134) vůbec – dotud pak asi vznikla konvence ‚pole‘ – není vyloučeno, že pro posluchače byl sociálně-ethický moment implikován i v SDJ jako běžném termínu kultickém. Representační

funkce pro SDH jest zde tak jako tak nezbytnou i pro konvenci: má-li se totiž vyhnouti nemožnému ‚bis kein Platz mehr bleibt‘ /Guthe-K/; kdežto hromadění chrámků a kapliček, že není pomalu místečka, prostého ‚posvátnosti‘, jest aspoň myslitelno, ač-li 8b neobsahuje spíše konkrétní data o tom, jakého druhu bude ono ‚běda‘ : b^eqereb há’areš nemůže přece býti vážně míněno o přebývání ‚uprostřed země‘ /Kral/ a ve smyslu ‚allein Besitzer im Lande‘; při SDJ typické l^ebadkem a paralelní 9b poukazují b^eqereb do podzemí jeho.

Podobně troufám si vyjít se svým pojetím všude, kde by se zdálo, že texty ztrácejí na ethickém akcentu svého tenoru, tak důležitým pro náboženské hodnoty jejich. A míním, že i celkově početnější zastoupení náboženského elementu neuškodí bibli, nýbrž naopak posílí správný názor, že jest ona dokumentem ryze náboženského pragmatismu a zájmu a to proti obyčejí jiných symbolů krajně přirozeného a zdravého zájmu i myšlení.

Tomu však odporuje bájeslovný prvek, vnikající v myšlenky textů s kombinacemi X^a atp. jakožto mythologumeny. I samo o sobě je to jistě vážnější námitkou ještě, než újma ethického podložení jejich, máme-li na mysli, že přednost SZ namnoze vidí se v odmítavém stanovisku jeho vůči mythologii. Nehledě však k nepopíratelným stopám její, mohou se tu názory vytvářeti velmi subjektivně. Pro mne jest na př. méně nebezpečno náboženskému myšlení, když Gn 2 dosadím příslušné mythologumenon, než dám-li Adamovi rozdávatí jména ‚všeliké zvíři polní‘ nebo dokonce ‚havadům‘ /20/ i ‚ptactvu nebeskému‘ a mezi nimi hledati mu družku života. Rovněž vzdělavatelnější, jak už připomenuto, jeví se náležitá představa o bytostech poddaných člověku, už vzhledem k předchozí hned známce jeho důstojnosti /Ps 8,6/. Podobně Ez 35,25 a toho rázu tak mnohě stane se ztravitelnějším.

Ale především: je to omyl, když purifikace, kterou podnikla se svého stanoviska tradice sz., přenáší se do skutečnosti literární minulosti. A je to nedorozumění, když síla prorockého idealismu náboženského vidí se v abstinenci vůči mythologii. Já ji vidím tak, jako potom nejrázovitěji u Ježíše, ve vnitřním (s.135) překonání mythologie /jako i mystiky/ hodnotami ‚čistého‘ náboženství, jež prozařují i dočasným a dobovým rouchem výrazovým, jímž byla koncepce bájeslovná. Kromě toho – nejsme věru tak zcela mimo pochybnost o tom, zda svou náboženskou strízlivostí, ne-li šosáctvím, jsme na správné cestě. Hledá se nové náboženství – už hodně dlouho. Pochybuji, že ho někde najde ve sněmovních kuloárech nebo v kursech devis. To však není naší věcí. Osudnější by bylo, kdyby sz.theologie chtěla hledati náboženství, které i ve SZ jest, tím, že by tam zanašela měřítko zmaterializovaného dneška místo, co by ‚vynášela‘ saré i nové, ale dobré věci.

80.

Stanovisko k mythologii ve SZ jest v posledu také stanoviskem k Písmu v jeho určení za pramen náboženského poznání pro společnost křesťanskou. Vyšel jsem hned při volbě metody z faktu, že vše, co od nejstarších dob máme před sebou jako dešifrování Recepty, jsou tradiční individuality, s nimiž možno sz.vědě počítati jen jako s články vývoje, který z minulosti bral se v před určitou zákonitostí. Jak – zde podruhé vedle citovaného pojednání – ukazuje už sama terminologie těchto tradičních typů, nelze jich využítkovati porůznu a nahodile vedle sebe jako kaventů pro rekonstrukci původního textu. Tím méně ovšem bráti jejich technologii za vodítka k vystižení náboženského stavu oněch dob, v nichž vznikly originály sz., a tím ani k vyčíslení náboženských hodnot těchto prvopisů. Ve svízelném úsilí o přiblížení se k historické skutečnosti nesmí sz.věda dáti se mýliti proloženě žádnou tradicí ani jednotlivostmi z nich, byť se jevily sebe upotřebitelnějšími, nechce-li ještě rozmnožovati si překážky, na cestě beztak se hromadící, a chce-li přispěti stavebními kameny k budoucí rekonstrukci jakkoli daleké a možné. Jinými slovy: býti zdrženlivější vůči žízňivosti tiskařských lisů po ‚výsledcích‘ – sem patří hlavně překlady – té neb oné nové školy nebo směru, odolnější rozhodně, než jakou se projevila v posledních deцениích. A tím cennější budou její ‚výsledky‘, čím častěji dovede přiznati ‚unübersetzbar‘ – a při správném postupu bude takových přiznání ještě víc, než u Ehrlicha. A resignace je tu matkou moudrosti.

Ostatku pak učí historie. Obsahuje totiž dosti pokynů, abychom se vzdali illuse, že Písmo jako známá a určitá autorita produkuje (s.136) náboženské hodnoty. Jestliže hellenistická diaspora vyžádala si Septuagintu, rodící se catholicism Vulgátu, reformace Luthera s Kralickou, jest očividno, že náboženská hnutí a hodnoty, ne naopak, jsou impulsem a regulátorem tradice, a že potencují teprve tradici na určitý – zprvu dokonce i textový – exegetický a dogmatický typ. Z toho následuje, že i v tom případě, kdybychom dnes měli před sebou definitivní rekonstrukci Recepty, nestačila by uspokojiti náboženskou potřebu dneška, jestliže by nábožensky zájem neklesl na pouhé ‚držení za pravdu toho, že Bůh v slovu svém zjevil‘. Pakli přece, ocitli bychom se na stanovisku církve, jež autorizuje Vulgátu proti ‚původnímu textu‘ za východisko celého systému.

Naproti tomu značí protestantské verse snahu orientace na tradici co nejstarší. Dle tehdejších představ arci. Z téhož principu a v intencích Kralických byli bychom dnes nuceni překládati LXX – lepším právem, ježto byla ona prvokřesťanskou biblí. Neučiníme-li tak právě proto, že bychom se tím vážali zas jen na tradici, pak zbývají jen dvě východiska, než budeme s rekonstrukcí, poněvadž sebe starší tradice nemůže nám zaručiti původnost svých náboženských kvalit. Jedno: počkati na svéráznou kulturu nebo osobnost náboženskou, postaviti ji před devokalisovanou a dle možnosti deverbalisovanou Receptu a dáti jí odpouslouchati náboženské akcenty sz. tak, jako Revers odposlouchal svou metriku – zda ji dobře odposlouchal, jest jiná otázka, jež by však v našem případě nebyla na újmu ryzosti a oprávněnosti typu, jež bychom obdrželi jako symbol bezprostředního působení sz. hodnot náboženských – ano jako jistého druhu reinspiraci. Nechceme-li však čekati, snad i proto, že bychom se tak hned nedočekali – pak zbývá jen druhá eventualita: recipovati nadále Kralickou, jako pramen náboženského myšlení u vědomém navázání na její dobové náboženské pojetí a – jak skutečná potřeba káže, revidovati ji, ale ne podle LXX nebo dokonce M, či všech možných receptů, nýbrž podle jejích předpokladů, které nutno získati pramenným vyšetřením náboženských hodnot reformačních, pokud se orientují přímo na Písmu, krátce revidovati dle Husa, Chelčického a j. Ne zase dle jejich předloh snad, nýbrž dle náboženských jejich dedukcí a zkušeností, dle jejich náboženské aplikace. Starozákonní materiál jest aspoň částečně už pohotově (s.137) v Kybalově edici Matěje z Janova, je tu Husův výklad Písničky a j.

A starozákonní věda? V krátkosti pohlížím na její úkol jakožto theologické discipliny, vzhledem k naznačené právě orientaci její náboženským zájmem o SZ, takto: jest jí bdíti a při vědomí udržovati onu distanci, jež dělí zvolený náboženský typ /tedy zde: reformační/ od starších typů tradičních v souhrnné jejich vývojové linii/ tedy zase ne v poměru k jakési zatímní rekonstrukci Recepty / kontrolovati a regulovati onen typ, aby ve svých účincích nevybočoval z linie, která udává směr vývoje tradičního z prvních jeho počátků, a tím obojím vlastně podporovati a nabádati k samostatnému a svéráznému myšlení náboženskému. –

--:X:--